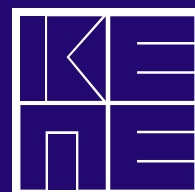

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

- Τρέχουσες (μακρο-)οικονομικές εξελίξεις
- Δημοσιονομικές εξελίξεις
- Ανθρώπινοι πόροι και κοινωνικές πολιτικές
- Μεταρρυθμίσεις-Ανάπτυξη

Οικονομικές εξελίξεις

Εκδότης:

ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Υπεύθυνος Σύνταξης:

Παναγιώτης Γ. Λιαργκόβας

Αναπληρωτής Υπεύθυνος Σύνταξης:

Νικόλαος Ροδουσάκης

Μέλη της Επιτροπής Σύνταξης:

Κωνσταντίνος Λοΐζος
Βλάσης Μισσός
Φωτεινή Οικονόμου

Γλωσσική και Τυπογραφική

Επιμέλεια:

Ελένη Σουλτανάκη

Τμήμα Εκδόσεων

Πληροφορίες:

Βούλα Δαφνιά
Τηλ.: 210 3676360

Παραγωγή:

[βιβλιοτεχνία]

Παππάς Φώτιος και ΣΙΑ Ο.Ε.

Copyright 2023

ΚΕΝΤΡΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
Αμερικής 11, Αθήνα, 106 72,
Τηλ.: +30-210-3676.300, 210-3676.350
Fax: +30-210-3630.122, 210-3611.136
Δικτυακός τόπος: www.kepe.gr

Το περιοδικό **ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ** αναρτάται στον δικτυακό τόπο www.kepe.gr
στην ελληνική και στην αγγλική γλώσσα.

Οι γνώμες και κρίσεις που διατυπώνονται στα άρθρα είναι των συγγραφέων και δεν αντιπροσωπεύουν αναγκαία γνώμες ή κρίσεις του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.

Διατίθεται δωρεάν

Σύνοψη και Συμπεράσματα	3
1. Τρέχουσες (μακρο-)οικονομικές εξελίξεις	6
1.1. Η εξέλιξη των συνιστωσών της ζήτησης εν μέσω της ενεργειακής αβεβαιότητας, <i>Γιάννης Παναγόπουλος, Κωνσταντίνος Λοΐζος</i>	6
1.2. Πρόσφατες εξελίξεις στον πληθωρισμό της Ελλάδας και της Ευρωζώνης: Οι επιδράσεις από την αποκλιμάκωση των τιμών της ενέργειας και την αύξηση των τιμών των τροφίμων, <i>Αιμιλία Μαρσέλλου, Βασίλης Λυχναράς</i>	16
1.3. Οι προβλέψεις του υποδείγματος παραγόντων για τις βραχυπρόθεσμες εξελίξεις στο ΑΕΠ, <i>Μονάδα Οικονομικών Προβλέψεων Υποδείγματος Παραγόντων Έρση Αθανασίου, Αριστοτέλης Κουτρούλης, Αιμιλία Μαρσέλλου, Θεόδωρος Τσέκερης</i>	26
1.4. Θετική απόδοση για την ελληνική χρηματιστηριακή αγορά το 2022 εν μέσω προκλήσεων, <i>Φωτεινή Οικονόμου</i>	29
1.5. Πρόσφατες εξελίξεις και προοπτικές της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας: Περαιτέρω εξασθένηση της οικονομικής ανάκαμψης εν μέσω υψηλού πληθωρισμού και συσταλτικής νομισματικής πολιτικής, <i>Αριστοτέλης Κουτρούλης</i>	35
2. Δημοσιονομικές εξελίξεις	41
Κρατικός Προϋπολογισμός, δημόσιο χρέος και προοπτικές των δημοσιονομικών μεγεθών, <i>Ελισάβετ Ι. Νίτση</i>	41
3. Ανθρώπινοι πόροι και κοινωνικές πολιτικές	51
3.1. Πρόσφατες εξελίξεις σε βασικά μεγέθη της αγοράς εργασίας, <i>Ιωάννης Χολέζας</i>	51

3.2. Καταγραφή βασικών μεγεθών εισοδηματικής φτώχειας στην Ελλάδα, 2020, Βλάσης Μισσός **58**

4. Μεταρρυθμίσεις-Ανάπτυξη **62**

4.1. Εξελίξεις στην ψηφιακή και πράσινη μετάβαση της ελληνικής οικονομίας, Αθανάσιος Χύμης **62**

Σύνοψη και Συμπεράσματα

Η ελληνική οικονομία εξακολουθεί να βρίσκεται σε τροχιά ανάπτυξης

Παρά τις δυσμενείς διεθνείς συγκυρίες, η ελληνική οικονομία εμφανίζει σχετικά μεγαλύτερη δυναμική απ' ό,τι οι άλλες χώρες της Ευρωζώνης. Σύμφωνα με τις προβλέψεις του υποδείγματος παραγόντων, ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής του πραγματικού Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) της Ελλάδας προβλέπεται στο 5,3% για το έτος 2022 και στο 2,2% για το έτος 2023 (βλ. ενότητα 1.3). Η προοπτική αυτή απορρέει από την ευνοϊκή εξέλιξη αρκετών από τα οικονομικά μεγέθη που ενσωματώνονται στην πρόβλεψη, σε συνδυασμό με την εμφανή, πλέον, επίπτωση που έχουν στην πορεία ορισμένων μεταβλητών οι τρέχουσες οικονομικές και γεωπολιτικές εξελίξεις σε πολλά διαφορετικά μέτωπα. Ενώ οι ενδείξεις αποκλιμάκωσης των τιμών της ενέργειας φαίνεται να απομακρύνουν αυτή τη στιγμή ορισμένα πιο απαισιόδοξα σενάρια για την πορεία της ευρωπαϊκής οικονομίας, οι γεωπολιτικές εξελίξεις εξακολουθούν να εγκυμονούν σοβαρούς κινδύνους. Παράλληλα, είναι δύσκολο να προβλεφθεί η ταχύτητα αποκλιμάκωσης του πληθωρισμού και, συνεπώς, οι σχετικές επιδράσεις στην αγοραστική δύναμη των νοικοκυριών, το κόστος παραγωγής και τα επιτόκια, ενώ, στην περίπτωση της Ελλάδας, σε αυτές τις αβεβαιότητες προστίθενται και οι ενδεχόμενες επιδράσεις του εκλογικού κύκλου. Στον αντίποδα, θετικό αντίκτυπο στις προοπτικές ανάπτυξης της χώρας μπορεί να έχει μία θετική έκβαση όσον αφορά την ανάκτηση επενδυτικής βαθμίδας για τα ελληνικά κρατικά ομόλογα, ενώ προς μία περισσότερο ευνοϊκή εξέλιξη του ΑΕΠ θα μπορούσε να συμβάλει η δυνατότητα συνέχισης της εφαρμογής μέτρων στήριξης της οικονομίας σε κλίμακα συμβατή με την τήρηση των δημοσιονομικών στόχων, η υλοποίηση έργων και μεταρρυθμίσεων του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας και δράσεων του νέου ΕΣΠΑ 2021-2027, και η εντατικοποίηση των επενδύσεων που συνδέονται με την εξοικονόμηση ενέργειας και τον περιορισμό της ενεργειακής εξάρτησης.

Ο πληθωρισμός αποκλιμακώνεται

Σύμφωνα με τις πρόσφατες εξελίξεις, ο πληθωρισμός τόσο στην Ελλάδα όσο και την Ευρωζώνη φαίνεται να αποκλιμακώνεται λόγω της υποχώρησης των δι-

εθνών τιμών της ενέργειας (ενότητα 1.2). Όπως είναι γνωστό, η εξέλιξη της πορείας των διεθνών τιμών των ενεργειακών προϊόντων (φυσικό αέριο και αργό πετρέλαιο) επιδρά στον εγχώριο πληθωρισμό, τόσο άμεσα, μέσω των τελικών τιμών της ενέργειας για τους καταναλωτές, όσο και έμμεσα, μέσω του κόστους παραγωγής βασικών καταναλωτικών αγαθών. Ωστόσο, η αποκλιμάκωση του πληθωρισμού συγκρατείται εξαιτίας της συνεχιζόμενης ανοδικής πορείας των τιμών στις άλλες συνιστώσες του ΔΤΚ, και ειδικά στον τομέα της διατροφής, συνέπεια της προηγούμενης μετακύλισης των αυξήσεων των ενεργειακών τιμών στο κόστος παραγωγής και μεταφοράς των προϊόντων.

Ο Προϋπολογισμός εκτελείται καλύτερα από τον αρχικό σχεδιασμό

Η εκτέλεση του Προϋπολογισμού είναι σαφώς βελτιωμένη από τις προβλέψεις για το 2023, πράγμα που οφείλεται στη σημαντική ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας (ενότητα 2.1). Αποτέλεσμα της προαναφερθείσας οικονομικής ανάπτυξης, αλλά και του πληθωρισμού, ήταν να αυξηθούν σημαντικά τα καθαρά έσοδα του Κρατικού Προϋπολογισμού του 2022. Συγκεκριμένα, η αύξηση αυτή μεταφράζεται σε περισσότερο από μισή ποσοστιαία μονάδα του ΑΕΠ και προήλθε από τις σημαντικές αυξήσεις των τιμών των αγαθών που απέδωσαν σημαντικά υψηλότερο ΦΠΑ, αλλά και από τη σημαντική αύξηση των τουριστικών εισπράξεων που επανήλθαν στα επίπεδα προ πανδημίας. Η αύξηση των εσόδων από φόρους οφείλεται εν μέρει και στην αύξηση των εισπράξεων από φόρο εισοδήματος τόσο των φυσικών προσώπων όσο και των εταιρειών, καθώς η οικονομία πέρασε το 2022 στην κανονικότητα με σημαντική αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας και της απασχόλησης. Παράλληλα όμως, και λόγω των αυξημένων αναγκών για μέτρα ελάφρυνσης των πολιτών κυρίως από την επιβάρυνση στην ενέργεια, αλλά και από την επιβάρυνση των ασθενέστερων λόγω της ακρίβειας, αυξήθηκαν και οι δαπάνες σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα του προηγούμενου έτους. Αυτές είχαν αύξηση κατά 2,2% συγκριτικά με το 2021, ενώ μεγάλη απόκλιση εμφανίζουν και σε σχέση με τις δαπάνες που είχαν προβλεφθεί αρχικά από τον Προϋπολογισμό, καθώς κατά την περίοδο κατάθεσής του δεν αναμενόταν η

μεγάλη ενεργειακή κρίση και η συνεπακόλουθη παγκόσμια οικονομική κρίση, οι οποίες υποχρέωσαν την ελληνική κυβέρνηση στη λήψη έκτακτων μέτρων για την αντιμετώπισή τους. Η αύξηση αυτή των δαπανών προήλθε και από τις αποκτήσεις παγίων περιουσιακών στοιχείων και πιο συγκεκριμένα από τα εξοπλιστικά προγράμματα που η χώρα μας ανέλαβε, γεγονός όμως που είχε προβλεφθεί σε όλους τους σχετικούς στόχους και τις εκτιμήσεις.

Το δημόσιο χρέος μειώνεται

Το δημόσιο χρέος της Ελλάδας ήταν μειωμένο κατά 5,3% το τρίτο τρίμηνο σε σχέση με το δεύτερο τρίμηνο του 2022 (ενότητα 2.2). Αυτή η μείωση ήταν η μεγαλύτερη μείωση χρέους, σε ετήσια βάση, που καταγράφηκε στην ΕΕ. Παρ' όλα αυτά το ελληνικό χρέος παραμένει με διαφορά το υψηλότερο στην ΕΕ, ενώ μια αποκλιμάκωση του πληθωρισμού μπορεί να ανατρέψει εύκολα την καθοδική πορεία του χρέους οδηγώντας σε σημαντική περιστολή των δημοσίων δαπανών.

Η πράσινη και ψηφιακή μετάβαση προχωρά

Πολλές εγχώριες και διεθνείς εκθέσεις και δείκτες αναφέρονται θετικά στις προσπάθειες της ελληνικής οικονομίας στους τομείς της πράσινης και ψηφιακής μετάβασης¹. Ιδιαίτερα, όσον αφορά την πράσινη μετάβαση, η ελληνική οικονομία βρίσκεται κοντά στον μέσο όρο των ΕΕ-27 και μάλιστα στη χρήση ΑΠΕ για θέρμανση και ψύξη αρκετά πιο πάνω από αυτόν (ενότητα 4.1). Ωστόσο, υστερεί σημαντικά στη χρήση ΑΠΕ στις μεταφορές. Επίσης, η Ελλάδα χρειάζεται να κάνει ακόμα πολλά για να πλησιάσει τον ευρωπαϊκό μέσο όρο σε τομείς όπως η ανακύκλωση, η ενεργειακή αναβάθμιση των κτιρίων, ο βαθμός αειφορίας του αγροτικού τομέα, οι πολιτικές για το κλίμα, οι πράσινες ευρεσιτεχνίες καθώς και οι επενδύσεις σε πράσινες τεχνολογίες τροφίμων.

Πιο αναλυτικά, η ελληνική οικονομία χρειάζεται να εστιάσει στη βελτίωση του κλάδου της πράσινης κοινωνίας, ιδιαίτερα στον τομέα της ανακύκλωσης, των πράσινων κτιρίων και των πράσινων μεταφορών και να εντείνει τις προσπάθειες να γίνει ο αγροτικός το-

μέας περισσότερο φιλικός προς το περιβάλλον με ταυτόχρονες επενδύσεις στην τεχνολογία τροφίμων (foodtech) και την αύξηση του αριθμού πράσινων ευρεσιτεχνιών (πατεντών) αλλά και γενικά στην αύξηση δράσεων για το κλίμα. Αξίζει να αναφερθεί ότι, ενώ η Ευρώπη γενικά θεωρείται και είναι πρωτοπόρος στην πράσινη μετάβαση, υπάρχουν αρκετές παράμετροι όπως οι εκπομπές CO₂ αλλά και συνολικά η διάσταση της ενεργειακής μετάβασης στην οποία υστερεί σε σχέση με άλλες περιοχές του κόσμου.

Όσον αφορά την ψηφιακή μετάβαση, σημειώνεται ότι η Ελλάδα καθυστέρησε σημαντικά την έναρξη της ψηφιοποίησης με αποτέλεσμα να χάσει γρήγορα έδαφος σε σχέση με τους εταίρους της. Ως αποτέλεσμα, το κενό που καλείται να καλύψει είναι τόσο μεγάλο, που, παρά τις σημαντικές προσπάθειες προς την κατεύθυνση της ψηφιακής μετάβασης η οποία ξεκίνησε με σημαντική καθυστέρηση και «χάρη» στην πανδημία, δεν φαίνεται να πλησιάζει τον ευρωπαϊκό μέσο όρο όσο γρήγορα θα ήταν επιθυμητό.

Ο κίνδυνος της επιδείνωσης των κοινωνικών προβλημάτων

Η περίοδος της πανδημίας της Covid-19 είχε ισχυρές επιπτώσεις σε όλες τις οικονομίες της ΕΕ (βλ. ενότητα 3.2)². Έτσι και στην Ελλάδα, η αντίδραση του ορίου φτώχειας ήταν άμεση αλλά οριακή, υποχωρώντας κατά 0,34% αλλά με σημαντική αύξηση στο ποσοστό φτώχειας κατά δύο ποσοστιαίες μονάδες. Ο συνδυασμός οριακής πτώσης του κατωφλιού και απότομης ανόδου του ποσοστού, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι τα χαμηλότερα εισοδήματα επηρεάστηκαν δυσανάλογα σε σχέση με τα υψηλότερα.

Η πλειονότητα των νοικοκυριών έγινε λήπτης μιας σειράς έκτακτων παροχών και επιδομάτων που σχεδιάστηκαν για να αντισταθμίσουν το μειωμένο, λόγω Covid-19, εισόδημα. Παρότι σε ορισμένες περιπτώσεις η έκτακτη ενίσχυση εμφανίζεται αρκετά σημαντική, δεν ήταν ικανή να διατηρήσει το επίπεδο διαθέσιμου εισοδήματος της περυσινής χρονιάς. Ειδικότερα, ενώ το επίπεδο των κατωφλίων φτώχειας στην ΕΕ καταγράφει μία μέση αύξηση κατά 3,6%, μεταξύ των ετών 2019-2020, στην Ελλάδα εκτιμάται ότι η πτώση ήταν της τάξης του 0,3%. Ως απότοκο της υψηλής

1. Βλ. επίσης Δελτίο Παρατηρητηρίου Μεταρρυθμίσεων, ΚΕΠΕ, Νο 1/2023, «Ψηφιακός Μετασχηματισμός» και ΚΕΠΕ, Αναλύσεις Επικαιρότητας, Νο 1/2023, «Πράσινη και Ψηφιακή Μετάβαση: Θετικές Εξελίξεις, Ανάγκη για Επιτάχυνση Δράσεων» στο <<https://www.kepe.gr/index.php/el/>>.

2. Βλ. επίσης Π. Λιαργκόβας, Χ. Γούλας και Ν. Αποστολόπουλος (επιμ. 2022), *Οι Κοινωνικοοικονομικές Επιπτώσεις της Πανδημίας Covid-19 στους Εργαζόμενους του Ιδιωτικού Τομέα*, ΚΕΠΕ-ΙΝΕ ΓΣΕΕ στο <<https://www.kepe.gr/index.php/el/>>.

πτώσης του ΑΕΠ, το διαθέσιμο εισόδημα των χαμηλότερων στρωμάτων του πληθυσμού κατέγραψε δυσανάλογη υποχώρηση.

Συμπερασματικά, το σύστημα κοινωνικής προστασίας, παρά τις συνεχείς μεταρρυθμίσεις που έχουν γίνει στη διάρκεια της τελευταίας επταετίας 2016-22, συνεχίζει να είναι πολύ κατακερματισμένο ως προς τις κατηγορίες και τον αριθμό των επιδομάτων, με σημαντική διασπορά των πόρων και συχνά με μικρά στοχευμένα οφέλη, δεδομένου ότι το ποσοστό φτώχειας παραμένει εξαιρετικά υψηλό στην Ελλάδα. Τα εισοδηματικά κριτήρια για την παροχή επιδομάτων, σε συνδυασμό με την εκτεταμένη φοροδιαφυγή, δημιουργούν δομικά προβλήματα στην αποτελεσματική εφαρμογή της επιδοματικής πολιτικής. Προφανώς και πρέπει να διατηρηθούν. Όμως, χρειάζεται παράλληλα ένα φορολογικό σύστημα που δεν θα δημιουργεί περισσότερα προβλήματα από όσα λύνει. Οι φορολογικές και ασφαλιστικές επιβαρύνσεις πρέπει να εκλογικευθούν, ώστε να μη λειτουργούν ως κίνητρα φοροδιαφυγής και μετάβασης στον «μαύρο» τομέα της οικονομίας. Μια πρόταση προς αυτή την κατεύθυνση είναι η έμμεση διαχείριση της εισοδηματικής ενίσχυσης των ευάλωτων στρωμάτων μέσω της αναδιάταξης του επιπέδου ΦΠΑ στις διάφορες κατηγορίες αγαθών και υπηρεσιών. Μια επανεκτίμηση των ποσοστών και των ειδών κατανάλωσης που περιλαμβάνονται σε καθεμία εκ των κατηγοριών, οι οποίες εμπεριέχονται στο «καλάθι» των τριών πρώτων εισοδηματικών δεκατημορίων, θα μπορούσε να συμβάλει στη βελτίωση του διαθέσιμου εισοδήματος των χαμηλότερων εισοδηματικών τάξεων και κατά συνέπεια στη μείωση της φτώχειας στην Ελλάδα³.

Επιπλέον, η επί μακρόν διατήρηση των επιδομάτων, και όχι η ένταξή τους σε μια μακροπρόθεσμη στρατηγική κοινωνικής προστασίας, ενέχει τον κίνδυνο να επηρεάσει τα κίνητρα για δημιουργία, να δημιουργήσει εθισμό στην εξάρτηση από το κράτος και, τελικά, να παγιδεύσει τα νοικοκυριά σε χαμηλή ευημερία και

τις επιχειρήσεις σε χαμηλή παραγωγικότητα. Επίσης, υπάρχει κίνδυνος, ο μεγάλος αριθμός επιδομάτων να δημιουργήσει στρεβλώσεις στον μηχανισμό των τιμών και ενδεχομένως να δώσει λάθος μηνύματα σε καταναλωτές και παραγωγούς.

Αυτό που έχει ανάγκη η ελληνική οικονομία είναι η μείωση της εξάρτησης από τις εισαγωγές και η αύξηση των εξαγωγών. Μια πολιτική επιδομάτων, η οποία στηρίζεται σε μορφή voucher ή pass σε προϊόντα και υπηρεσίες που είτε είναι εισαγόμενα είτε η παραγωγή τους είναι καθ' όλα εξαρτημένη από εισαγωγές, όχι μόνο δεν μειώνει τις αδυναμίες του ελληνικού παραγωγικού μοντέλου (δίδυμα ελλείμματα, δραματική υπερχρέωση και φθηνή εργασία), αλλά οδηγεί και τις ιδιωτικές επιχειρήσεις μακριά από την παραγωγή διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών, επωφελούμενες από τη «δεδομένη ζήτηση» που προκύπτει μέσω τέτοιων επιδοματικών πολιτικών. Ο ρόλος που έχουν στην περίπτωση αυτή οι εγχώριες επιχειρήσεις είναι κυρίως μεταπρατικός και όχι παραγωγικός. Είναι αναγκαία η ενίσχυση (μέσω κινήτρων) των εγχώριων εφοδιαστικών αλυσίδων στον ιδιωτικό τομέα, ώστε να μειωθεί η εξάρτησή του από εισαγωγές.

Τέλος, ο σχεδιασμός μιας μεσοπρόθεσμης στρατηγικής επιδοματικής πολιτικής πρέπει να λαμβάνει υπόψη τον περιορισμένο, λόγω κυρίως υψηλής υπερχρέωσης, δημοσιονομικό χώρο που διαθέτει η Ελλάδα στο παρόν και στο μέλλον. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η Ελλάδα έχει δώσει την τρίτη υψηλότερη στην Ευρωπαϊκή Ένωση στήριξη από τον Προϋπολογισμό της για την ενεργειακή κρίση το 2022, περίπου 6% του ΑΕΠ. Η ανάγκη να διαφυλαχθούν οι πόροι του κράτους θα γίνει πολύ μεγαλύτερη από το 2024 και μετά, όταν κάθε χρόνο και για πολλά χρόνια, θα πρέπει να εκπληρώνονται αυστηροί δημοσιονομικοί στόχοι.

*Καθηγητής ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Γ. ΛΙΑΓΚΟΒΑΣ
Πρόεδρος του Δ.Σ. και
Επιστημονικός Διευθυντής του ΚΕΠΕ*

3. Το ΚΕΠΕ έχει πραγματοποιήσει σχετική μελέτη, που είναι διαθέσιμη στην ιστοσελίδα του. Βλ. σχετικά: Μισσός (2021), *Η επίδραση του συστήματος κοινωνικής προστασίας στην ανισότητα και φτώχεια στην Ελλάδα και στην ΕΕ*, ΚΕΠΕ, Εκθέσεις Νο 82.

1. Τρέχουσες (μακρο-)οικονομικές εξελίξεις

ΚΕΠΕ, Οικονομικές Εξελίξεις, τεύχος 50, 2023, σσ. 6-15

1.1. Η εξέλιξη των συνιστωσών της ζήτησης εν μέσω της ενεργειακής αβεβαιότητας

1.1.1. Εισαγωγή - Εγχώρια και εξωτερική ζήτηση

Γιάννης Παναγόπουλος

Στη συγκεκριμένη ενότητα, αξιοποιώντας τα υπάρχοντα καταγεγραμμένα μακροοικονομικά στοιχεία, προχωρούμε στην ανάλυση των τρεχουσών εξελίξεων της πορείας της ελληνικής οικονομίας μετά το επίσημο τέλος της πανδημίας. Το πρώτο πράγμα που παρατηρούμε, με βάση τα αποτελέσματα του Πίνακα 1.1.1 (και το Διάγραμμα 1.1.1), είναι κυρίως η συνέχιση του θετικού «κλίματος» της οικονομίας, από το δεύτερο τρίμηνο του 2021 και μετά. Βέβαια η τριμηνιαία ανάπτυξη της οικονομίας, από το δεύτερο τρίμηνο του 2021 έως και το τρίτο τρίμηνο του 2022, συνεχίστηκε μεν αλλά με πτωτικό ρυθμό από τρίμηνο σε τρίμηνο. Αναλυτικά, από 12,6%, το δεύτερο τρίμηνο του 2021, η οικονομία βρέθηκε στο 2,8% το τρίτο τρίμηνο του 2022. Από την άλλη πλευρά και σε εννεάμηνη βάση, ως έκφραση της πορείας της οικονομίας το 2022, είχαμε επίσης την καταγραφή της πτώσης αυτής του ρυθμού μεγέθυνσης της οικονομίας. Έτσι από μεγέθυνση της τάξης του 8,36%, το εννιάμηνο του 2021, περάσαμε σε μικρότερη μεγέθυνση της τάξης του 5,92% το αντίστοιχο εννιάμηνο του 2022.

Σε ό,τι αφορά τους παράγοντες που συνέβαλαν στην (πτωτική) συνέχιση της πορείας ανάπτυξης του ΑΕΠ, στο πρώτο εννιάμηνο του 2022 (5,92%), σε ετήσια βάση (y-o-y), θα πρέπει να αναφέρουμε την ύπαρξη θετικών ποσοστών μεταβολής στους περισσότερους από τους επιμέρους μακροοικονομικούς συντελεστές του. Πιο συγκεκριμένα, το μεγαλύτερο θετικό ποσοστό μεταβολής παρουσίασαν οι επενδύσεις παγίου κεφαλαίου (10,23%), οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών (9,9%) και ακολούθησε η ιδιωτική κατανάλωση (9,6%), ενώ η δημόσια κατανάλωση συνέχισε την καταγεγραμμένη, από το τέταρτο τρίμηνο του 2021, αρνητική μεταβολή της (-1,7%).

Σε όρους τριμήνου (2022Q3) έχουμε την ίδια περίπου θετική εικόνα με σχετικώς μικρότερα ποσοστά μεταβολής λόγω της σταδιακής πτώσης των ποσοστών, όπως αναφέραμε και παραπάνω, από το δεύτερο τρίμηνο του 2021 και μετά. Απλώς διαφοροποιείται –σε σχέση με το εννιάμηνο– η σειρά συνεισφοράς των επιμέρους μακροοικονομικών συντελεστών. Παραμένουν πρώτες οι επενδύσεις παγίου κεφαλαίου (7,7%), αλλά τώρα ακολουθούνται από την ιδιωτική κατανάλωση (6,2%) και μετά οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών (0,9%). Από την άλλη πλευρά η δημόσια κατανάλωση συνέχισε την αρνητική της πορεία ως ποσοστό μεταβολής (-2,9%) (Πίνακας 1.1.1 και Διάγραμμα 1.1.1).

Μια αντίστοιχη θετική πορεία καταγράφεται, το τρίτο τρίμηνο του 2022, και σε όρους επιμέρους συνεισφοράς των συνιστωσών της εγχώριας ζήτησης στο ΑΕΠ (Διάγραμμα 1.1.2). Με βάση τα εποχικά διορθωμένα στοιχεία, η ιδιωτική κατανάλωση αποτέλεσε την πιο θετική συνιστώσα στη μεταβολή του ΑΕΠ με ένα ποσοστό σαφώς μεγαλύτερο από τις αντίστοιχες των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου και της αρνητικής συνεισφοράς της δημόσιας κατανάλωσης (4,24 έναντι 1,01 και -0,59, αντίστοιχα).

Σε ό,τι αφορά τώρα τη συγκριτική πορεία του εξωτερικού σε σχέση με τον εσωτερικό τομέα ζήτησης στο ΑΕΠ (διεθνής vs. εγχώρια ζήτηση, αντίστοιχα), κατά τη διάρκεια του τρίτου τρίμηνου του 2022, αναδεικνύεται ο συγκριτικά σημαντικότερος, των υπολοίπων, θετικός ρόλος της εγχώριας ζήτησης στη μεταβολή του ΑΕΠ (4,03). Σε θετική πορεία συνεισφοράς στο ΑΕΠ ήταν επίσης η μεταβολή των αποθεμάτων, ενώ σε αρνητική πορεία συνεισφοράς ήταν το ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών (1,33 και -1,95, αντίστοιχα) (βλέπε Διάγραμμα 1.1.3).

Η πορεία του Δείκτη Οικονομικού Κλίματος (ΔΟΚ), ως μελλοντικού «πληρεξούσιου» της ζήτησης είναι γνωστό ότι, όπως και κάποιιο άλλοι δείκτες προήγησης, προσφέρει σημαντική πληροφόρηση –τόσο από την πλευρά των επιχειρήσεων αλλά και από την πλευρά των καταναλωτών– για τις εξελίξεις στην οικονομία. Είναι επίσης ένας σημαντικός πρόδρομος δείκτης της οικονομίας και μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την πρόβλεψη των άμεσων εξελίξεων που αφορούν τη μελλοντική πορεία μεγέθυνσης του ΑΕΠ. Στο

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.1.1 Βασικά μακροοικονομικά μεγέθη*(% ρυθμοί μεταβολής με εποχικά διορθωμένα στοιχεία, σε σταθερές τιμές)*

	2020 Q1	2020 Q2	2020 Q3	2020 Q4	2021 Q1	2021 Q2	2021 Q3	2021 Q4	2022 Q1	2022 Q2	2022 Q3	9μηνο 2021	9μηνο 2022
Ιδιωτική κατανάλωση	-0,3	-14,2	-6	-9,5	-6,9	13,6	7,1	12,1	13,7	8,9	6,2	4,60	9,60
Δημόσια κατανάλωση	2,2	-2	4,4	5,1	3,4	4,4	3,3	-1,4	-0,9	-1,3	-2,9	3,70	-1,70
Ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου	1,20	-1,00	4,00	-0,20	13,20	20,60	16,40	29,70	13,20	9,80	7,70	16,73	10,23
Ζήτηση*	0,33	-10,27	-2,54	-5,60	-2,55	12,22	6,95	11,28	10,81	6,76	4,14	5,54	7,24
Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	-1,20	-33,10	-37,20	-12,60	-0,70	28,70	52,80	26,00	10,00	18,80	0,90	26,93	9,90
Αγαθών	5,21	-4,69	3,12	13,56	11,57	21,67	14,03	8,80	3,67	1,50	-0,32	15,76	1,62
Υπηρεσιών	-12,29	-57,87	-58,41	-39,93	-15,48	47,96	100,77	60,99	22,78	45,81	2,97	44,42	23,86
Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	2,30	-15,70	-8,20	-8,50	-4,70	25,60	22,00	32,30	17,40	14,50	5,20	14,30	12,37
Αγαθών	1,91	-13,90	-3,50	0,39	-1,79	24,73	16,70	29,80	17,72	16,55	8,65	13,21	14,30
Υπηρεσιών	4,76	-20,23	-20,56	-30,35	-14,09	26,84	37,62	39,85	15,93	7,90	-4,56	16,79	6,42
Δ ΑΕΠ	-1,6	-15,6	-10,7	-6,8	-2,1	14,5	12,6	8,8	7,9	7,1	2,8	8,36	5,92

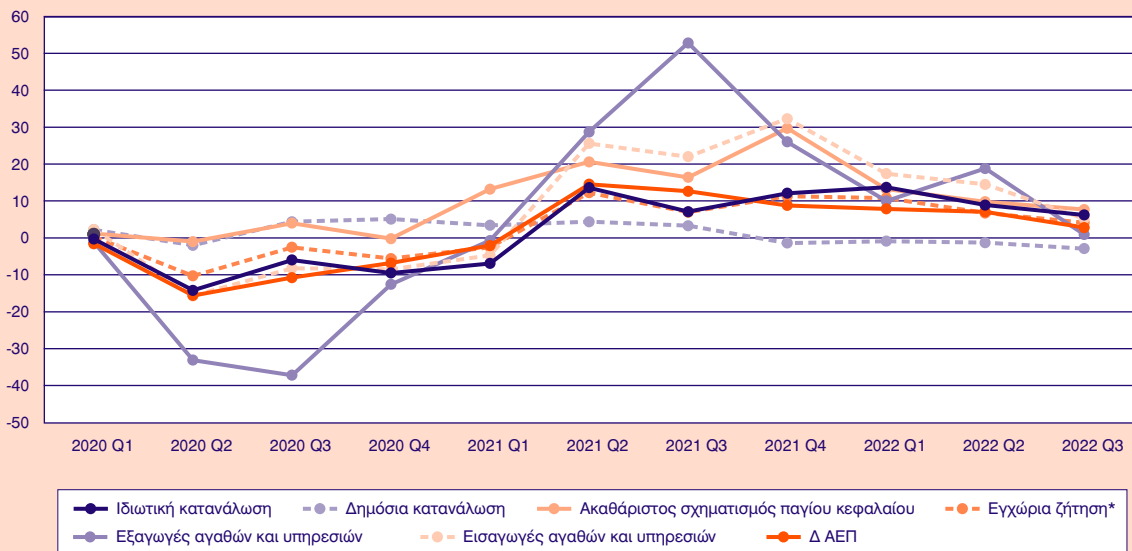
Πηγή: Τριμηνιαίο Εθνικό Λογαριασμό.

* Χωρίς τη μεταβολή των αποθεμάτων.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1.1

Βασικά μακροοικονομικά μεγέθη (%)

(% ρυθμοί μεταβολής με εποχικά διορθωμένα στοιχεία, σε σταθερές τιμές)

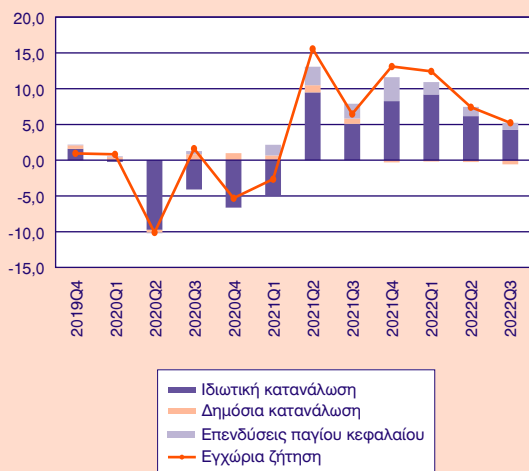

Πηγή: Τριμηνιαίοι Εθνικοί Λογαριασμοί.

* Χωρίς τη μεταβολή των αποθεμάτων.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1.2

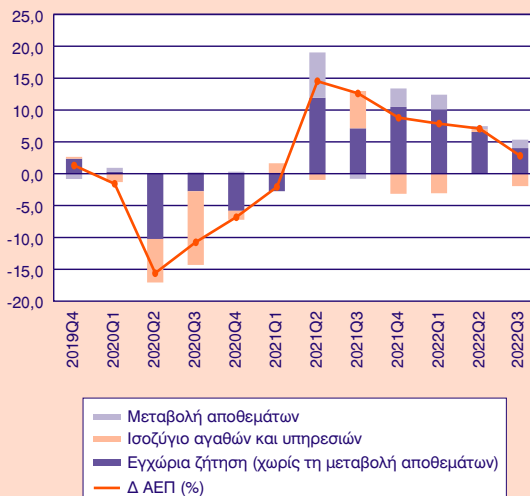
Επιμέρους συνιστώσες της εγχώριας ζήτησης

Πηγή: Εθνικοί Λογαριασμοί, ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία στοιχείων από τον συγγραφέα.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1.3

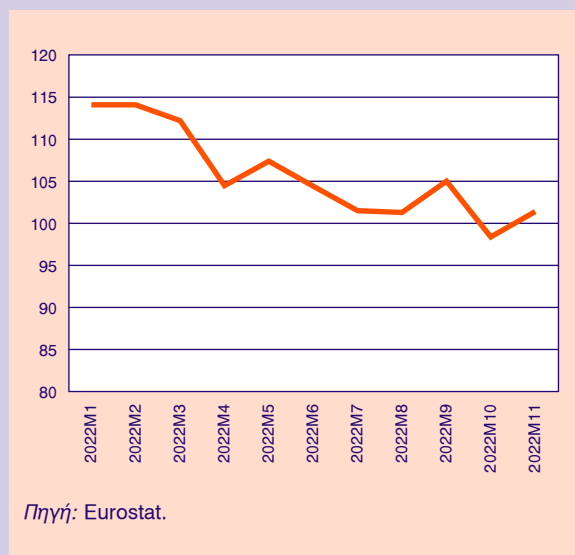
Εγχώρια και καθαρή εξωτερική ζήτηση

Πηγή: Εθνικοί Λογαριασμοί, ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία στοιχείων από τον συγγραφέα.

Σημείωση: Η συνεισφορά της μεταβολής των αποθεμάτων του 2020Q3 είναι κατά προσέγγιση του συγγραφέα και όχι από τα επίσημα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1.4
Δείκτης Οικονομικού Κλίματος (ΔΟΚ)

Διάγραμμα 1.1.4 παρουσιάζεται η πορεία του ΔΟΚ για σχεδόν όλο το έτος (2022).

Είναι προφανές, μέσα από την καταγεγραμμένη πορεία του εν λόγω δείκτη, ότι υπάρχει μια σχετικά πτωτική τάση. Ο συγκεκριμένος δείκτης υποχώρησε από τις 114,4 μονάδες, τον Ιανουάριο του 2022, στις 101,4 μονάδες, τον Νοέμβριο του 2022. Εν κατακλείδι, αν και η εικόνα της οικονομικής μεγέθυνσης είναι θετική, οι προσδοκίες των νοικοκυριών και επιχειρήσεων δεν συμμερίζονται απόλυτα αυτή την αισιοδοξία. Σε αυτή τη σχετική απαισιοδοξία αποφασιστικό ρόλο παίζουν δύο κυρίως γεγονότα: η συνέχιση της ρωσικής εισβολής στην Ουκρανία και η μεταβλητότητα της πορείας των τιμών της ενέργειας διεθνώς.

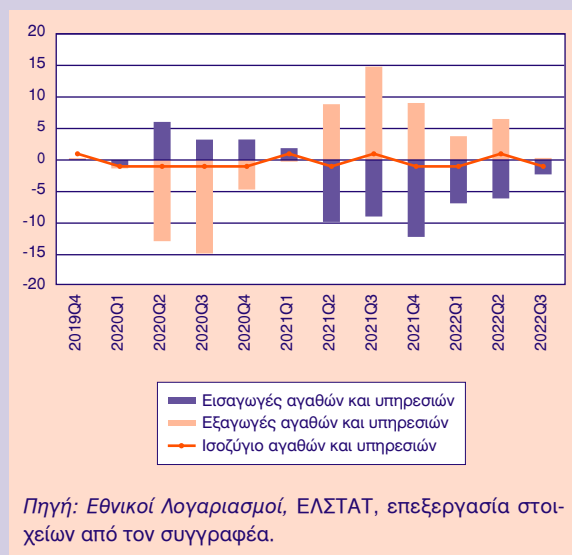
Παρακάτω ακολουθεί μια πιο αναλυτική συζήτηση σχετικά με τη συνεισφορά του ισοζυγίου των αγαθών και υπηρεσιών της χώρας στο ΑΕΠ τα πιο πρόσφατα τρίμηνα.

Ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών

Η συνεισφορά του εξωτερικού τομέα (εξαγωγές μείον εισαγωγές) στη μεγέθυνση του ΑΕΠ, για το τρίτο τρίμηνο του 2022, όπως έχει ήδη αναφερθεί παραπάνω, κρίνεται σε γενικές γραμμές αρνητική (-1,95 μονάδες) και μάλλον αντανακλά, σε γενικές γραμμές, την πρόσφατη πτωτική πορεία της οικονομικής μεγέθυνσης που, όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα 1.1.3, ξεκινά από το δεύτερο τρίμηνο του 2021.

Ξεκινώντας από τις συνολικές εξαγωγές, να υπογραμμίσουμε ότι αυξήθηκαν ελαφρά, το τρίτο τρίμηνο του

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1.5
Επιμέρους συνιστώσες της εξωτερικής ζήτησης

2022, με έναν ρυθμό της τάξης του 0,90%. Αναλυτικότερα τώρα οι υπηρεσίες, οι οποίες αποτελούν και το σχετικά μικρότερο τμήμα των εξαγωγών σε δις ευρώ, παρουσίασαν μια αύξηση της τάξης του 2,97%, ενώ τα αγαθά, που ήταν και το μεγαλύτερο τμήμα των εξαγωγών, παρουσίασαν μια μικρή μείωση της τάξης του -0,32%, για το ίδιο χρονικό διάστημα. Σε ό,τι αφορά τώρα τις εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών, σε αντίθεση με τη δομή των εξαγωγών, είναι πιο ισορροπημένες ως κατανομή και μπορούμε να αναφέρουμε ότι σημείωσαν αύξηση της τάξης του 5,20%. Αναλυτικότερα, οι εισαγόμενες υπηρεσίες παρουσίασαν μια μείωση της τάξης του -4,56%, ενώ, από την άλλη πλευρά, στα εισαγόμενα αγαθά, η τριμηνιαία αύξηση ήταν της τάξης του 8,65%.

Μάλιστα, όπως φαίνεται και από τα αντίστοιχα ιστογράμματα του Διαγράμματος 1.1.5, μετά από το πρώτο τρίμηνο του 2021 παρατηρείται η αντιστροφή της εικόνας των δύο συνιστωσών, με την πολύ θετική πλέον (ως εθίσται) συνεισφορά της συνιστώσας των εξαγωγών και την αντίστοιχη αρνητική της συνιστώσας των εισαγωγών στο ΑΕΠ και για τα επόμενα τρίμηνα που ακολούθησαν έως το τρίτο τρίμηνο του 2022. Σταδιακά όμως παρατηρούμε τη μείωση των δύο ιστογραμμάτων κοντά στο μηδέν (ως συνεισφορά το 2022Q3). Ως αθροιστικό αποτέλεσμα αυτής της εξέλιξης –εισαγωγών και εξαγωγών– είναι η συνέχιση της αρνητικής συνεισφοράς της εξωτερικής ζήτησης στον ρυθμό μεταβολής του ΑΕΠ –η οποία διακόπηκε μόνο το δεύτερο τρίμηνο του 2022– και η οποία ξεκίνησε το τέταρτο τρίμηνο του 2021 και διήρκεσε μέχρι το τρίτο τρίμηνο του 2022.

Παρακάτω ακολουθεί η επιμέρους αναλυτική παρουσίαση της ιδιωτικής κατανάλωσης και των επενδύσεων.

1.1.2. Ιδιωτική κατανάλωση και επενδύσεις

Κωνσταντίνος Λοΐζος

1.1.2.1. Ιδιωτική κατανάλωση

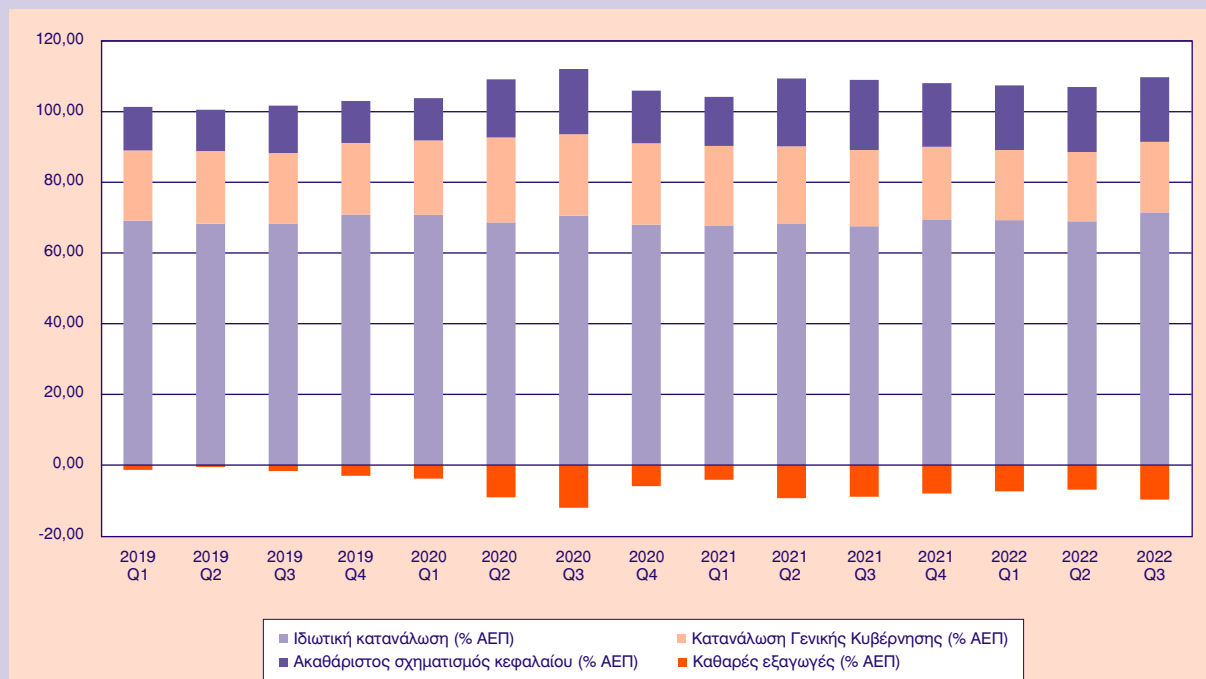
Φθίνοντες ρυθμοί της καταναλωτικής δαπάνης παρά την τουριστική περίοδο

Σύμφωνα με τα τριμηνιαία εποχικά διορθωμένα στοιχεία των *Εθνικών Λογαριασμών*¹, η ιδιωτική κατανάλωση των νοικοκυριών και των ΜΚΙΕΝ² παρουσίασε αυξητική τάση από 34.708 εκατ. ευρώ, σε τρέχουσες τιμές, στο πρώτο τρίμηνο του 2022 σε 35.506 εκατ. ευρώ στο δεύτερο τρίμηνο και 36.033 εκατ. ευρώ στο

τρίτο τρίμηνο του 2022. Ωστόσο, σε όρους αλυσωτών δεικτών όγκου με έτος αναφοράς το 2015, η ιδιωτική κατανάλωση αυξήθηκε σε 33.581 εκατ. ευρώ στο δεύτερο τρίμηνο από 33.503 εκατ. ευρώ που ήταν στο πρώτο τρίμηνο του 2022, αλλά μειώθηκε σε 33.538 εκατ. ευρώ στο τρίτο τρίμηνο του 2022. Άλλωστε, η ποσοστιαία μεταβολή³ σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, βάσει των εποχικά διορθωμένων στοιχείων αλυσωτών δεικτών όγκου, ήταν θετική στα δύο πρώτα τρίμηνα του 2022 αλλά φθίνουσα, καθώς από 2,9% στο πρώτο τρίμηνο του 2022 μειώθηκε σε 0,2% στο δεύτερο τρίμηνο, ενώ πήρε αρνητική τιμή -0,1% στο τρίτο τρίμηνο του ίδιου έτους. Από την άλλη πλευρά, θετικές αλλά φθίνουσες τιμές παρατηρούμε στην εξέλιξη των ποσοστιαίων μεταβολών σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους, καθώς σε αυτή την περίπτωση την ποσοστιαία μεταβολή 13,7% στο πρώτο τρίμηνο του 2022 διαδέχονται ποσοστιαίες μεταβολές 8,9% κα 6,2% για τα δύο επόμενα τρίμηνα.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1.6

Εξέλιξη της ιδιωτικής κατανάλωσης και των άλλων συνιστωσών ζήτησης ως ποσοστού του ΑΕΠ (προσέγγιση δαπάνης) (εποχικά διορθωμένα στοιχεία σε τρέχουσες τιμές)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία στοιχείων από τον συγγραφέα.

1. Τριμηνιαίοι Εθνικοί Λογαριασμοί, Δελτίο Τύπου ΕΛΣΤΑΤ, 7 Δεκεμβρίου 2022.

2. Μη κερδοσκοπικά ιδρύματα που εξυπηρετούν νοικοκυριά.

3. Οι ποσοστιαίες μεταβολές υπολογίζονται με τον τύπο $\frac{X_t - X_{t-1}}{X_{t-1}}$.

Η ιδιωτική κατανάλωση ως ποσοστό του ΑΕΠ ήταν 69,91%, κατά μέσο όρο, κατά τα τρία τρίμηνα του 2022, καθώς αποτέλεσε το 69,28% του ΑΕΠ στο πρώτο τρίμηνο, 68,97% του ΑΕΠ στο δεύτερο τρίμηνο και 71,48% του ΑΕΠ στο τρίτο τρίμηνο του 2022 σύμφωνα με το Διάγραμμα 1.1.6. Η δημόσια κατανάλωση αποτέλεσε κατά μέσο όρο το 19,81% της συνολικής δαπάνης, καθώς κυμάνθηκε από 19,87% του ΑΕΠ στο πρώτο τρίμηνο, σε 19,59% του ΑΕΠ στο δεύτερο τρίμηνο και 19,97% του ΑΕΠ το τρίτο τρίμηνο του 2022. Παρόμοια διακυμάνθηκε ο ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου (παγίου κεφαλαίου και μεταβολής αποθεμάτων) ως ποσοστό του ΑΕΠ από 18,29% στο πρώτο τρίμηνο του 2022, σε 18,41% στο δεύτερο τρίμηνο και 18,31% στο τρίτο τρίμηνο του 2022, όντας ως μέσος όρος τριμήνων το 18,34% της δαπάνης. Τέλος, το εμπορικό ισοζύγιο δεν έδειξε κάποια αξιοσημείωτη τάση, καθώς το έλλειμμά του ως ποσοστό του ΑΕΠ μειώθηκε από -7,44% στο πρώτο τρίμηνο του 2022 σε -6,97% του ΑΕΠ στο δεύτερο τρίμηνο, ενώ αυξήθηκε σε -9,76% του ΑΕΠ στο τρίτο τρίμηνο του 2022, με μέσο όρο τριμήνων -8,06% του ΑΕΠ. Επομένως, παρά την ελαφρά θετική επίπτωση της τουριστικής περιόδου στην εγχώρια καταναλωτική, ιδιωτική και δημόσια δαπάνη ως ποσοστό του ΑΕΠ σε βάρος του ακαθάριστου σχηματισμού κεφαλαίου και του εμπορικού ισοζυγίου, οι ρυθμοί μεταβολής της ιδιωτικής καταναλωτικής δαπάνης παρέμειναν φθίνοντες. Οι φθίνοντες αυτοί ρυθμοί

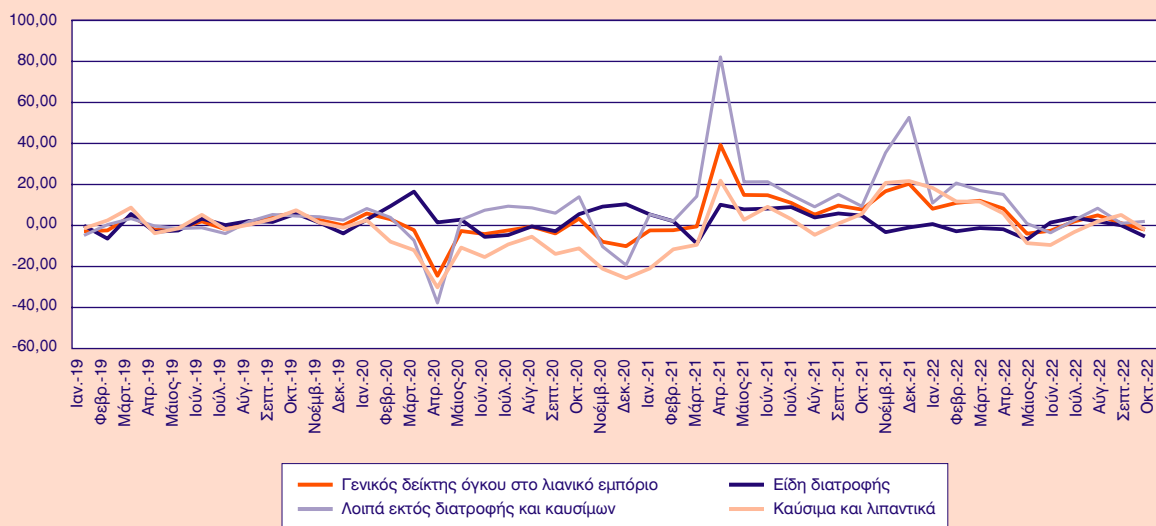
μεταβολής της καταναλωτικής δαπάνης μάλλον αποτελούν ενδείξεις της αρχής μίας νέας πιο δύσκολης περιόδου για την οικονομία, η οποία θα σηματοθευτεί από τις επιπτώσεις του πληθωρισμού και του αυξανόμενου ενεργειακού κόστους, παρά τη θετική επίπτωση της τουριστικής περιόδου.

Η ανακοπή της κάμψης του λιανικού εμπορίου είναι άραγε διατηρήσιμη;

Η εξέλιξη του λιανικού εμπορίου σε όρους ποσοστιαίων μεταβολών του γενικού δείκτη όγκου ήταν θετική κατά μέσο όρο στο πρώτο δεκάμηνο του 2022, σε σχέση με τους αντίστοιχους μήνες του προηγούμενου έτους (3,88%), βάσει των μηνιαίων στοιχείων της ΕΛΣΤΑΤ όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 1.1.7. Συγκεκριμένα παρατηρήθηκαν θετικές ποσοστιαίες μεταβολές τους πρώτους τέσσερις μήνες του 2022 (8,16% τον Ιανουάριο, 11,02% τον Φεβρουάριο, 12,05% τον Μάρτιο και 8,25% τον Απρίλιο), αρνητικές μεταβολές τον Μάιο και τον Ιούνιο (-1,01 και -2,57%, αντίστοιχα), θετικές μεταβολές τον Ιούλιο (1,94%), Αύγουστο (4,96%) και Σεπτέμβριο (1,11%) και αρνητική μεταβολή τον Οκτώβριο (-2,10%). Παρ' όλα αυτά οι μέσες μεταβολές ανά τρίμηνο ήταν θετικές (10,41% για το πρώτο τρίμηνο του 2022, 0,56% για το δεύτερο και 2,67% για το τρίτο τρίμηνο), με μέσο όρο τριμήνων 4,55%. Ωστόσο, τα είδη διατροφής παρουσίασαν αρνητική ποσοστιαία μεταβολή

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1.7

Ποσοστιαίες μεταβολές γενικού δείκτη όγκου και δεικτών στις κύριες κατηγορίες καταστημάτων στο λιανικό εμπόριο

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία στοιχείων από τον συγγραφέα.

κατά μέσο όρο τόσο για το πρώτο δεκάμηνο του 2022 (-1,02%) όσο και σε όρους μέσης τιμής των τριών πρώτων τριμήνων (-0,53%), δεδομένης της σημαντικής αρνητικής τιμής τον Οκτώβριο του 2022 (-5,38%) και παρά τις θετικές ποσοστιαίες μεταβολές που παρατηρήθηκαν τους καλοκαιρινούς μήνες και τον Σεπτέμβριο. Αντίθετα, στα καύσιμα και άλλα είδη εκτός διατροφής και καυσίμων οι μέσες μεταβολές είναι θετικές για όλη την περίοδο, πλην του δεύτερου τριμήνου του 2022 για τα καύσιμα. Σε κάθε περίπτωση, η ποσοστιαία μεταβολή του δείκτη όγκου του λιανικού εμπορίου στα καύσιμα ήταν κατά μέσο όρο 3,12% στο υπό εξέταση δεκάμηνο του 2022, ενώ για τα άλλα είδη το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 7,51%. Βεβαίως οφείλουμε να παρατηρήσουμε την αρνητική ποσοστιαία μεταβολή για τα καύσιμα στον μήνα Οκτώβριο (-2,09%), ακολουθώντας το ίδιο μοτίβο με τα είδη διατροφής και τον γενικό δείκτη. Η γενική διαπίστωση που προκύπτει από αυτά τα στοιχεία είναι πως το λιανικό εμπόριο, τόσο σε όρους γενικού δείκτη όσο και στις περισσότερες συνιστώσες του, παρουσίασε συνολικά θετικές τάσεις κατά την εξεταζόμενη περίοδο, ανακάμπτοντας μετά την αρνητική τάση Μαΐου-Ιουνίου. Ωστόσο, η νέα κάμψη μετά τη λήξη της θερινής περιόδου θέτει τον προβληματισμό αν αυτή η θετική τάση είναι διατηρήσιμη στο μέλλον, ιδίως όσο η οικονομία θα επηρεάζεται από τις αυξημένες ενεργειακές ανάγκες στους χειμερινούς μήνες.

Η απαισιοδοξία στις προσδοκίες στο λιανικό εμπόριο συνεχίζεται

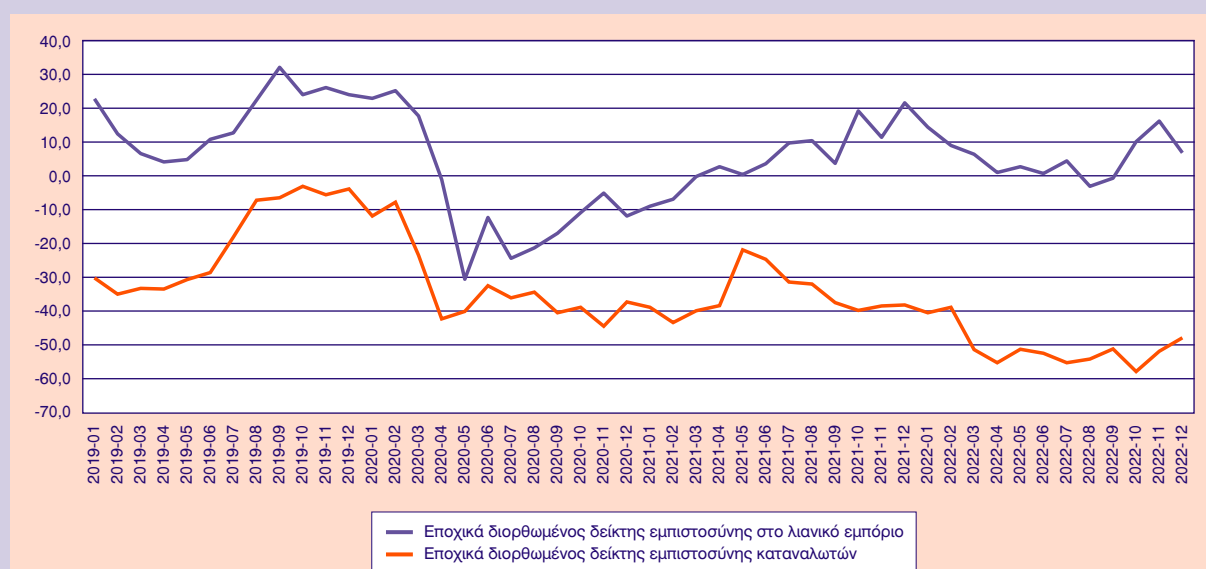
Από τους δημοσιευμένους από την Eurostat δείκτες εμπιστοσύνης, όπως παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 1.1.8, διαπιστώνουμε ότι το κλίμα απαισιοδοξίας στον χώρο της λιανικής, τόσο όσον αφορά τόσο τους καταναλωτές όσο και τις επιχειρήσεις, δεν αντιστρέφεται ως τάση παρά την ανάκαμψη τους τελευταίους μήνες του 2022. Οι καταναλωτές παραμένουν περισσότερο απαισιόδοξοι από τις επιχειρήσεις, ακολουθώντας μία συνεπή πτωτική τάση των προσδοκιών κατά μέσο όρο από τον Μάιο του 2021 έως το τέλος του 2022. Αυτή η τάση φαίνεται να συμπαρασύρει και τις προσδοκίες των επιχειρήσεων από τον Δεκέμβριο του 2021 και έπειτα. Η αντίθετη διακύμανση των προσδοκιών καταναλωτών και επιχειρήσεων κατά το τελευταίο τετράμηνο του 2022 εντείνει την αβεβαιότητα για την εξέλιξη των δύο δεικτών στο μέλλον.

1.1.2.2. Επενδύσεις

Αυξητική τάση στις ακαθάριστες επενδύσεις

Ο ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου αυξήθηκε από 6.510 εκατ. στο πρώτο τρίμηνο του 2022, σε τρέχουσες τιμές, σε 6.764 εκατ. ευρώ στο δεύτερο τρίμηνο και 7.043 εκατ. ευρώ στο τρίτο τρίμηνο του έτους. Αντίθετα, σε όρους αλυσωτών δεικτών όγκου, ο ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου μει-

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1.8
Δείκτες εμπιστοσύνης στο λιανικό εμπόριο

Πηγή: Eurostat, επεξεργασία στοιχείων από τον συγγραφέα.

ώθηκε ελαφρά από 6.491 εκατ. ευρώ στο πρώτο τρίμηνο του 2022 σε 6.482 εκατ. ευρώ στο δεύτερο τρίμηνο, για να επανέλθει στο επίπεδο των 6.491 εκατ. ευρώ στο τρίτο τρίμηνο του έτους. Όσον αφορά τις ποσοστιαίες μεταβολές ως προς το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους, παρατηρείται αυξητική τάση αλλά με φθίνοντα ρυθμό. Οι σχετικές ποσοστιαίες μεταβολές ήταν 13,2% για το πρώτο τρίμηνο, 9,8% για το δεύτερο τρίμηνο και 7,7% για το τρίτο τρίμηνο του 2022. Αντίθετα, οι ποσοστιαίες μεταβολές ως προς το προηγούμενο τρίμηνο παρουσιάζουν διακύμανση, καθώς από 3,5% στο πρώτο τρίμηνο περνούμε σε αρνητική τιμή -0,1% στο δεύτερο τρίμηνο και εν τέλει 0,1% στο τρίτο τρίμηνο του 2022, σύμφωνα με τα εποχικά διορθωμένα στοιχεία αλυσωτών δεικτών όγκου.

Η εξέλιξη των επενδύσεων (ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου) ως ποσοστού του ΑΕΠ (Διάγραμμα 1.1.9), αν και ήταν καθοδική στο πρώτο τρίμηνο του 2022, ανέκαμψε στα δύο επόμενα τρίμηνα του 2022. Οι αντίστοιχες ποσοστιαίες μεταβολές σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο ήταν -5% για το πρώτο τρίμηνο του 2022, 1,11% για το δεύτερο τρί-

μηνο του 2022, και 6,34% για το τρίτο τρίμηνο του έτους. Σε όρους των κυρίων συνιστωσών των ακαθάριστων επενδύσεων, το ίδιο μοτίβο ακολουθεί ο μηχανολογικός και μεταφορικός εξοπλισμός ως ποσοστό του ΑΕΠ με αρνητική ποσοστιαία μεταβολή -16,12% στο πρώτο τρίμηνο του 2022, αλλά θετικές μεταβολές στα δύο επόμενα (3,03% και 5,87%, αντίστοιχα). Διαφορετικό είναι το μοτίβο στις κατασκευές οι οποίες στο σύνολό τους ως ποσοστό του ΑΕΠ παρουσίασαν θετικές ποσοστιαίες μεταβολές στο πρώτο και τρίτο τρίμηνο (9,49% και 8,82%, αντίστοιχα) αλλά αρνητική στο δεύτερο τρίμηνο του 2022 (-0,8%). Επομένως, ο ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου κινήθηκε ως επί το πλείστον ανοδικά, επηρεαζόμενος κυρίως από τις εξελίξεις στον μηχανολογικό και μεταφορικό εξοπλισμό.

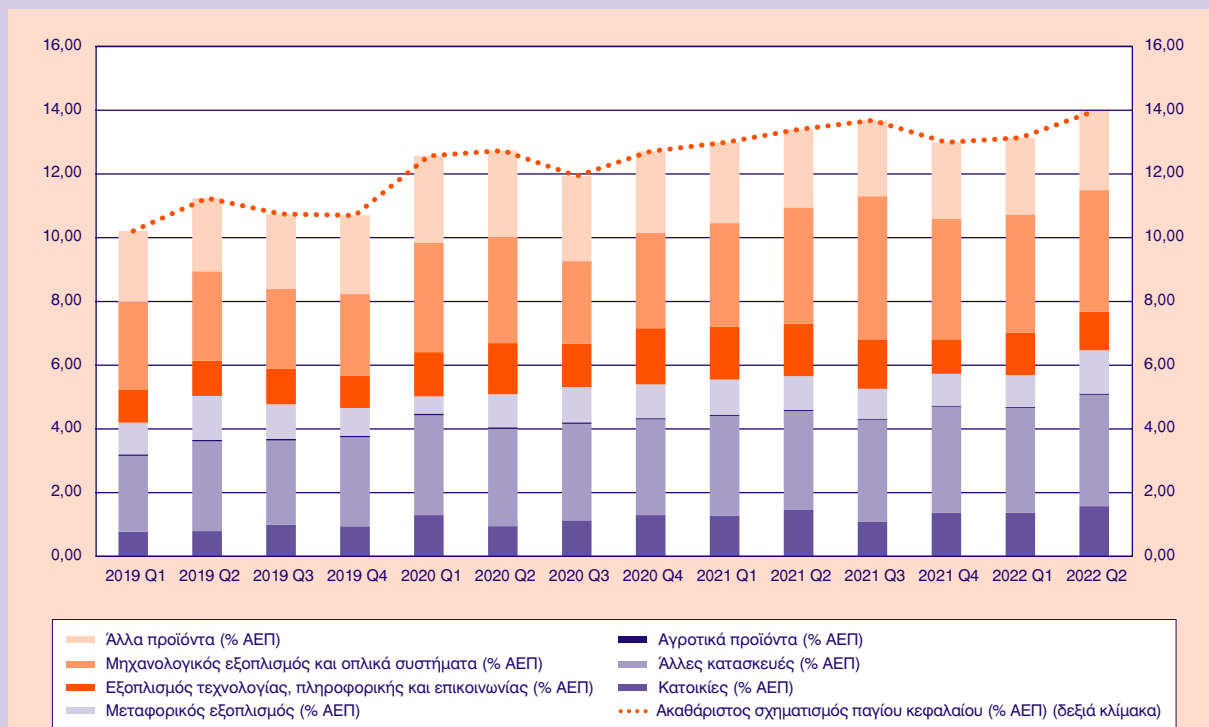
Το μερίδιο του μηχανολογικού και μεταφορικού εξοπλισμού παραμένει δεσπόζον στο σύνολο των ακαθάριστων επενδύσεων

Όπως προκύπτει από το Διάγραμμα 1.1.10, το μερίδιο του μηχανολογικού και μεταφορικού εξοπλισμού στο

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1.9

Εξέλιξη των επενδύσεων και της σύνθεσής τους ως ποσοστού του ΑΕΠ

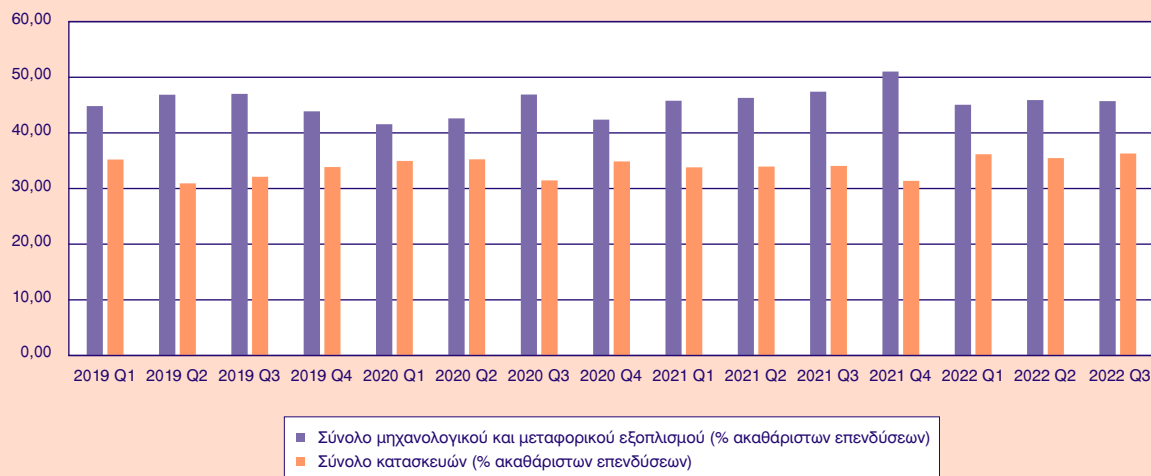
(εποχικά διορθωμένα στοιχεία σε τρέχουσες τιμές)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία στοιχείων από τον συγγραφέα.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1.10

Μηχανολογικός και μεταφορικός εξοπλισμός και κατασκευές ως ποσοστό του ακαθάριστου σχηματισμού παγίου κεφαλαίου

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία στοιχείων από τον συγγραφέα.

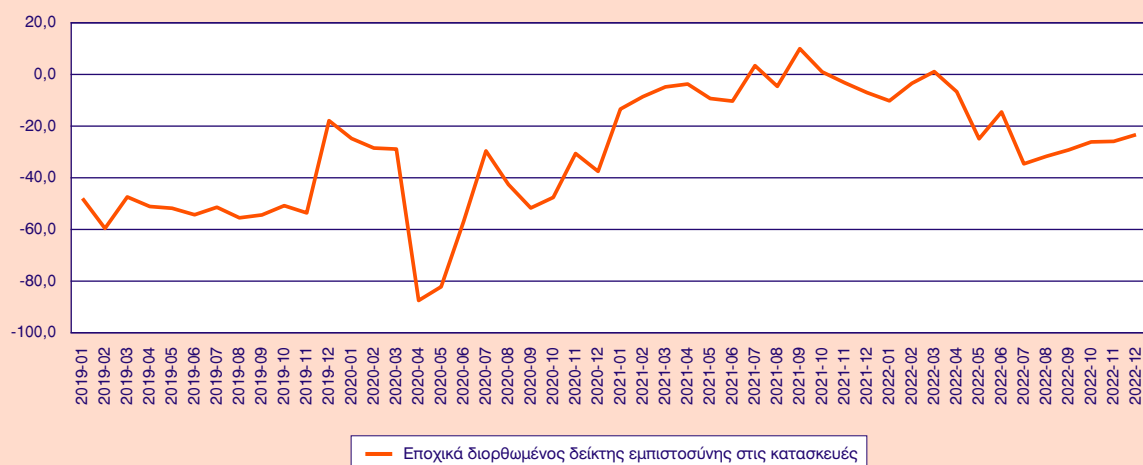
σύνολο του ακαθάριστου σχηματισμού παγίου κεφαλαίου παραμένει υψηλότερο του αντίστοιχου μεριδίου των κατασκευών. Συγκεκριμένα, το πρώτο κυμάνθηκε γύρω από έναν μέσο όρο 45,56% για τα τρία πρώτα τρίμηνα του 2022, ενώ το δεύτερο κυμάνθηκε γύρω από έναν μέσο όρο 35,98% για την ίδια περίοδο. Ως εκ τούτου, ο μηχανολογικός και μεταφορικός εξοπλισμός παρέμεινε η κύρια συνιστώσα των ακαθάριστων επενδύσεων και στην εξεταζόμενη περίοδο.

Ανακοπή της απαισιοδοξίας στον τομέα των κατασκευών

Η εξέλιξη των επιχειρηματικών προσδοκιών στον τομέα των κατασκευών χαρακτηρίζεται, παρά τις διακυμάνσεις, από μία καθοδική τάση από τον Σεπτέμβριο του 2021 έως τον Ιούνιο του 2022, η οποία όμως ανακόπτεται από τον Ιούλιο του έτους αυτού και έπειτα. Με αυτή την έννοια φαίνεται να έχουμε περάσει από

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1.11

Δείκτης εμπιστοσύνης στις κατασκευές

Πηγή: Eurostat, επεξεργασία στοιχείων από τον συγγραφέα.

την περίοδο της «συγκρατημένης αισιοδοξίας με έντονη αβεβαιότητα» σε μία νέα περίοδο η οποία τουλάχιστον χαρακτηρίζεται από αντιστροφή αυτής της τάσης. Η αντοχή και διάρκεια αυτής της αντιστροφής κλίματος θα φανεί στο επόμενο διάστημα.

1.1.2.3. Συμπεράσματα

Από την παραπάνω ανάλυση φαίνεται ότι η ελληνική οικονομία στο πρώτο εννιάμηνο του 2022 χαρακτηρίστηκε από θετικές μεν επιδόσεις, λόγω και της τουριστικής περιόδου, οι οποίες όμως υπόκεινται στους περιορισμούς του διεθνούς κλίματος αυξανόμενου πληθωρισμού και ενεργειακού κόστους. Τα παραπάνω αντανακλώνονται στην εξέλιξη της καταναλωτικής δαπάνης με θετικούς ως επί το πλείστον αλλά φθίνοντες ρυθμούς, αλλά και στις θετικές εξελίξεις στους δείκτες του λιανικού εμπορίου και του ακαθάριστου

σχηματισμού κεφαλαίου. Από την άλλη πλευρά όμως, οι ενδείξεις που έχουμε από τους δείκτες προσδοκιών είναι αντιφατικές, καθώς στον χώρο του λιανικού εμπορίου η απαισιοδοξία διατηρείται σε γενικές γραμμές όπως και στον Δείκτη Οικονομικού Κλίματος. Από την άλλη πλευρά στον χώρο των κατασκευών φαίνονται σημάδια αναστροφής του αρνητικού κλίματος. Συμπερασματικά, η ελληνική οικονομία, τόσο σε επίπεδο προσδοκιών όσο και σε επίπεδο πραγματικών μεγεθών καταναλωτικής και επενδυτικής ζήτησης, φαίνεται προς το παρόν να επιδεικνύει αντοχή στις αντίξοες διεθνείς συνθήκες που σφραγίζονται από τις γεωπολιτικές και ενεργειακές αβεβαιότητες. Αν αυτή η «οικονομική αντοχή» οφείλεται στο γεγονός ότι στην εξεταζόμενη περίοδο συμπεριλαμβάνεται και η ευνοϊκή για τη χώρα τουριστική περίοδος ή αν αυτή η «ανθεκτικότητα» θα έχει μεγαλύτερη διάρκεια, θα φανεί στο αμέσως επόμενο διάστημα που περιλαμβάνει τους δύσκολους μήνες του χειμώνα του 2023.

1.2. Πρόσφατες εξελίξεις στον πληθωρισμό της Ελλάδας και της Ευρωζώνης: Οι επιδράσεις από την αποκλιμάκωση των τιμών της ενέργειας και την αύξηση των τιμών των τροφίμων

Αιμιλία Μαρσέλλου
Βασίλης Λυχναράς

Εισαγωγή

Σύμφωνα με τις πρόσφατες εξελίξεις, ο πληθωρισμός τόσο στην Ελλάδα όσο και την Ευρωζώνη φαίνεται να αποκλιμακώνεται λόγω της υποχώρησης των διεθνών τιμών της ενέργειας. Όπως είναι γνωστό, η εξέλιξη της πορείας των διεθνών τιμών των ενεργειακών προϊόντων (φυσικό αέριο και αργό πετρέλαιο) επιδρά στον εγχώριο πληθωρισμό, τόσο άμεσα, μέσω των τελικών τιμών της ενέργειας για τους καταναλωτές, όσο και έμμεσα, μέσω του κόστους παραγωγής βασικών καταναλωτικών αγαθών. Ωστόσο, η αποκλιμάκωση του πληθωρισμού συγκρατείται εξαιτίας της συνεχιζόμενης ανοδικής πορείας των τιμών στις άλλες συνιστώσες του ΔTK, και ειδικά στον τομέα της διατροφής, συνέπεια της προηγούμενης μετακύλισης των αυξήσεων των ενεργειακών τιμών στο κόστος παραγωγής και μεταφοράς των προϊόντων.

1.2.1. Ελλάδα

Σύμφωνα με τα στατιστικά δεδομένα της ΕΛΣΤΑΤ, ο μέσος ετήσιος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (εφεξής ΔTK) το 2022 αυξήθηκε σε ετήσια βάση κατά 9,6%, έναντι αύξησης κατά 1,2% το 2021 και μείωσης κατά -1,2% το 2020.

Βάσει των στοιχείων της μηνιαίας εξέλιξης, ο Εθνικός ΔTK συνεχίζει να αποκλιμακώνεται για τρίτο συνεχή μήνα και τον Δεκέμβριο του 2022 να καταγράφει ετήσια αύξηση 7,2% έναντι 8,5% τον Νοέμβριο και 9,1%

τον Οκτώβριο. Σε μηνιαία βάση (σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα Νοέμβριο) μειώθηκε κατά -0,5%, ενώ κατά τον Νοέμβριο είχε παραμείνει σταθερός, και τον Οκτώβριο είχε μειωθεί κατά -1,2% (βλ. Πίνακα 1.2.1). Ο πυρήνας του πληθωρισμού¹, βάσει του Εθνικού ΔTK, επίσης αποκλιμακώθηκε και διαμορφώθηκε στο 5,2% έναντι 5,9% τον Νοέμβριο.

Αναφορικά με τον Εναρμονισμένο ΔTK, σύμφωνα με τις προκαταρκτικές εκτιμήσεις της Eurostat, τον Ιανουάριο του 2023 υποχώρησε περαιτέρω καταγράφοντας ετήσια αύξηση κατά 7,2%, έναντι 7,6% τον Δεκέμβριο, ενώ ο πυρήνας του Εναρμονισμένου ΔTK εκτιμάται ότι τον Ιανουάριο θα είναι ενισχυμένος σημειώνοντας 6,5% ετήσια αύξηση, έναντι 5,9% τον Δεκέμβριο.

Τη μεγαλύτερη συμβολή στην ετήσια ποσοστιαία αύξηση του Εθνικού ΔTK τον μήνα Δεκέμβριο 2022 είχαν η Διατροφή και μη αλκοολούχα ποτά με 3,3 π.μ., οι Μεταφορές με 1,2 π.μ. και τα Ξενοδοχεία-Καφέ-Εστιατόρια με 0,72 π.μ.

Ο πληθωρισμός βάσει του Εθνικού Γενικού ΔTK τον Δεκέμβριο του 2022 (7,2%) αποτελεί συνδυαστικό αποτέλεσμα των μεταβολών των υποδεικτών στις παρακάτω ομάδες αγαθών και υπηρεσιών. Συγκεκριμένα, καταγράφηκαν οι εξής αυξήσεις:

- +15,5% στην ομάδα Διατροφή και μη αλκοολούχα ποτά. Η αύξηση αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο στην άνοδο των τιμών σε: ψωμί και δημητριακά (+18,1%), κρέατα (+17,8%), ψάρια (+2,4%), γαλακτοκομικά και αυγά (+25,6%), έλαια και λίπη (+21,7%), φρούτα (+2,7%), λαχανικά (+13,1%), ζάχαρη-σοκολάτες-γλυκά-παγωτά (+8,7%), λοιπά τρόφιμα (+14,0%), καφέ-κακάο-τσάι (+13,2%), μεταλλικό νερό-αναψυκτικά-χυμούς φρούτων (+10,4%).
- +2,5% στην ομάδα Αλκοολούχα ποτά και καπνός, λόγω αύξησης κυρίως των τιμών στα (μη σερβιριζόμενα) αλκοολούχα ποτά (+6,4%).
- +5,4% στην ομάδα Ένδυση και υπόδηση, λόγω αύξησης των τιμών στα είδη ένδυσης και υπόδησης.
- +2,5% στην ομάδα Στέγαση. Η αύξηση αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο στην άνοδο των τιμών σε: ενοίκια κατοικιών (+3,7%), επισκευή και συντήρη-

1. Ο πυρήνας του πληθωρισμού (ή δομικός πληθωρισμός) υπολογίζεται από τον (Εν.) Δείκτη Τιμών Καταναλωτή εξαιρώντας τις ομάδες των προϊόντων Ενέργειας και Διατροφής, αλκοολούχων ποτών και καπνού, οι οποίες παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη μεταβλητότητα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.2.1 Η πορεία του πληθωρισμού στην Ελλάδα (%)

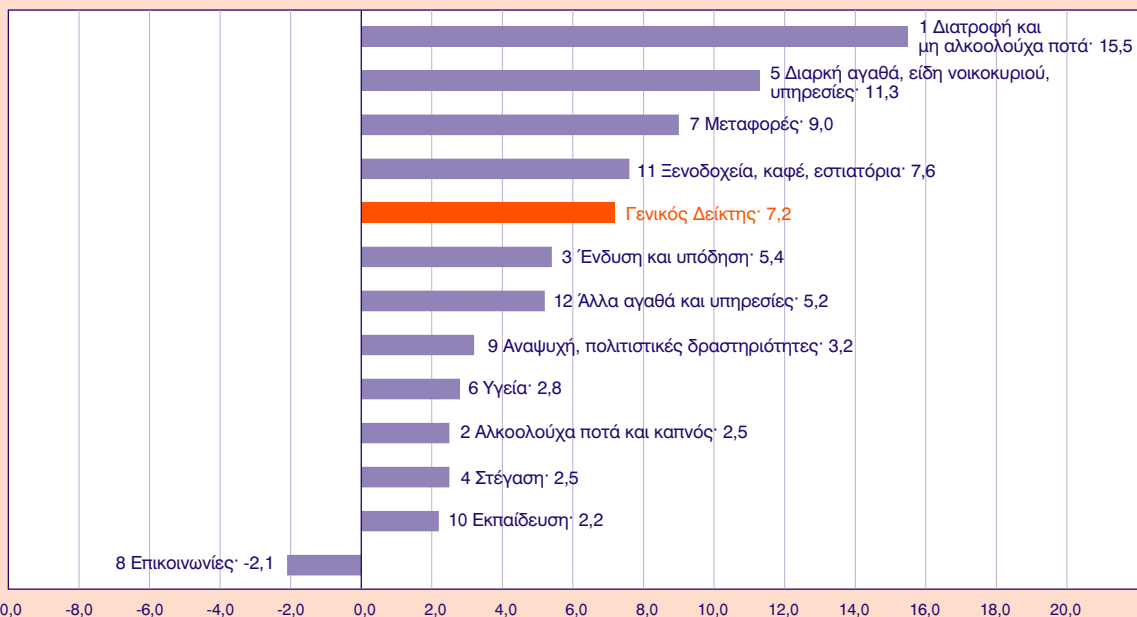
	Εθνικός ΔTK	Μηνιαία μεταβολή (%) ΔTK	Ετήσια μεταβολή (%) ΔTK Πληθωρισμός	Ετήσια μεταβολή (%) πυρήνα ΔTK Πυρήνας πληθωρισμού	Ετήσια μεταβολή (%) Εν. ΔTK	Ετήσια μεταβολή (%) πυρήνα Εν. ΔTK
2022M01	104,7	-0,3	6,2	1,3	5,5	1,5
2022M02	105,8	1,1	7,2	1,2	6,3	1,5
2022M03	108,8	2,7	8,9	1,8	8,0	2,5
2022M04	111,1	2,1	10,2	1,9	9,1	2,6
2022M05	111,8	0,7	11,3	2,5	10,5	3,7
2022M06	113,6	1,6	12,1	3,6	11,6	5,5
2022M07	111,5	-1,8	11,6	3,6	11,3	5,5
2022M08	111,2	-0,3	11,4	4,2	11,2	5,8
2022M09	114,5	2,9	12,0	4,9	12,1	6,9
2022M10	113,2	-1,2	9,1	5,2	9,5	6,6
2022M11	113,1	0,0	8,5	5,9	8,8	6,8
2022M12	112,5	-0,5	7,2	5,2	7,6	5,9
2023M01					7,2*	6,5*

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. * Flash Estimates January 2023, Eurostat.

Σημείωση: ΔTK: Δείκτης Τιμών Καταναλωτή, Εν. ΔTK: Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.2.1

Ετήσιες % μεταβολές Γενικού ΔTK ανά ομάδα αγαθών και υπηρεσιών-Δεκέμβριος 2022

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.2.2 Ετήσιες % μεταβολές υποδεικτικών ομάδων αγαθών και υπηρεσιών του ΔΤΚ, Ιανουάριος-Δεκέμβριος 2022

Ομάδες αγαθών και υπηρεσιών	Ιαν.	Φεβρ.	Μάρτ.	Απρ.	Μάιος	Ιούν.	Ιουλ.	Αύγ.	Σεπτ.	Οκτ.	Νοέμβ.	Δεκ.
1 Διατροφή και μη αλκοολούχα ποτά	5,2	7,1	8,1	10,9	12,1	12,6	13,0	13,2	13,5	14,8	15,0	15,5
2 Αλκοολούχα ποτά και καπνός	-0,1	-0,2	0,4	0,0	0,9	0,9	1,5	1,8	2,0	2,2	2,8	2,5
3 Ένδυση και υπόδηση	7,0	5,6	6,5	1,6	5,6	4,6	3,4	2,7	3,5	5,4	10,9	5,4
4 Στέγαση	22,6	25,4	29,9	35,2	35,0	31,5	30,9	31,4	35,4	11,2	4,8	2,5
5 Διαρκή αγαθά, είδη νοικοκυριού, υπηρεσίες	3,0	4,1	3,7	4,2	5,1	6,5	8,2	9,5	9,3	10,6	11,0	11,3
6 Υγεία	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,5	0,6	0,7	2,7	2,8	2,7	2,8	2,8
7 Μεταφορές	11,1	12,2	15,4	15,4	18,8	25,0	20,6	16,0	14,2	13,8	14,5	9,0
8 Επικοινωνίες	-3,2	-3,1	-2,9	-2,7	-2,5	-2,3	-2,1	-2,2	-2,1	-2,0	-2,1	-2,1
9 Αναψυχή, πολιτιστικές δραστηριότητες	-0,5	-0,4	0,1	1,2	1,3	1,7	2,0	2,3	2,1	2,5	2,7	3,2
10 Εκπαίδευση	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	1,8	2,0	2,2	2,2
11 Ξενοδοχεία, καφέ, εστιατόρια	1,6	1,7	2,8	3,8	5,1	6,5	6,4	6,7	9,1	8,6	8,0	7,6
12 Άλλα αγαθά και υπηρεσίες	0,4	-0,2	0,1	0,9	0,4	2,3	2,5	3,7	3,2	4,2	4,9	5,2
Γενικός Δείκτης	6,2	7,2	8,9	10,2	11,3	12,1	11,6	11,4	12,0	9,1	8,5	7,2

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ.

ση κατοικίας (+4,4%), υπηρεσίες κοινοχρήστων (+1,6%), φυσικό αέριο (+50,0%), πετρέλαιο θέρμανσης (+1,4%), στερεά καύσιμα (+24,7%). Η αύξηση αυτή αντισταθμίστηκε εν μέρει από τη μείωση κυρίως των τιμών στον ηλεκτρισμό (-8,8%).

- +11,3% στην ομάδα Διαρκή αγαθά-Είδη νοικοκυριού και υπηρεσίες. Η αύξηση αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο στην άνοδο των τιμών σε: έπιπλα και διακοσμητικά είδη (+6,9%), οικιακές συσκευές και επισκευές (+6,6%), υαλικά-επιτραπέζια σκεύη και σκεύη οικιακής χρήσης (+6,7%), είδη άμεσης κατανάλωσης νοικοκυριού (+18,1%), οικιακές υπηρεσίες (+6,3%).
- +2,8% στην ομάδα Υγεία. Η αύξηση αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο στην άνοδο των τιμών σε: φαρμακευτικά προϊόντα (+6,0%), ιατρικά προϊόντα (+2,7%), ιατρικές-οδοντιατρικές και παραϊατρικές υπηρεσίες (+1,5%) και νοσοκομειακή περίθαλψη (+0,6%).
- +9,0% στην ομάδα Μεταφορές. Η αύξηση αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο στην άνοδο των τιμών σε: καινούργια αυτοκίνητα (+11,1%), μεταχειρισμένα αυτοκίνητα (+8,4%), μοτοποδήλατα-μοτοσυκλέτες (+10,1%), ανταλλακτικά και αξεσουάρ αυτοκινήτου (+11,7%), καύσιμα και λιπαντικά (+8,6%), συντήρηση και επισκευή εξοπλισμού προσωπικής μεταφοράς (+3,7%), εισιτήρια μεταφοράς επιβατών με ταξί (+32,9%), εισιτήρια μεταφοράς επιβατών με αεροπλάνο (+36,7%), εισιτήρια μεταφοράς επιβατών με πλοίο (+26,7%).
- 3,2% στην ομάδα Αναψυχή-Πολιτιστικές δραστηριότητες. Η αύξηση αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο στην άνοδο των τιμών σε: διαρκή αγαθά αναψυχής και πολιτισμού (+3,8%), μικρά είδη αναψυχής-άνθη-κατοικίδια ζώα (+4,1%), κινηματογράφους-θέατρα (+14,5%), γραφική ύλη και υλικά σχεδίασης (+9,3%), πακέτο διακοπών (+13,2%). Μέρος της αύξησης αυτής αντισταθμίστηκε από τη μείωση κυρίως των τιμών σε οπτικοακουστικό εξοπλισμό-υπολογιστές-επισκευές (-3,5%).
- +2,2% στην ομάδα Εκπαίδευση. Η αύξηση αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο στην άνοδο των τιμών σε: δίδακτρα πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (+2,6%), δίδακτρα δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (+2,7%).
- +7,6% στην ομάδα Ξενοδοχεία-Καφέ-Εστιατόρια. Η αύξηση αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο στην άνοδο των τιμών σε: εστιατόρια-ζαχαροπλαστική-καφεενεία-κυλικεία (+7,2%), ξενοδοχεία-μοτέλ-πανδοχεία (+12,6%).
- +5,2% στην ομάδα Άλλα αγαθά και υπηρεσίες. Η αύξηση αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο στην

άνοδο των τιμών σε: κομμωτήρια και καταστήματα προσωπικής φροντίδας (+2,8%), άλλα είδη ατομικής φροντίδας (+10,9%).

Από την άλλη, μείωση κατέγραψαν οι τιμές στην ακόλουθη ομάδα αγαθών και υπηρεσιών:

- +2,1% στην ομάδα Επικοινωνίες, λόγω μείωσης κυρίως των τιμών στις τηλεφωνικές υπηρεσίες (-2,0%).

1.2.2. Ευρωζώνη

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Eurostat, τον Ιανουάριο του 2023 ο πληθωρισμός στην Ευρωζώνη συνεχίζει τη σταδιακή αποκλιμάκωση και διαμορφώνεται στο 8,5% (προκαταρκτικές εκτιμήσεις) έναντι 9,2% και 10,1% τον Δεκέμβριο και τον Νοέμβριο του 2022, αντίστοιχα. Βάσει των ίδιων εκτιμήσεων, ο πυρήνας του πληθωρισμού, όπου δεν λαμβάνονται υπόψη οι εξελίξεις στις τιμές της ενέργειας και των τροφίμων, τον Ιανουάριο παραμένει σταθερός σε σχέση με τον Δεκέμβριο του 2022 στο 5,2% και είναι ελαφρώς ενισχυμένος σε σχέση με τον Νοέμβριο και τον Οκτώβριο (5,0%).

Τη μεγαλύτερη αύξηση στον Εν. ΔTK της Ευρωζώνης εξακολουθεί να καταγράφει ο τομέας της Ενέργειας (+17,2%), παρουσιάζοντας ωστόσο σημαντική αποκλιμάκωση, και ακολουθεί ο τομέας των Τροφίμων (+14,1%) συνεχίζοντας την ανοδική πορεία, των Μη ενεργειακών βιομηχανικών προϊόντων (+6,9%) και των Υπηρεσιών (+4,2%).

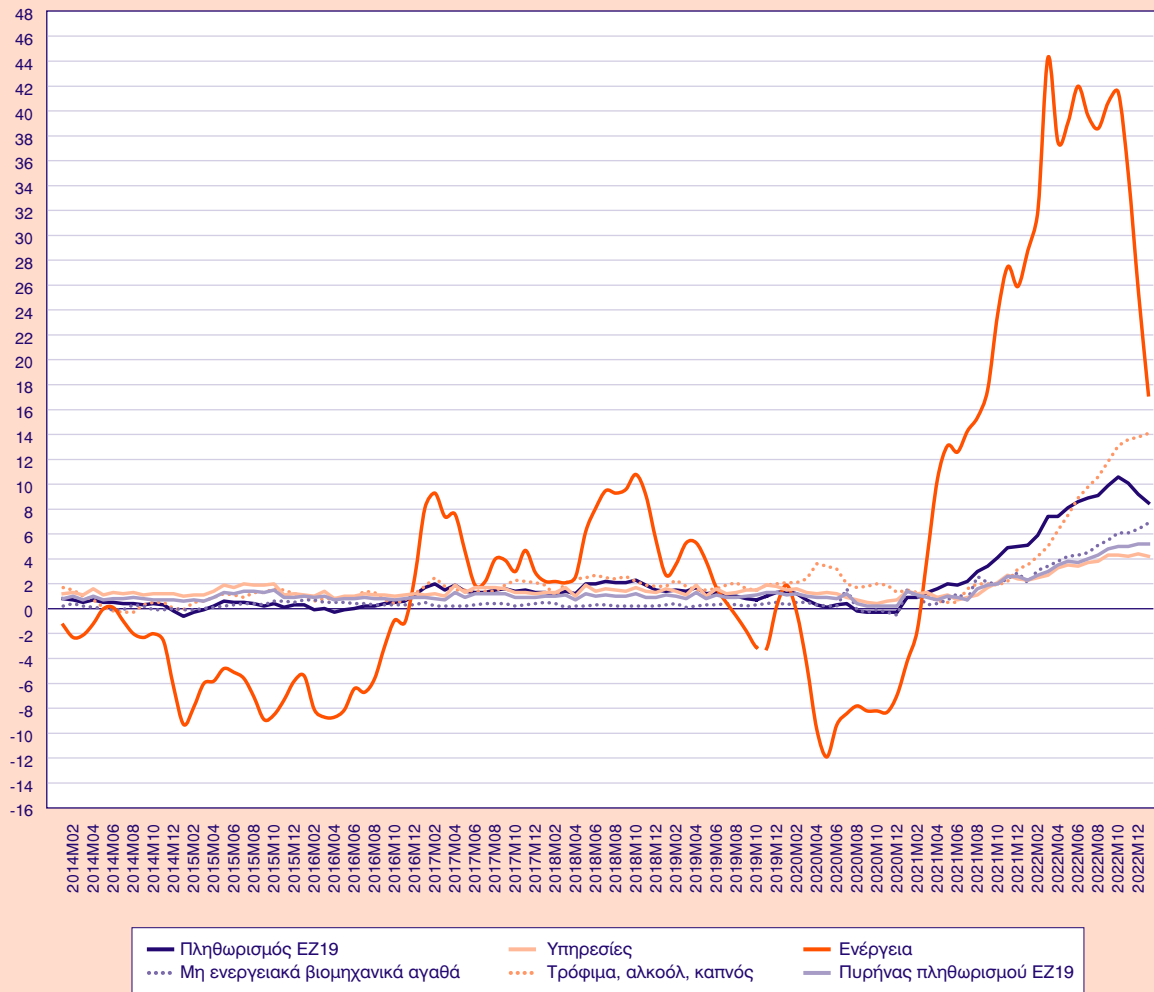
Μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης τον υψηλότερο πληθωρισμό κατέγραψαν η Λετονία (+21,6%), η Εσθονία (+18,8%) και η Λιθουανία (+18,4%), ενώ στον αντίποδα βρίσκονται η Ισπανία και το Λουξεμβούργο (+5,8%), και η Μάλτα (+6,7%).

1.2.3. Επίδραση του ενεργειακού κόστους στον ΔTK

Στο πλαίσιο της επίδρασης των τιμών τις ενέργειας στον πληθωρισμό της Ελλάδας, παρουσιάζει ενδιαφέρον η καταγραφή της ποσοστιαίας μεταβολής, σε ετήσιους όρους, των επιμέρους Εν. ΔTK των ενεργειακών προϊόντων στον οικιακό τομέα της χώρας και η σύγκριση με τους αντίστοιχους δείκτες για την Ευρωζώνη. Τα Διαγράμματα 1.2.3(α) έως 1.2.3(γ) παρουσιάζουν τους παραπάνω δείκτες για την ηλεκτρική ενέργεια, το φυσικό αέριο και το πετρέλαιο θέρμανσης αντίστοιχα, για το 2022. Όπως φαίνεται, κατά τη διάρκεια του πρώτου εννιάμηνου του 2022 υπάρχει σημαντική ετήσια ποσοστιαία αύξηση του Εν.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.2.2

Εναρμονισμένος ΔΤΚ στην Ευρωζώνη, ετήσια % μεταβολή

Πηγή: Eurostat.

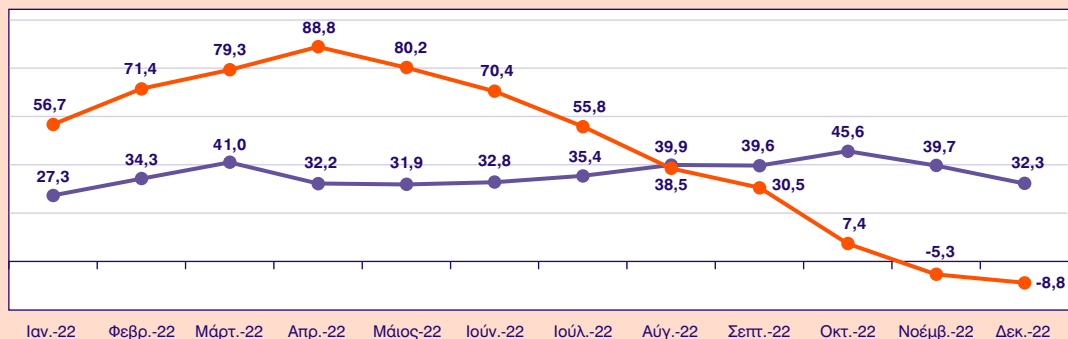
ΔΤΚ, ιδιαίτερα για το φυσικό αέριο. Ωστόσο, κατά το τελευταίο τρίμηνο του 2022 υπήρξε σημαντική αποκλιμάκωση των δεικτών, ως αποτέλεσμα της πτωτικής πορείας των τιμών την ενέργειας. Σε ό,τι αφορά την ηλεκτρική ενέργεια, τον Δεκέμβριο, ο δείκτης παρουσιάζει ετήσια ποσοστιαία μεταβολή -8,8%, ποσοστό πολύ χαμηλότερο από τον μέσο δείκτη της Ευρωζώνης που ήταν 32,3%. Αντίστοιχα, η ετήσια ποσοστιαία μεταβολή του Εν. ΔΤΚ για το φυσικό αέριο, μετά τον Σεπτέμβριο που βρέθηκε στο υψηλότερο επίπεδο αύξησης, παρουσιάζει δραματική πτώση. Έτσι, τον Δεκέμβριο καταγράφει ετήσια ποσοστιαία αύξηση 50%, οριακά χαμηλότερη από τον μέσο όρο της Ευρωζώνης που κυμάνθηκε στο 51,9%. Τέλος, σχετικά

με την ετήσια ποσοστιαία μεταβολή του Εν. ΔΤΚ για το πετρέλαιο θέρμανσης, έχει νόημα η εξέτασή της μόνο κατά τις περιόδους διάθεσης του καυσίμου στη χώρα μας (Οκτώβριο έως Απρίλιο). Ο δείκτης ακολούθησε ανοδική πορεία μέχρι και τον Απρίλιο 2022 που σταματάει η διάθεση του καυσίμου, ενώ από την επανέναρξη της περιόδου διάθεσης τον Οκτώβριο 2022 παρουσίασε σημαντική πτώση και παρέμεινε σε χαμηλότερο επίπεδο από τον μέσο όρο της Ευρωζώνης. Έτσι, τον Δεκέμβριο 2022, η ετήσια ποσοστιαία αύξηση του Εν. ΔΤΚ του πετρελαίου θέρμανσης στη χώρα μας ήταν 1,4%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για την Ευρωζώνη ήταν 42,9%.

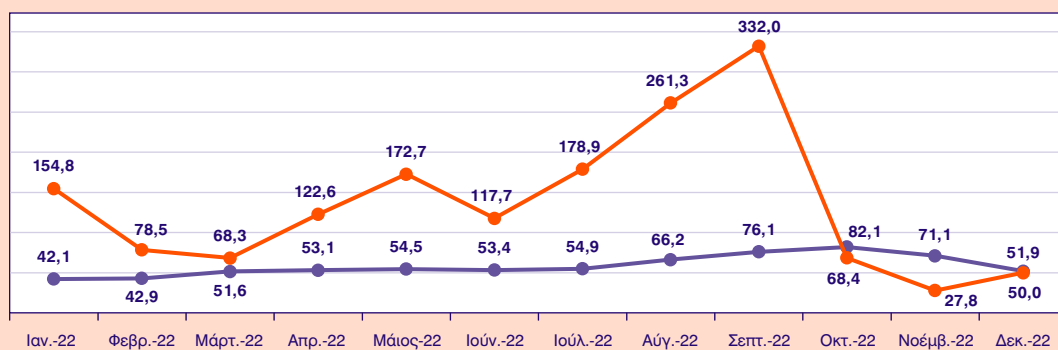
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.2.3

Εν. ΔΤΚ ενεργειακών προϊόντων, ετήσια ποσοστιαία μεταβολή, 2022

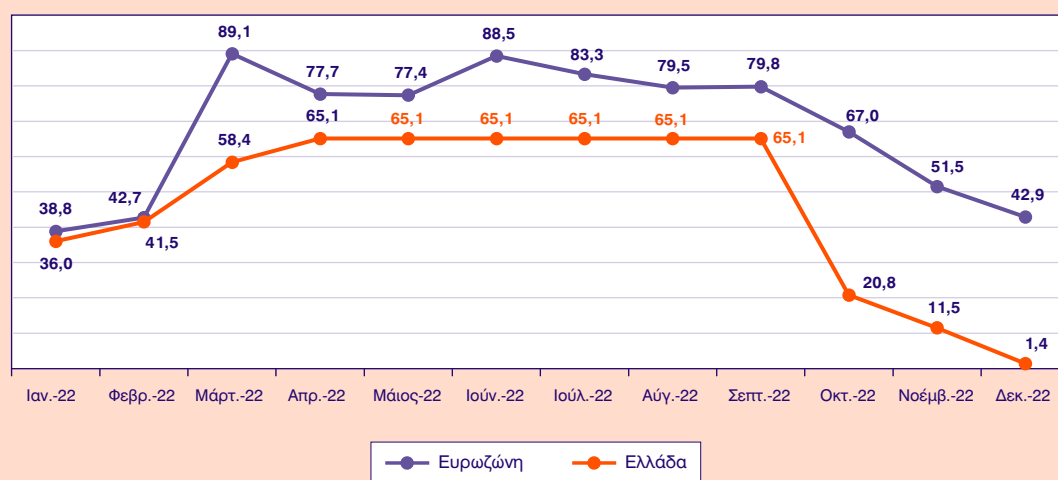
α) Ηλεκτρική ενέργεια

β) Φυσικό αέριο

γ) Πετρέλαιο θέρμανσης

Πηγή: Eurostat (επεξεργασία ΚΕΠΕ).

Σημείωση: Τα στοιχεία που αφορούν τον Εν. ΔΤΚ του πετρελαίου θέρμανσης για την Ελλάδα, κατά την περίοδο Μαΐου-Σεπτεμβρίου, είναι πλασματικά, καθώς τη συγκεκριμένη περίοδο διακόπτεται η διάθεση του καυσίμου.

1.2.4. Εξέλιξη των τιμών των ενεργειακών προϊόντων

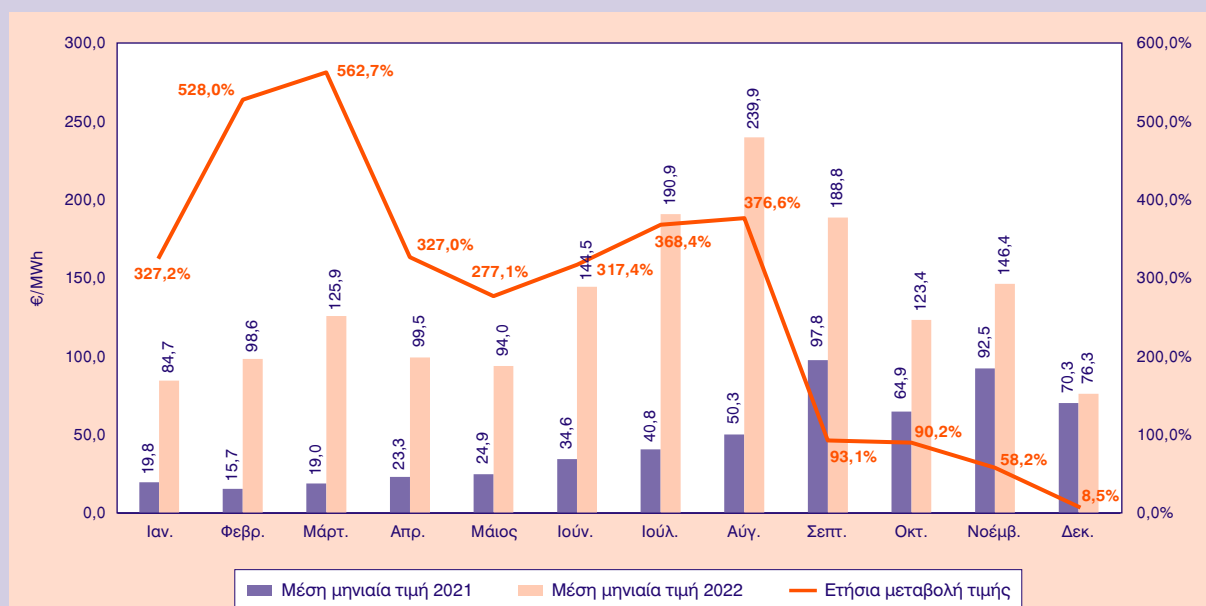
Σε ό,τι αφορά τις διεθνείς τιμές των ενεργειακών προϊόντων, έχει ήδη αναφερθεί ότι αυτές επιδρούν στον εγχώριο πληθωρισμό, τόσο άμεσα, μέσω της μεταβολής των εγχώριων τιμών της ενέργειας, όσο και έμμεσα, μέσω της επίδρασης στο κόστος των καταναλωτικών προϊόντων. Σε αυτό το τμήμα, καταγράφεται η εξέλιξη των τιμών των αντίστοιχων ενεργειακών προϊόντων κατά την περίοδο 2021-2022, καθώς και οι ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές για το 2022, ενώ δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στις εξελίξεις του τελευταίου τριμήνου του έτους. Ξεκινώντας από το φυσικό αέριο, και πιο συγκεκριμένα τη μέση μηνιαία τιμή των Ευρωπαϊκών Συμβολαίων Μελλοντικής Εκπλήρωσης (ΣΜΕ), όπως διαμορφώνεται στο Ολλανδικό TTF² (Διάγραμμα 1.2.4), παρατηρούμε ότι, μετά τη δραματική αύξηση των τιμών μέχρι και τον Αύγουστο 2022, που η μέση τιμή έφτασε στα 240€/MWh

και ήταν η υψηλότερη τιμή των τελευταίων ετών, ακολούθησε έντονα πτωτική πορεία της τιμής μέχρι το τέλος του έτους. Έτσι, η μέση μηνιαία τιμή του Δεκεμβρίου 2022 διαμορφώθηκε στα 76,3€/MWh και η ετήσια ποσοστιαία αύξηση ήταν μόλις 8,5%, πολύ χαμηλότερη δηλαδή σε σχέση με τους προηγούμενους μήνες. Στη χώρα μας, σύμφωνα με το ισχύον μοντέλο λειτουργίας της αγοράς του φυσικού αερίου, η διεθνής τιμή του προϊόντος επιδρά στην εγχώρια αγορά με χρονική υστέρηση ενός μήνα. Συνεπώς, η εξομάλυνση της διεθνούς τιμής αναμένεται να λειτουργήσει ακόμα πιο ευνοϊκά για τους Εν. ΔΤΚ του φυσικού αερίου και της ηλεκτρικής ενέργειας κατά τους επόμενους μήνες.

Αντίστοιχα, πτωτική τάση μετά τα μέσα του 2022 παρουσίασε και η διεθνής τιμή του αργού πετρελαίου. Το Διάγραμμα 1.2.5 παρουσιάζει την εξέλιξη της μέσης μηνιαίας τιμής των διεθνών τιμών των ΣΜΕ του αργού πετρελαίου Brent, για την περίοδο 2021-2022 και την ετήσια μεταβολή της για το 2022. Παρατη-

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.2.4

Μέση μηνιαία τιμή ΣΜΕ φυσικού αερίου (αριστερός άξονας) και ετήσια ποσοστιαία μεταβολή (δεξιός άξονας), 2021-2022

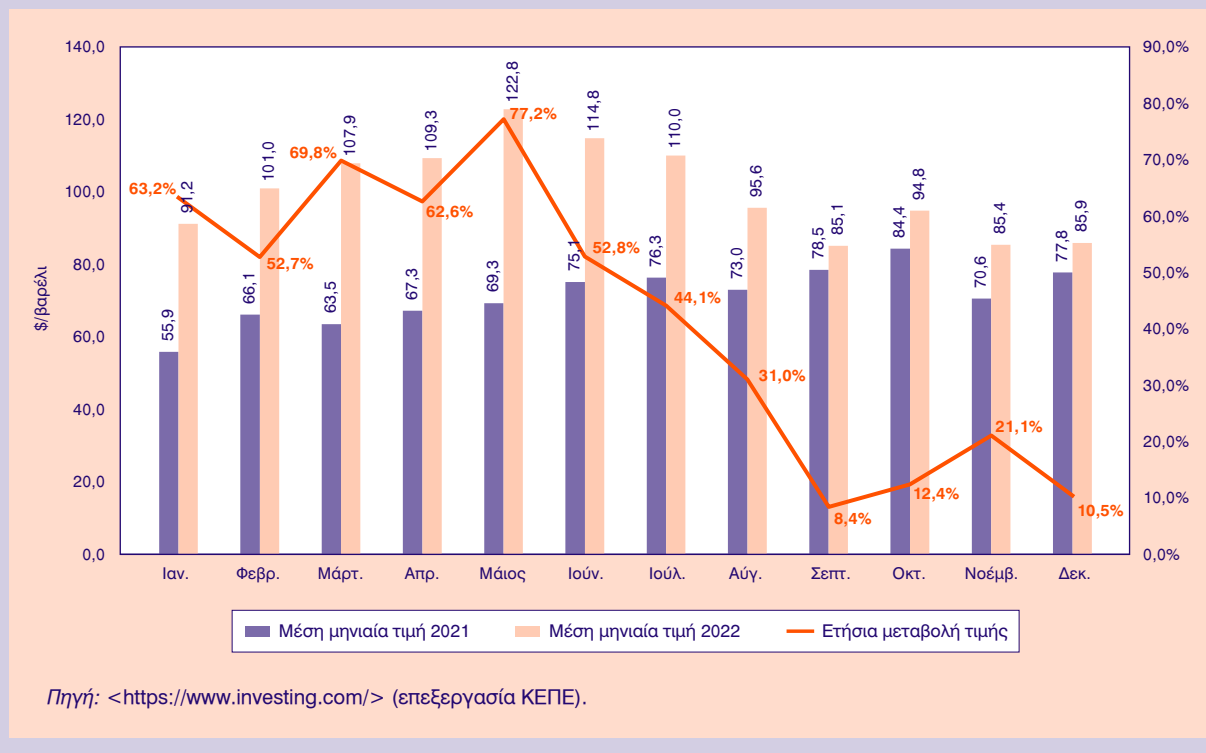

Πηγή: <<https://www.investing.com/>> (επεξεργασία ΚΕΠΕ).

2. Λόγω του μεγάλου όγκου συναλλαγών στο Ολλανδικό Χρηματιστήριο Φυσικού Αερίου (Dutch Title Transfer Facility - TTF), η τιμή που διαμορφώνεται εκεί υιοθετείται μέχρι σήμερα ως κύριος δείκτης αναφοράς (benchmark) για την τιμή του φυσικού αερίου στην ΕΕ. Ωστόσο, βάσει των νέων συνθηκών της ευρωπαϊκής αγοράς, δεν θεωρείται πλέον ως ο πιο αντιπροσωπευτικός δείκτης της μέσης τιμής των συμβολαίων και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή βρίσκεται σε διαδικασία σύνθεσης και εφαρμογής ενός νέου αντιπροσωπευτικότερου δείκτη αναφοράς.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.2.5

Διεθνής τιμή ΣΜΕ αργού πετρελαίου Brent (αριστερός άξονας) και ετήσια ποσοστιαία μεταβολή (δεξιός άξονας), 2021-2022

ρούμε ότι, μετά τη σημαντική αυξητική πορεία της τιμής ανά βαρέλι που καταγράφηκε μέχρι και τον Μάιο 2022, η τιμή ακολούθησε πτωτική τάση και τον Δεκέμβριο έφτασε στα 86€/βαρέλι, αυξημένη κατά 10,5% σε σχέση με τον αντίστοιχο μήνα του 2021. Καθώς η Ελλάδα εξαρτάται πλήρως από εισαγωγές πετρελαιοειδών, αυτή η εξέλιξη είχε άμεση θετική επίδραση στην εγχώρια αγορά και συγκεκριμένα στις τιμές των υγρών καυσίμων κίνησης και θέρμανσης. Επίσης, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η πτώση της διεθνούς τιμής του αργού πετρελαίου είχε ευνοϊκή επίδραση στον Εν. ΔΤΚ για το πετρέλαιο θέρμανσης.

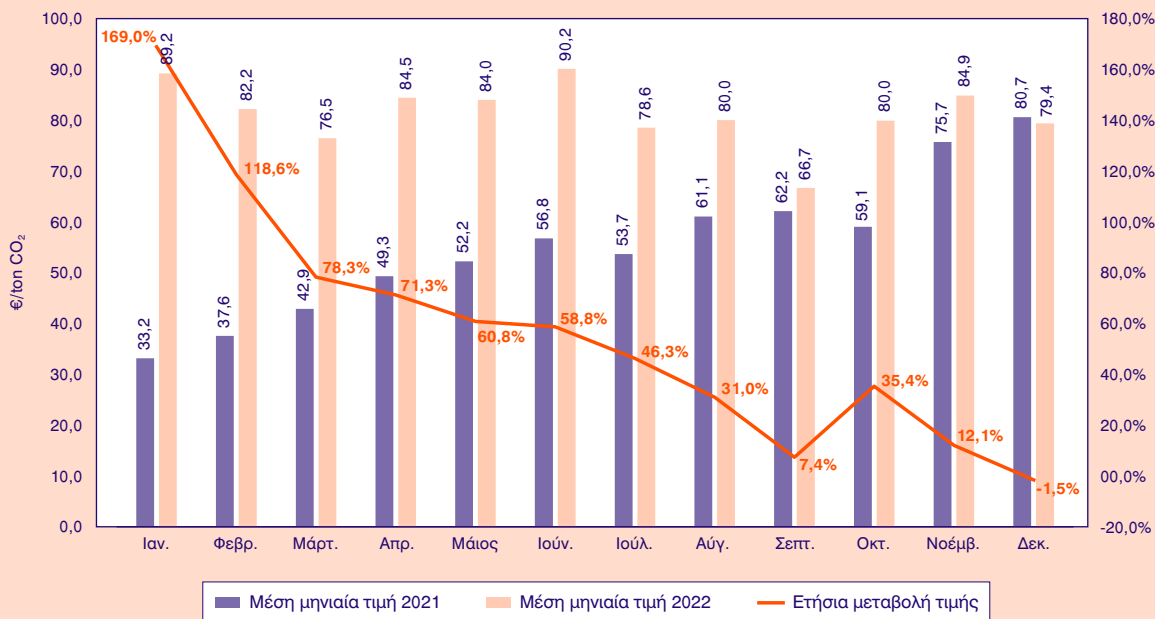
Πέρα από τις παραπάνω τιμές, σημαντική παράμετρος που επηρεάζει επίσης τον εγχώριο ενεργειακό τομέα και γενικότερα τη μεταποίηση είναι και η τιμή των δικαιωμάτων εκπομπών αερίων ρύπων. Το Διάγραμμα 1.2.6 παρουσιάζει την εξέλιξη αυτής της τιμής την περίοδο 2021-2022, καθώς και την ετήσια ποσοστιαία μεταβολή για το 2022. Όπως φαίνεται, η τιμή των δικαιωμάτων έχει αυξηθεί σημαντικά σε σχέση με τις αρχές του 2021, αλλά το τελευταίο χρονικό διάστημα παρουσιάζει σταθεροποίηση, με αποτέλεσμα ο ετήσιος ρυθμός ποσοστιαίας μεταβολής της να ακολουθεί φθίνουσα τάση. Η μέση μηνιαία τιμή του Δεκεμβρίου 2022 ανήλθε στα 79,4

ευρώ/τόνο εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, σε παρόμοια επίπεδα με τον αντίστοιχο μήνα του προηγούμενου έτους, καταγράφοντας έτσι ετήσια ποσοστιαία μεταβολή -1,5%.

Όπως είναι γνωστό, η μεγάλη συμμετοχή του φυσικού αερίου στο μείγμα της ηλεκτροπαραγωγής στη χώρα μας, σε συνδυασμό με τον τρόπο λειτουργίας της αγοράς, επιδρά άμεσα στη διαμόρφωση των ανταγωνιστικών χρεώσεων της ηλεκτρικής ενέργειας. Ταυτόχρονα, η παραγωγή ενέργειας μέσω των συμβατικών λιγνιτικών μονάδων, πέρα από τις αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις, οδηγεί επίσης σε υψηλό κόστος παραγωγής που, σε μεγάλο βαθμό, οφείλεται στο κόστος αγοράς δικαιωμάτων εκπομπών αερίων ρύπων. Όπως λοιπόν γίνεται κατανοητό, οι τιμές αυτές αποτελούν βασικές παραμέτρους καθορισμού του κόστους παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και, σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες της αγοράς, επηρεάζουν τις ημερήσιες χονδρεμπορικές τιμές του ηλεκτρισμού στη χώρα μας. Η πρόσφατη αποκλιμάκωση της τιμής του φυσικού αερίου, σε συνδυασμό με τη σταθεροποίηση στις τιμές των δικαιωμάτων εκπομπών ρύπων, φαίνεται να επιδρά θετικά στην εξέλιξη των τιμών της ηλεκτρικής ενέργειας. Το Διάγραμμα 1.2.7 παρουσιάζει την εξέλιξη των μέσων μηνιαίων τιμών εκκαθάρισης της Αγοράς

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.2.6

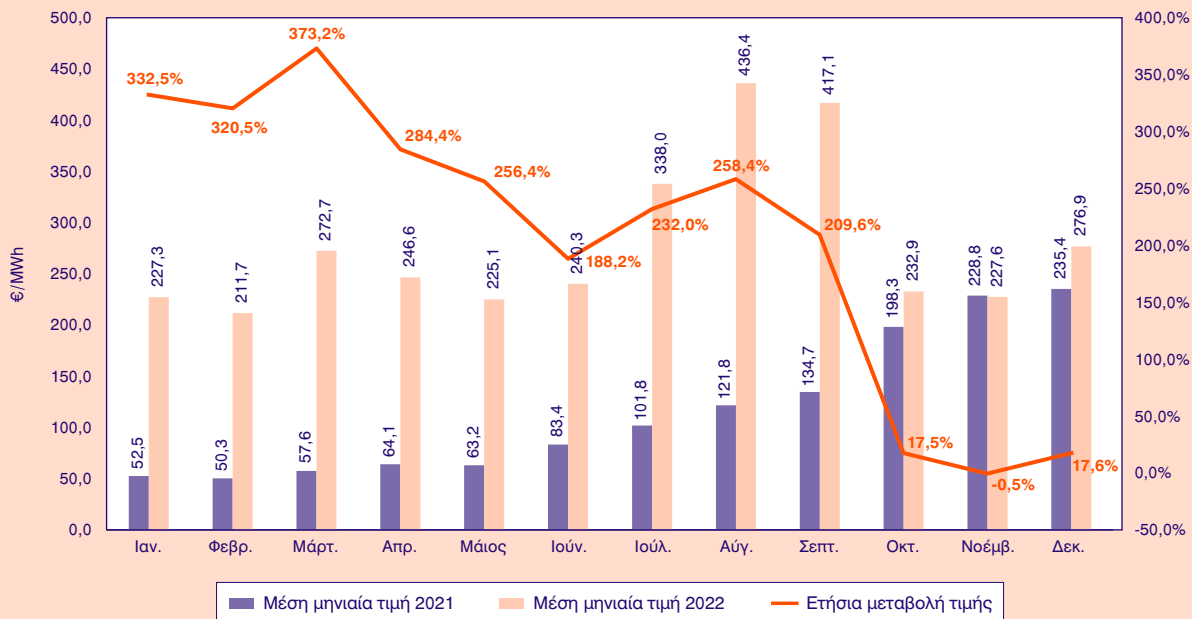
Διεθνής τιμή ΣΜΕ δικαιωμάτων εκπομπών ρύπων (αριστερός άξονας) και ετήσια ποσοστιαία μεταβολή (δεξιός άξονας), 2021-2022

Πηγή: <<https://www.investing.com/>> (επεξεργασία ΚΕΠΕ).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.2.7

Μέση μηνιαία τιμή εκκαθάρισης της Αγοράς Επόμενης Ημέρας (αριστερός άξονας) και ετήσια ποσοστιαία μεταβολή (δεξιός άξονας), 2021-2022

Πηγή: Ελληνικό Χρηματιστήριο Ενέργειας (επεξεργασία ΚΕΠΕ).

Επόμενης Ημέρας (Day-Ahead Market) στο Ελληνικό Χρηματιστήριο Ενέργειας (EXE A.E.), τις δύο τελευταίες χρονιές, καθώς και την ποσοστιαία μεταβολή των μηνιαίων τιμών σε ετήσιους όρους για το 2022. Όπως φαίνεται, οι τιμές της ηλεκτρικής ενέργειας στη χώρα μας, κατά το τελευταίο τρίμηνο του 2022, παρουσιάζουν σαφή μείωση σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο. Τον Δεκέμβριο 2022 η μέση μηνιαία τιμή ήταν 277€/MWh, παρουσιάζοντας ετήσια ποσοστιαία αύξηση 17,6%.

Τέλος, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η πτώση της διεθνούς τιμής του φυσικού αερίου επιδρά με χρονική υστέρηση ενός μήνα στην εγχώρια τιμή της ηλεκτρικής ενέργειας. Ως συνέπεια, η καταγεγραμμένη μείωση της τιμής του φυσικού αερίου τον Δεκέμβριο 2022 οδήγησε σε μείωση της μέσης τιμής της προ-ημερησίας αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας τον Ιανουάριο 2023. Πιο συγκεκριμένα, η τιμή του Ιανουαρίου ανήλθε στα 192€/MWh, μειωμένη κατά 30,7% σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα, καταγράφοντας ετήσια ποσοστιαία μείωση της τάξης του 15,6%.

1.3. Οι προβλέψεις του υποδείγματος παραγόντων για τις βραχυπρόθεσμες εξελίξεις στο ΑΕΠ

**Μονάδα Οικονομικών Προβλέψεων
Υποδείγματος Παραγόντων
Έρση Αθανασίου,
Αριστοτέλης Κουτρούλης,
Αιμιλία Μαρσέλλου, Θεόδωρος Τσέκερης**

Η παρούσα ενότητα παρουσιάζει τις προβλέψεις του ΚΕΠΕ για την εξέλιξη του ρυθμού μεταβολής του πραγματικού ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας από το τέταρτο τρίμηνο του έτους 2022 έως και το τελευταίο τρίμηνο του έτους 2023¹. Οι προβλέψεις διενεργούνται με χρήση του δομικού υποδείγματος παραγόντων (structural factor model) του ΚΕΠΕ². Η βάση δεδομένων που χρησιμοποιείται για την εκτίμηση του υποδείγματος και τη διεξαγωγή των προβλέψεων περιλαμβάνει 126 μεταβλητές³, οι οποίες καλύπτουν τις κύριες παραμέτρους της οικονομικής δραστηριότητας στη χώρα, σε τριμηνιαία συχνότητα, κατά τη χρονική περίοδο από το πρώτο τρίμηνο του 2000 μέχρι και το τρίτο τρίμηνο του 2022.

Στην πορεία του έτους 2022 η ελληνική οικονομία αναπτύχθηκε με υψηλούς ρυθμούς, παρά τις σημαντικές αναταράξεις που σημειώθηκαν στην ευρωπαϊκή οικονομία λόγω του πολέμου στην Ουκρανία και των συνεπειών του για το ενεργειακό κόστος, τον πληθωρισμό, και την αβεβαιότητα. Σύμφωνα με τα αναθεωρημένα προσωρινά στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, στο πρώτο και το δεύτερο τρίμηνο του 2022 ο ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ της Ελλάδας ανήλθε στο 7,9% και 7,1%, αντίστοιχα, σε ετήσια βάση. Στο τρίτο τρίμηνο του 2022 η οικονομία αναπτύχθηκε με ρυθμό 2,8%, επιβεβαιώνοντας την προηγούμενη πρόβλεψη του

ΚΕΠΕ και σηματοδοτώντας τη μετάβαση σε μία περίοδο κατά την οποία εξαντλείται πλέον η ώθηση στο ΑΕΠ από την άρση των περιοριστικών μέτρων που είχαν τεθεί για την αντιμετώπιση της πανδημίας.

Εισερχόμενη στο έτος 2023, η ελληνική οικονομία ευνοείται από τη θετική δυναμική που έχουν αναπτύξει έως πρόσφατα οι βασικές συνιστώσες της εγχώριας ζήτησης (ιδιωτική κατανάλωση, επενδύσεις), και η δραστηριότητα σημαντικών τομέων της οικονομίας (βιομηχανία, τουρισμός, κατασκευές, κ.ά.). Παράλληλα, όμως, οι οικονομικές προοπτικές της χώρας έρχονται αντιμέτωπες με την επιδείνωση του οικονομικού περιβάλλοντος στην Ευρώπη, αλλά και με την επιβάρυνση του κόστους παραγωγής, του κόστους δανεισμού και του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών σε εγχώριο επίπεδο, λόγω της ενεργειακής κρίσης, των πληθωριστικών πιέσεων και της αύξησης των επιτοκίων. Ορισμένα νεότερα δεδομένα που έρχονται στην επιφάνεια το τελευταίο διάστημα και παραπέμπουν σε σημαντική μείωση του ενεργειακού κόστους, εξασφάλιση της ενεργειακής επάρκειας στις χώρες της Ευρώπης για το τρέχον έτος και σταδιακή αποκλιμάκωση του πληθωρισμού, φαίνεται να απομακρύνουν το σενάριο μίας βαθιάς ύφεσης στην ΕΕ, η οποία θα είχε σημαντικές επιπτώσεις και για την Ελλάδα. Παράλληλα, σημαντική στήριξη στην ελληνική οικονομία εξακολουθούν να παρέχουν η εφαρμογή μέτρων για ενίσχυση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών και την αντιμετώπιση της ακρίβειας, αλλά και η σταδιακή υλοποίηση δρομολογημένων έργων και δράσεων στο πλαίσιο του προγράμματος του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας.

Το διαρκώς μεταβαλλόμενο διεθνές περιβάλλον και ο υψηλός βαθμός αβεβαιότητας γύρω από τις οικονομικές και γεωπολιτικές εξελίξεις σε πολλά διαφορετικά μέτωπα, σε συνδυασμό με τη συνήθη αβεβαιότητα που περιβάλλει κάθε προεκλογική περίοδο, δυσχεραίνουν σημαντικά τη διενέργεια προβλέψεων αναφορικά με την πορεία του πραγματικού ΑΕΠ τα επόμενα τρίμηνα. Με αυτή την επιφύλαξη, και λαμβάνοντας

1. Η ημερομηνία διεξαγωγής της παρούσας πρόβλεψης είναι η 19η Ιανουαρίου 2023.

2. Αναλυτική περιγραφή του υποδείγματος παρουσιάζεται στο Τεύχος 15 (Ιούνιος 2011, σσ. 20-22) του περιοδικού του ΚΕΠΕ *Οικονομικές Εξελίξεις*. Βλέπε <https://www.kepe.gr/images/oikonomikes_ekselikseis/TEYXOS_15gr.pdf>.

3. Το δείγμα περιλαμβάνει μεταβλητές από τις κατηγορίες των πραγματικών και ονομαστικών μεγεθών, καθώς και σημαντικό αριθμό μεταβλητών που αντανακλούν προσδοκίες και εκτιμήσεις, όπως αναφέρεται και σε προηγούμενα τεύχη των *Οικονομικών Εξελίξεων*. Η απαραίτητη για τις εκτιμήσεις εποχική διόρθωση των χρονολογικών σειρών πραγματοποιείται με τη χρήση του προγράμματος Demetra+, στη βάση του φίλτρου TRAMO/SEATS.

υπόψη τους περιορισμούς⁴ που απορρέουν από τις ανωτέρω συνθήκες, ο Πίνακας 1.3.1 παρουσιάζει τις οικονομετρικές εκτιμήσεις για τον ρυθμό μεταβολής του πραγματικού ΑΕΠ της Ελλάδας έως και το τέταρτο τρίμηνο του έτους 2023.

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις, ο ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ για το τέταρτο τρίμηνο του 2022 προβλέπεται στο 3,4% σε σχέση με το τέταρτο τρίμηνο του προηγούμενου έτους, εκτίμηση η οποία βρίσκεται πολύ κοντά στην αντίστοιχη προηγούμενη πρόβλεψη του ΚΕΠΕ (3,3%). Ως προς τον μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής του ΑΕΠ για το σύνολο του 2022, η παρούσα εκτίμηση ανέρχεται στο 5,3%, επίπεδο ελαφρώς χαμηλότερο σε σχέση με την αντίστοιχη προηγούμενη πρόβλεψη (5,5%). Η απόκλιση αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι τα προσωρινά στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ⁵ για τον ρυθμό ανάπτυξης στο πρώτο εξάμηνο του 2022 παρουσίασαν μία μικρή αναθεώρηση προς τα κάτω.

Σε ό,τι αφορά το έτος 2023, οι προβλέψεις σε τριμηνιαία βάση εμφανίζουν θετικό πρόσημο, με τον ρυθμό μεταβολής του ΑΕΠ να εκτιμάται στο 3,4% για το

πρώτο εξάμηνο και στο 1,1% για το δεύτερο εξάμηνο του έτους. Για το σύνολο του έτους 2023, η πρόβλεψη για τον μέσο ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας ανέρχεται στο 2,2%. Σύμφωνα με την εκτίμηση αυτή, η χώρα προβλέπεται ότι θα παραμείνει σε ανοδική τροχιά, με τον ρυθμό μεταβολής του ΑΕΠ να παρουσιάζει επιβράδυνση, παραμένοντας όμως σε ικανοποιητικό επίπεδο λαμβανομένης υπόψη της δύσκολης συγκυρίας. Η εκτίμηση αυτή απορρέει από την ευνοϊκή εξέλιξη αρκετών από τα οικονομικά μεγέθη που ενσωματώνονται στην πρόβλεψη, σε συνδυασμό με την εμφανή, πλέον, επίπτωση των συνθηκών που αναφέρθηκαν προηγουμένως στην πορεία ορισμένων μεταβλητών.

Πιο αναλυτικά, για το τρίτο τρίμηνο του 2022 οι παρατηρήσεις σε μη εποχικά και ημερολογιακά διορθωμένη βάση έναντι του αντίστοιχου τριμήνου του 2021 δείχνουν ότι η ιδιωτική κατανάλωση διατήρησε σε σημαντικό βαθμό τη θετική δυναμική της, ενώ αξιοσημείωτους ρυθμούς ανάπτυξης εξακολούθησαν να εμφανίζουν οι επενδύσεις παγίου κεφαλαίου. Παράλ-

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.3.1 Ρυθμός μεταβολής του πραγματικού ΑΕΠ: 2022 και 2023
(% ως προς την αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους)

Τρίμηνα	2022		2023		
	Δ' τρίμηνο	Α' τρίμηνο	Β' τρίμηνο	Γ' τρίμηνο	Δ' τρίμηνο
Τριμηνιαίος ρυθμός μεταβολής	3,26	2,82	3,90	0,18	1,98
Μέσος ρυθμός μεταβολής α' εξαμήνου*	-	3,36	-	-	-
Μέσος ρυθμός μεταβολής β' εξαμήνου **	3,04	-	-	1,08	-
Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής***	5,25	-	2,22	-	-

Σημειώσεις: * Δεν αναφέρεται για το 2022 εφόσον δεν ενσωματώνει πρόβλεψη. ** Ο μέσος ρυθμός μεταβολής του β' εξαμήνου για το 2022 ενσωματώνει το επίσημα διαθέσιμο (προσωρινό) στοιχείο για το τρίτο τρίμηνο του 2022, σε εποχικά διορθωμένη βάση. *** Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής για το 2022 ενσωματώνει τα επίσημα διαθέσιμα (προσωρινά) στοιχεία για τα τρία πρώτα τρίμηνα του 2022, σε εποχικά διορθωμένη βάση.

4. Στα προηγούμενα τεύχη των *Οικονομικών Εξελίξεων*, έχουν επισημανθεί ορισμένοι περιορισμοί που μπορεί να επηρεάζουν την προβλεπτική επίδοση του υποδείγματος παραγόντων σε περιόδους έκτακτων γεγονότων που επηρεάζουν έντονα την οικονομική συγκυρία. Συγκεκριμένα, το υπόδειγμα παραγόντων που εφαρμόζεται δεν ενσωματώνει την άμεση εκτίμηση των επιδράσεων των μέτρων πολιτικής (policy neutral), ούτε αποτελεί υπόδειγμα κατάλληλο για την απευθείας ανάλυση επιπτώσεων (impact analysis) μεγάλων διαταραχών που δημιουργούν έκτακτες οικονομικές συνθήκες και οδηγούν σε ξαφνικές και ακραίες (εκτός πορείας σύμφωνα με την τάση) μεταβολές του ΑΕΠ. Αντ' αυτού, εμπεριέχει τις όποιες επιδράσεις τέτοιων γεγονότων ή μέτρων πολιτικής εμμέσως, μέσω των ενσωματωμένων μεταβλητών μέχρι και την πιο πρόσφατη περίοδο αναφοράς. Επιπλέον, οι εκτιμήσεις του υποδείγματος στηρίζονται σε τριμηνιαία δεδομένα με υστέρηση ενός τριμήνου, και επομένως η πρόβλεψη δεν λαμβάνει υπόψη τις όποιες πολύ πρόσφατες σημαντικές εξελίξεις σε ημερήσιο ή εβδομαδιαίο επίπεδο.

5. Σύμφωνα με την πιο πρόσφατη ανακοίνωση της ΕΛΣΤΑΤ για τους *Τριμηνιαίους Εθνικούς Λογαριασμούς*, με ημερομηνία 7 Δεκεμβρίου 2022.

ληλα, οι εξαγωγές υπηρεσιών συνέχισαν να κινούνται ανοδικά, με ρυθμό, όμως, πολύ βραδύτερο σε σχέση με τα προηγούμενα τρίμηνα, όπως ήταν αναμενόμενο λόγω της εξασθένησης της θετικής επίδρασης στο ΑΕΠ από τη άρση των περιοριστικών μέτρων που είχαν τεθεί για τον περιορισμό της πανδημίας. Στον τομέα της βιομηχανίας, ο γενικός δείκτης βιομηχανικής παραγωγής κατέγραψε αξιοσημείωτη άνοδο, αντανακλώντας μία αύξηση σε όλους τους σχετικούς υποδείκτες, ενώ ο δείκτης κύκλου εργασιών στη βιομηχανία αυξήθηκε με υψηλούς ρυθμούς σε όλες τις επιμέρους υποκατηγορίες που αφορούν την εγχώρια και την εξωτερική αγορά, γεγονός όμως που σχετίζεται σε σημαντικό βαθμό με την άνοδο των τιμών των βιομηχανικών προϊόντων. Στον τομέα του λιανικού εμπορίου, ο δείκτης όγκου αυξήθηκε σε έξι από τις οκτώ σχετικές υποκατηγορίες, με την πτώση να αφορά τα *πολυκαταστήματα* και την *ένδυση-υπόδηση*, ενώ στο χονδρικό εμπόριο ο δείκτης κύκλου εργασιών παρουσίασε μεγάλη αύξηση, εξέλιξη που και πάλι συνδέεται σε σημαντικό βαθμό με την άνοδο των τιμών. Ισχυρή ανάκαμψη παρατηρήθηκε για ένα ακόμα τρίμηνο στον τουρισμό, όπου οι ταξιδιωτικές εισπράξεις αυξήθηκαν κατά 25,4% σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους, ενώ ευνοϊκές ήταν οι εξελίξεις και σε ό,τι αφορά τον δείκτη παραγωγής στις κατασκευές και τους δύο σχετικούς υποδείκτες που αφορούν την *παραγωγή οικοδομικών έργων (κτιρίων)* και την *παραγωγή έργων πολιτικού μηχανικού*. Αναφορικά με την πορεία της εγχώριας αγοράς εργασίας, στο τρίτο τρίμηνο του 2022 παρατηρήθηκε περαιτέρω βελτίωση των συνθηκών, με αύξηση του αριθμού των απασχολούμενων της τάξεως του 2,4% σε σχέση με το τρίτο τρίμηνο του προηγούμενου έτους και αντίστοιχη μείωση του αριθμού των ανέργων κατά 9,7%.

Από την άλλη πλευρά, η διατήρηση του κλίματος αβεβαιότητας ήταν ορατή στην απόδοση του δεκαετούς ελληνικού ομολόγου, η οποία σημείωσε μικρή περαιτέρω άνοδο σε σχέση με το δεύτερο τρίμηνο του 2022, με το σχετικό περιθώριο (*spread*) έναντι του αντίστοιχου γερμανικού ομολόγου να παραμένει πάντως στο ίδιο περίπου επίπεδο. Αναφορικά με τα δεδομένα του τρίτου τριμήνου για τις τιμές, οι εξελίξεις ήταν ενδεικτικές των έντονων πληθωριστικών πιέσεων που διατηρήθηκαν κατά την περίοδο αυτή, με ενδείξεις, ωστόσο, για αντιστροφή της αυξητικής τάσης στο κόστος της ενέργειας. Συγκεκριμένα, σημαντική άνοδο σε σχέση με το τρίτο τρίμηνο του προηγούμενου έτους καταγράφηκε σε όλους τους δείκτες

που αντανακλούν τις τιμές των εισροών και το κόστος παραγωγής, ενώ μεγάλη άνοδος σημειώθηκε επίσης στον δείκτη τιμών καταναλωτή, ιδιαίτερα στις κατηγορίες της *στέγασης* και των *μεταφορών*, οι οποίες επηρεάζονται σημαντικά από τις τιμές της ενέργειας. Παράλληλα, σημαντική υποχώρηση σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο σημειώθηκε στον πετρελαϊκό δείκτη Brent, ενώ, αντίστοιχα, μικρή μείωση παρατηρήθηκε στον ευρωπαϊκά εναρμονισμένο δείκτη τιμών ενέργειας για την Ελλάδα. Αναφορικά με τους δείκτες που αντανακλούν τις προσδοκίες και εκτιμήσεις των συμμετεχόντων στην οικονομική δραστηριότητα για την πορεία της οικονομίας, οι εξελίξεις κατά το τρίτο τρίμηνο του 2022, σε σύγκριση με το δεύτερο τρίμηνο του έτους, καταδεικνύουν εξασθένηση του οικονομικού κλίματος στην Ελλάδα και την ΕΕ, υποχώρηση των επιχειρηματικών προσδοκιών στην Ελλάδα στους τομείς της βιομηχανίας και των κατασκευών, και μικρή βελτίωση των προσδοκιών στο λιανικό εμπόριο.

Με βάση τις ιδιαίτερες συνθήκες που επικρατούν στην παρούσα συγκυρία, οι προβλέψεις για την εξέλιξη του πραγματικού ΑΕΠ της Ελλάδας υπόκεινται σε σημαντικό βαθμό αβεβαιότητας. Ενώ οι ενδείξεις αποκλιμάκωσης των τιμών της ενέργειας φαίνεται να απομακρύνουν αυτή τη στιγμή ορισμένα πιο απαισιόδοξα σενάρια για την πορεία της ευρωπαϊκής οικονομίας, οι γεωπολιτικές εξελίξεις εξακολουθούν να εγκυμονούν σοβαρούς κινδύνους. Παράλληλα, είναι δύσκολο να προβλεφθεί η ταχύτητα αποκλιμάκωσης του πληθωρισμού και, συνεπώς, οι σχετικές επιδράσεις στην αγοραστική δύναμη των νοικοκυριών, το κόστος παραγωγής και τα επιτόκια, ενώ στην περίπτωση της Ελλάδας σε αυτές τις αβεβαιότητες προστίθενται και οι ενδεχόμενες επιδράσεις του εκλογικού κύκλου. Στον αντίποδα, θετικές επιδράσεις στις προοπτικές ανάπτυξης της χώρας μπορεί να έχει μία θετική έκβαση όσον αφορά την ανάκτηση επενδυτικής βαθμίδας για τα ελληνικά κρατικά ομόλογα, ενώ προς μία περισσότερο ευνοϊκή εξέλιξη του ΑΕΠ θα μπορούσε να συμβάλει η δυνατότητα συνέχισης της εφαρμογής μέτρων στήριξης της οικονομίας σε κλίμακα συμβατή με την τήρηση των δημοσιονομικών στόχων, η υλοποίηση έργων και μεταρρυθμίσεων στο πλαίσιο του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας καθώς και των δράσεων του νέου ΕΣΠΑ 2021-2027, και η εντατικοποίηση των επενδύσεων που συνδέονται με την εξοικονόμηση ενέργειας και τον περιορισμό της ενεργειακής εξάρτησης.

1.4. Θετική απόδοση για την ελληνική χρηματιστηριακή αγορά το 2022 εν μέσω προκλήσεων

Φωτεινή Οικονόμου

1.4.1. Εισαγωγή

Το 2022 ήταν μια χρονιά πολλαπλών προκλήσεων για τις διεθνείς χρηματιστηριακές αγορές. Η συνεχιζόμενη πανδημία COVID-19, το ξέσπασμα και η εξέλιξη του πολέμου στην Ουκρανία, οι πληθωριστικές πιέσεις, οι αυξήσεις των επιτοκίων και η ενεργειακή κρίση διαμόρφωσαν ένα χρηματιστηριακό περιβάλλον με αναταράξεις και μεταβλητότητα, με τις προκλήσεις αυτές να συνεχίζουν να υφίστανται. Παρ' όλα αυτά, η ελληνική χρηματιστηριακή αγορά, όπως προσεγγίζεται από τον Γενικό Δείκτη (Γ.Δ.) του Χρηματιστηρίου Αθηνών (Χ.Α.), ολοκλήρωσε τη χρονιά με θετικό πρόσημο σε όρους απόδοσης, παρά τις σημαντικές διακυμάνσεις που καταγράφηκαν εντός του έτους, σε αντίθεση με μεγάλες διεθνείς χρηματιστηριακές αγορές οι οποίες σημείωσαν σημαντικές απώλειες για το 2022, εν μέσω συνεχιζόμενων προκλήσεων. Η μεσαία και η μικρή κεφαλαιοποίηση κατέγραψαν αρνητικές αποδόσεις, ενώ οι κλαδικοί δείκτες του Χ.Α. παρουσίασαν ανάμικτη εικόνα. Παράλληλα, η ανοδική πορεία των επιτοκίων και των αποδόσεων των κρατικών ομολόγων αύξησε το κόστος δανεισμού για το Ελληνικό Δημόσιο το 2022, ενώ οι δυσμενείς συνθήκες στις διεθνείς αγορές επηρέασαν και τον κλάδο θεσμικής διαχείρισης. Παράλληλα, ο στόχος επιστροφής στην επενδυτική βαθμίδα παραμένει, με την αξιολόγηση της Ελλάδας να απέχει μόλις ένα βήμα από την επίτευξή του.

Στο παρόν άρθρο παρουσιάζεται μια σύντομη ανασκόπηση της πορείας της ελληνικής χρηματιστηριακής αγοράς κατά το 2022 με έμφαση σε βασικούς χρηματιστηριακούς δείκτες και μεγέθη. Επιπλέον, παρουσιάζεται η πορεία της αγοράς ομολόγων για το 2022, καθώς και η πορεία του κλάδου θεσμικής διαχείρισης. Η τελευταία ενότητα του άρθρου συνοψίζει και ολοκληρώνει το άρθρο.

1.4.2. Η πορεία της χρηματιστηριακής αγοράς κατά το 2022

Αν και η χρονιά ξεκίνησε ανοδικά παρά τις ανησυχίες για την πανδημία, η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρα-

νία σηματοδότησε την έναρξη μιας περιόδου έντονης αβεβαιότητας για τις διεθνείς αγορές, με τον Γ.Δ. του Χ.Α. να ακολουθεί κινούμενος πτωτικά και να ολοκληρώνει τον Μάρτιο του 2022 στις 879,45 μονάδες. Στους μήνες που ακολούθησαν διατηρήθηκε η μεταβλητότητα, με την ενεργειακή κρίση, τον υψηλό πληθωρισμό και τις αυξήσεις των επιτοκίων να έρχονται στο προσκήνιο και τον Γ.Δ. του Χ.Α. να κινείται κάτω από τις 800 μονάδες μέχρι τα μέσα του Ιουλίου του 2022. Η ενεργειακή κρίση επιδεινώθηκε τον Σεπτέμβριο του 2022, με τον Γ.Δ. Χ.Α. να κλείνει τον μήνα στις 792,90 μονάδες. Το τελευταίο τρίμηνο του έτους παρατηρήθηκε ανοδική τάση στην αγορά και η απόδοση του Γ.Δ. του Χ.Α. από την αρχή τους έτους επέστρεψε σε θετικό πρόσημο, με την υποχώρηση της τιμής του φυσικού αερίου να βοηθά, παρά τις συνεχιζόμενες προκλήσεις από τον πόλεμο στην Ουκρανία και τις αυξήσεις των επιτοκίων από τις Κεντρικές Τράπεζες. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Χ.Α. για το 2022 (Πίνακας 1.4.1), ο Γ.Δ. του Χ.Α. σημείωσε θετική ετήσια απόδοση της τάξης του 4,08%, φτάνοντας τις 929,79 μονάδες στις 30/12/2022 από τις 893,34 μονάδες στα τέλη Δεκεμβρίου 2021. Αντίστοιχη ήταν και η πορεία των δεικτών FTSE/X.A. Large Cap και ATHEX ESG, καταγράφοντας αποδόσεις 4,78% και 4,37%, αντίστοιχα. Η εικόνα διαφέρει για τη μεσαία και τη μικρή κεφαλαιοποίηση, σημειώνοντας απώλειες για το 2022, με τους δείκτες Ελληνικός Δείκτης MID & Small Cap, FTSE/X.A. Mid Cap και FTSE/X.A. Mid & Small Cap Θεμελιωδών Μεγεθών να χάνουν -0,57%, -5,39% και -5,85%, αντίστοιχα.

Ανάμικτη είναι η εικόνα για τους κλαδικούς δείκτες του Χ.Α., με συγκεκριμένους κλάδους να σημειώνουν εντυπωσιακά υψηλές αποδόσεις (FTSE/X.A. Ασφάλειες με απόδοση 47,13% και FTSE/X.A. Ενέργεια με απόδοση 46,07%) και άλλους να καταγράφουν απώλειες ακόμη και πάνω από 20% (FTSE/X.A. Υγεία με απώλειες -24,18%, FTSE/X.A. Προσωπικά Προϊόντα με απώλειες -24,28% και FTSE/X.A. Τρόφιμα & Ποτά με απώλειες -25,29%). Σημειώνεται ότι ο τραπεζικός κλάδος κατέγραψε υψηλή θετική απόδοση για δεύτερη συνεχόμενη χρονιά (απόδοση 11,42% το 2022 και 10,78% το 2021), δεδομένης της βελτίωσης της ποιότητας του ενεργητικού των τραπεζών.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Χ.Α. (2022), η κεφαλαιοποίηση του Χ.Α. (συνολική αξία χαρτοφυλακίου ημεδαπών και αλλοδαπών δικαιούχων μερίδων για το σύνολο των εισηγμένων με τη συμμετοχή του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας - ΤΧΣ) έφτασε

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.4.1 Μονάδες και αποδόσεις για επιλεγμένους δείκτες του Χ.Α. (30/12/2022)

	30/12/2022	Κατ. έτους	Ανώτ. έτους	Δ (%) έτους
FTSE/Χ.Α. Large Cap	2.251,51	1.853,39	2.384,15	4,78%
Δείκτης ATHEX ESG	1.057,67	867,88	1.131,24	4,37%
Γενικός Δείκτης Τιμών Χ.Α.	929,79	778,84	973,27	4,08%
Δείκτης Όλων των Μετοχών Χ.Α.	230,24	198,92	248,43	0,08%
Ελληνικός Δείκτης MID & Small Cap	1.365,14	1.171,10	1.451,84	-0,57%
FTSE/Χ.Α. Mid Cap	1.411,43	1.236,94	1.615,19	-5,39%
FTSE/Χ.Α. Mid & Small Cap Θεμελιωδών Μεγεθών	4.395,58	3.920,25	5.109,62	-5,85%
FTSE/Χ.Α. Ασφάλειες	2.935,06	1.994,86	3.171,11	47,13%
FTSE/Χ.Α. Ενέργεια	5.029,85	3.339,51	5.029,85	46,07%
FTSE/Χ.Α. Καταναλωτικά Προϊόντα και Υπηρεσίες	9.157,74	7.260,09	9.226,02	26,14%
FTSE/Χ.Α. Βιομηχανικά Προϊόντα & Υπηρεσίες	4.638,48	3.065,29	4.638,48	24,30%
FTSE/Χ.Α. Ταξίδια & Αναψυχή	2.217,27	1.858,00	2.327,38	12,95%
FTSE/Χ.Α. Τράπεζες	640,56	443,16	752,66	11,42%
FTSE/Χ.Α. Κατασκευές & Υλικά	3.204,90	2.533,53	3.232,75	7,59%
FTSE/Χ.Α. Τεχνολογία	2.054,23	1.679,98	2.347,72	-4,32%
FTSE/Χ.Α. Εμπόριο	901,21	713,86	1.150,20	-8,45%
FTSE/Χ.Α. Χρηματοοικονομικές Υπηρεσίες	685,41	605,58	831,60	-8,50%
FTSE/Χ.Α. Τηλεπικοινωνίες	4.071,72	3.925,29	5.170,21	-10,43%
FTSE/Χ.Α. Υπηρεσίες Κοινής Ωφέλειας	4.598,77	3.692,82	5.208,71	-10,72%
FTSE/Χ.Α. Πρώτες Ύλες	6.489,47	5.372,63	8.197,29	-12,28%
FTSE/Χ.Α. Ακίνητης Περιουσίας	4.073,09	3.592,38	5.179,83	-15,36%
FTSE/Χ.Α. Υγεία	418,89	305,68	611,35	-24,18%
FTSE/Χ.Α. Προσωπικά Προϊόντα	6.606,34	5.953,26	8.868,58	-24,28%
FTSE/Χ.Α. Τρόφιμα & Ποτά	8.466,37	6.627,16	12.058,75	-25,29%

Πηγή: Ημερήσιο δελτίο τιμών Χ.Α. 30/12/2022.

τα €59,82 δισ. στα τέλη Δεκεμβρίου 2022, αυξημένη κατά 5,82% σε σχέση με τα τέλη Δεκεμβρίου 2021 που ήταν στα €56,53 δισ. Η συμμετοχή των αλλοδαπών δικαιούχων μεριδών (με ΤΧΣ) παραμένει υψηλή και διαμορφώθηκε στο 63,61% στα τέλη Δεκεμβρίου 2022, πραγματοποιώντας εκροές €13,75 εκατ. και το 52,8% των συνολικών συναλλαγών τον Δεκέμβριο του 2022. Η αξία συναλλαγών του Δεκεμβρίου 2022 έφτασε τα €1.152,80 εκατ., αυξημένη κατά 7,44% σε σχέση με τον Δεκέμβριο του 2021. Επιπλέον, η χρηματική αξία των διακανονισμένων συναλλαγών σε μετοχές καταγράφεται αυξημένη τον Δεκέμβριο του

2022 στα €1.130,74 εκατ. από €1.032,36 εκατ. τον Δεκέμβριο του 2021, σημειώνοντας άνοδο για το σύνολο του 2022 στα €17.975,38 εκατ. από €17.491,65 εκατ. το 2021.

Οι διακυμάνσεις της χρηματιστηριακής αγοράς και η συνεπαγόμενη αβεβαιότητα για την πορεία της αποτυπώθηκαν και στις τιμές του δείκτη τεκμαρτής μεταβλητότητας KEPE GRIV, του λεγόμενου δείκτη «φόβου», μέσα στο 2022. Ο συγκεκριμένος δείκτης εκφράζει την αβεβαιότητα των συμμετεχόντων στην αγορά παραγώγων για την αναμενόμε-

νη βραχυπρόθεσμη πορεία της ελληνικής αγοράς και υπολογίζεται στη βάση των τιμών των δικαιωμάτων προαίρεσης του δείκτη FTSE/X.A. Large Cap. Πιο συγκεκριμένα, η τιμή του δείκτη KEPE GRIV μειώθηκε τον Δεκέμβριο του 2022, φτάνοντας το 28,48% στις 30/12/2022 από 31,52% στις 30/11/2022. Ο δείκτης παρέμεινε σε επίπεδα χαμηλότερα του ιστορικού μέσου όρου του (από τον Ιανουάριο του 2004) για την ελληνική αγορά, ο οποίος είναι στο 32,58%. Επιπλέον, η μέση ημερήσια τιμή του δείκτη μειώθηκε, φτάνοντας το 29,77% τον Δεκέμβριο του 2022 από 33,07% τον Νοέμβριο του 2022, καθώς και σε σχέση με τον Δεκέμβριο του 2021 που ήταν 30,67%. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο δείκτης έφτασε στα υψηλότερα επίπεδα για το έτος τον Μάρτιο του 2022, δεδομένου του πολέμου στην Ουκρανία και των επιπτώσεών του, ενώ ακολούθησαν σημαντικές διακυμάνσεις και αποκλιμάκωση κατά τους τελευταίους μήνες του 2022, με την αβεβαιότητα για την αναμενόμενη βραχυπρόθεσμη πορεία της ελληνικής αγοράς να επιστρέφει κοντά στο επίπεδο του Δεκεμβρίου 2021 (28,10% στις 31/12/2021).

1.4.3. Έντοκα γραμμάτια, ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου και εταιρικά ομόλογα

Οι δυσμενείς συνθήκες στις διεθνείς αγορές επηρέασαν σημαντικά και την παγκόσμια αγορά ομολόγων, με τις Κεντρικές Τράπεζες να προχωρούν σε αυξήσεις επιτοκίων μέσα στο 2022. Πιο συγκεκριμένα, η ΕΚΤ έχει προχωρήσει σε τέσσερις αυξήσεις επιτοκίων από τον Ιούλιο έως τον Δεκέμβριο του 2022, με στόχο την έγκαιρη επαναφορά του πληθωρισμού στον μεσοπρόθεσμο στόχο της ΕΚΤ του 2%. Σημειώνεται ότι τον Δεκέμβριο του 2022 η ΕΚΤ αύξησε τα τρία βασικά επιτόκια της κατά 50 μονάδες βάσης, σε συνέχεια των αυξήσεων που προηγήθηκαν τον Οκτώβριο του 2022 κατά 75 μονάδες βάσης, τον Σεπτέμβριο του 2022 κατά 75 μονάδες βάσης και τον Ιούλιο του 2022 κατά 50 μονάδες βάσης¹.

Άμεση συνέπεια των δυσμενών αυτών εξελίξεων ήταν και η αύξηση του κόστους δανεισμού για το Ελληνικό Δημόσιο. Εξετάζοντας τις εκδόσεις εντόκων γραμματίων του Δημοσίου (ΕΓΔ) που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια του 2022 (Πίνακας 1.4.2), παρατη-

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.4.2 Επιτόκια εντόκων γραμματίων του Ελληνικού Δημοσίου (εκδόσεις από τα τέλη του 2021 έως τα τέλη του 2022)

Ημ/νία έκδοσης	13 εβδ.	Ημ/νία έκδοσης	26 εβδ.	Ημ/νία έκδοσης	52 εβδ.
2/11/2022	1,79%	28/12/2022	2,50%	7/12/2022	2,73%
5/10/2022	1,35%	30/11/2022	2,35%	7/9/2022	1,97%
3/8/2022	0,45%	26/10/2022	2,03%	8/6/2022	0,83%
6/7/2022	0,20%	28/9/2022	1,95%	9/3/2022	-0,23%
4/5/2022	-0,16%	24/8/2022	1,05%	8/12/2021	-0,40%
6/4/2022	-0,20%	27/7/2022	0,80%		
2/2/2022	-0,42%	29/6/2022	0,45%		
4/1/2022	-0,40%	1/6/2022	-0,03%		
3/11/2021	-0,43%	27/4/2022	-0,14%		
		30/3/2022	-0,20%		
		23/2/2022	-0,40%		
		26/1/2022	-0,43%		
		29/12/2021	-0,46%		

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών.

1. Βλ. Ανακοίνωση ΕΚΤ της 15ης Δεκεμβρίου 2022, Ανακοίνωση ΕΚΤ της 27ης Οκτωβρίου 2022, Ανακοίνωση ΕΚΤ της 8ης Σεπτεμβρίου 2022 και Ανακοίνωση ΕΚΤ της 21ης Ιουλίου 2022.

ρείται ότι οι αποδόσεις τους περνούν από αρνητικές σε θετικές τιμές για όλες τις εκδόσεις ΕΓΔ 13, 26 και 52 εβδομάδων που πραγματοποιήθηκαν από τον Ιούλιο του 2022 και έπειτα. Τα επιτόκια για όλες τις εκδόσεις ΕΓΔ καταγράφονται αυξημένα σε σχέση με τα τέλη του 2021, με τη μεγαλύτερη άνοδο να σημειώνεται για τα ΕΓΔ 52 εβδομάδων.

Ανοδική πορεία ακολούθησαν και τα επιτόκια των τίτλων αναφοράς του Ελληνικού Δημοσίου το 2022 (Διάγραμμα 1.4.1). Σύμφωνα με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, τον Δεκέμβριο του 2022 η μέση μηνιαία απόδοση των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου καταγράφεται αυξημένη σε σχέση με τον Δεκέμβριο του 2021 για όλες τις διάρκειες, με το τριετές ομόλογο να σημειώνει τη μεγαλύτερη αύξηση.

Τέλος, απώλειες κατέγραψαν και οι δείκτες εταιρικών ομολόγων του Χ.Α. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Χ.Α., ο Ελληνικός Δείκτης Τιμών Εταιρικών Ομολόγων² κατέγραψε απώλειες -9,60% και ο Ελληνικός Δείκτης Εταιρικών Ομολόγων³ απώλειες -6,88% το 2022⁴.

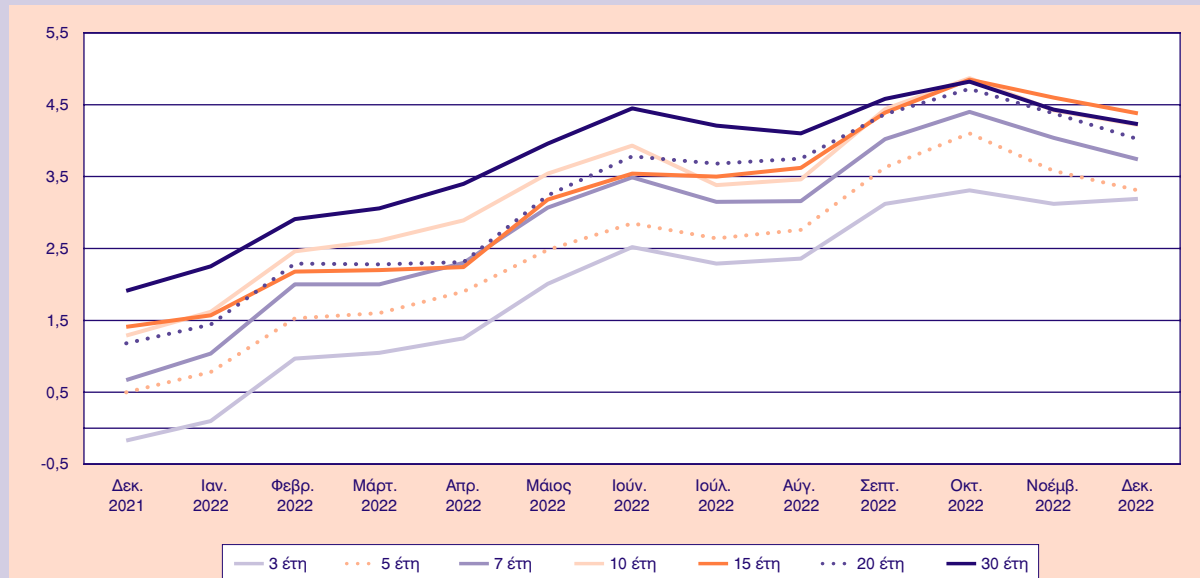
Παράλληλα, μειωμένη καταγράφεται η χρηματική αξία των διακανονισμένων συναλλαγών σε εταιρικά ομόλογα, φτάνοντας τα €242,33 εκατ. το 2022 από €245,42 εκατ. το 2021.

1.4.4. Η πορεία του κλάδου θεσμικής διαχείρισης το 2022

Η δυσμενής συγκυρία στις διεθνείς αγορές αναπόφευκτα επηρέασε και τον κλάδο θεσμικής διαχείρισης κατά το 2022. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ένωσης Θεσμικών Επενδυτών (Ε.Θ.Ε.) (2023), το συνολικό ύψος των υπό διαχείριση κεφαλαίων ανήλθε στα €23 δισ. στο τέλος του 2022, σημειώνοντας αύξηση της τάξης του 3,67% σε σχέση με το τέλος του 2021 και αύξηση 5,04% σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο. Η σύνθεση των κεφαλαίων αυτών στις 31/12/2022 αφορούσε κατά 47,3% σε Οργανισμούς Συλλογικών Επενδύσεων σε Κινητές Αξίες (Ο.Σ.Ε.Κ.Α.), 32,8% τον τομέα του Asset Management, 18,5% τις Εταιρείες Επενδύσεων σε Ακίνητη Περιουσία (Α.Ε.Ε.Α.Π.)⁵

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.4.1

Μέση μηνιαία απόδοση (%) τίτλων αναφοράς του Ελληνικού Δημοσίου (Δεκ. 2021-Δεκ. 2022) για διάρκειες 3, 5, 7, 10, 15, 20 και 30 ετών

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

2. Για τον υπολογισμό του χρησιμοποιείται η καθαρή τιμή του κάθε ομολόγου.
3. Για τον υπολογισμό του χρησιμοποιείται η καθαρή τιμή, οι δεδουλευμένοι τόκοι και η αξία των καταβολών κάθε ομολόγου.
4. Αποδόσεις στις 28/12/2022 σύμφωνα με το Ημερήσιο Δελτίο Τιμών του Χ.Α. στις 30/12/2022.
5. Στις 30/6/2022 (τελευταία δημοσιευμένα στοιχεία), βλ. Ε.Θ.Ε. (2023).

και 1,3% τους Οργανισμούς Εναλλακτικών Επενδύσεων (Ο.Ε.Ε.).

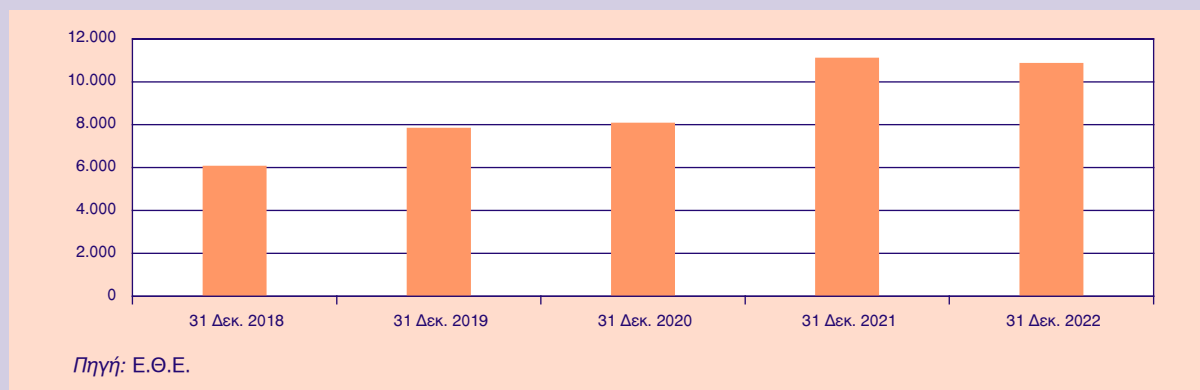
Πιο συγκεκριμένα, εστιάζοντας στους Ο.Σ.Ε.Κ.Α., σημειώθηκε μείωση στο συνολικό ύψος των υπό διαχείριση κεφαλαίων των Ο.Σ.Ε.Κ.Α. που διαχειρίζονται ελληνικές Ανώνυμες Εταιρείες Διαχείρισης Αμοιβαίων Κεφαλαίων (Α.Ε.Δ.Α.Κ.) κατά -2,2% από την αρχή του 2022 φτάνοντας τα €10,88 δισ. στις 31/12/2022 (€8,16 δισ. σε Ο.Σ.Ε.Κ.Α. ν.4099/12 και €2,72 δισ. σε Ο.Σ.Ε.Κ.Α. Ε.Ε.), παρά την αύξηση 7,3% σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο (Διάγραμμα 1.4.2). Το συνολικό ενεργητικό αφορά κατά 28% σε Ο.Σ.Ε.Κ.Α. ομολογιακούς, το 25% σε μικτούς, το 23% σε Funds of Funds, το 15% σε μετοχικούς, το 5% σε σύνθετους και το 4% σε χρηματαγοράς. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι εισροές κεφαλαίων στους Ο.Σ.Ε.Κ.Α. συνεχίστηκαν για ενδέκατο συνεχόμενο τρίμηνο, με

τις εισροές του τελευταίου τριμήνου του 2022 να φτάνουν τα €373,8 εκατ. Επιπλέον, σύμφωνα με την Ε.Θ.Ε. (2023), οι συνολικές εισροές κεφαλαίων στους Ο.Σ.Ε.Κ.Α. από τον Απρίλιο του 2020 είναι άνω των €3,62 δις.

Σημειώνεται, επίσης, ότι το 2022 σημειώθηκαν απώλειες σε όρους απόδοσης σχεδόν σε όλες τις κατηγορίες Ο.Σ.Ε.Κ.Α., με την κατηγορία των Μετοχικών Ο.Σ.Ε.Κ.Α. Ελλάδας να ξεχωρίζει θετικά σημειώνοντας μέση ετήσια απόδοση⁶ 3,95% και τη μικρού μεγέθους κατηγορία Μετοχικών Ο.Σ.Ε.Κ.Α. Δείκτη 4,56% (βλ. Ε.Θ.Ε., 2023). Παράλληλα, το συνολικό ενεργητικό των Μετοχικών Ο.Σ.Ε.Κ.Α. Ελλάδας καταγράφεται μειωμένο κατά -1,45% σε σχέση με τα τέλη του προηγούμενου έτους μετά από μια εντυπωσιακή άνοδο της τάξης του 27,90% που σημείωσε το 2021 (Διάγραμμα 1.4.3).

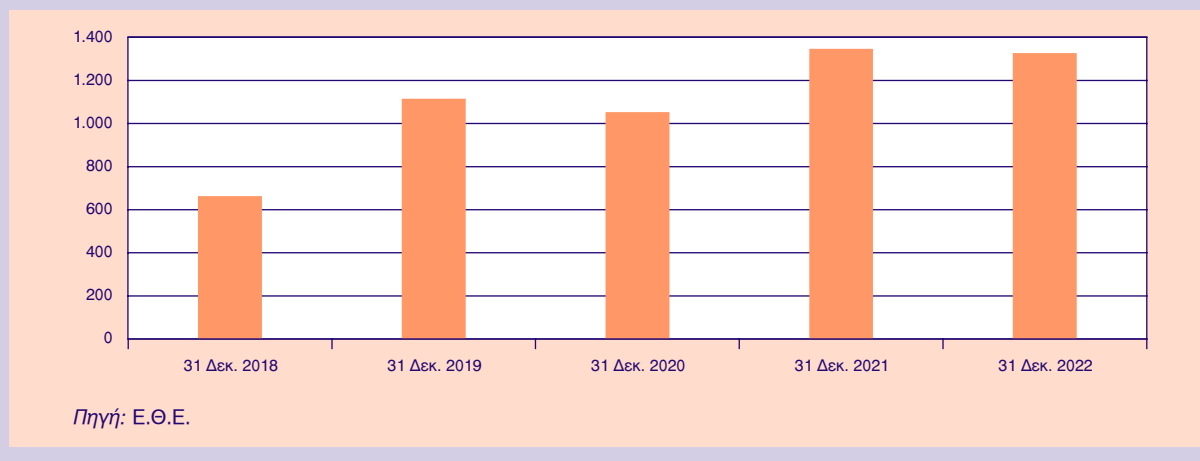
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.4.2

Συνολικό Ενεργητικό Αγοράς Ο.Σ.Ε.Κ.Α., σε εκατ. € (31/12/2018-31/12/2022)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.4.3

Ενεργητικό Μετοχικών Ο.Σ.Ε.Κ.Α. Ελλάδας, σε εκατ. € (31/12/2018-31/12/2022)

6. Μέση απόδοση κατηγορίας Ο.Σ.Ε.Κ.Α. μη συμπεριλαμβανομένων των Ο.Σ.Ε.Κ.Α. που δραστηριοποιήθηκαν μέσα στο 2022.

1.4.5. Σύνοψη

Το 2022 χαρακτηρίστηκε από έναν εκρηκτικό συνδυασμό δυσμενών παραγόντων που αναπόφευκτα επηρέασαν την πορεία των διεθνών αγορών χρήματος και κεφαλαίου, διαμορφώνοντας ένα περιβάλλον αυξημένης αβεβαιότητας. Ο Γ.Δ. του Χ.Α. σημείωσε θετική ετήσια απόδοση εν μέσω πολλαπλών προκλήσεων σε διεθνές επίπεδο. Εντούτοις, η μεσαία και η μικρή κεφαλαιοποίηση σημείωσαν απώλειες, ενώ ανάμικτη είναι η εικόνα για τους κλαδικούς δείκτες καταγράφοντας εντυπωσιακές θετικές, αλλά και αρνητικές αποδόσεις σε επιμέρους κλάδους. Η επιδείνωση των διεθνών χρηματοπιστωτικών συνθηκών επηρέασε και τις αποδόσεις των ΕΓΔ και των ομολόγων, οι οποίες κινήθηκαν ανοδικά, ενώ δεν θα μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστος και ο κλάδος θεσμικής διαχείρισης.

Οι προκλήσεις που σημάδεψαν το 2022 εξακολουθούν να υφίστανται, με το διεθνές περιβάλλον να παραμένει δυσμενές. Ο πόλεμος στην Ουκρανία συ-

νεχίζεται χωρίς να διαφαίνεται η λήξη του. Επιπλέον, η ενεργειακή κρίση και οι πληθωριστικές πιέσεις παραμένουν, ενώ η πανδημία δεν έχει ακόμα ξεπεραστεί. Ταυτόχρονα, οι γεωπολιτικές προκλήσεις και οι επερχόμενες εκλογές στην Ελλάδα αποτελούν πρόσθετους παράγοντες αβεβαιότητας για την ελληνική αγορά. Η αναμενόμενη επιστροφή στην επενδυτική βαθμίδα θα αποτελέσει ορόσημο για την προσέλκυση επενδυτών και κεφαλαίων στο Χ.Α., με την ελληνική κεφαλαιαγορά να καλείται να επιτελέσει τον αναπτυξιακό της ρόλο.

Βιβλιογραφία

Ένωση Θεσμικών Επενδυτών, Δελτίο τύπου 16/1/2023, 11704.

Χρηματιστήριο Αθηνών, AxiaNumbers, Αγορά Χρεογράφων, Μηνιαίο Στατιστικό Δελτίο Δεκεμβρίου 2021.

Χρηματιστήριο Αθηνών, AxiaNumbers, Αγορά Χρεογράφων, Μηνιαίο Στατιστικό Δελτίο Δεκεμβρίου 2022.

1.5. Πρόσφατες εξελίξεις και προοπτικές της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας: Περαιτέρω εξασθένιση της οικονομικής ανάκαμψης εν μέσω υψηλού πληθωρισμού και συσταλτικής νομισματικής πολιτικής

Αριστοτέλης Κουτρούλης

Η παγκόσμια οικονομία πορεύεται σε ένα μονοπάτι υψηλών πληθωριστικών πιέσεων και ασθενικών ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης. Προς το παρόν, η δυναμική αντίδραση των νομισματικών αρχών ανά τον κόσμο έχει αποτρέψει τη δημιουργία μακροχρόνιων πληθωριστικών προσδοκιών. Ωστόσο, το γενικότερο οικονομικό κλίμα, έτσι όπως αυτό έχει διαμορφωθεί από την παράταση του πολέμου στην Ουκρανία, τις υψηλές τιμές των ενεργειακών και διατροφικών προϊόντων και το ολοένα αυξανόμενο κόστος διαβίωσης, αποθαρρύνει την κατανάλωση των νοικοκυριών και μειώνει το ενδιαφέρον των επιχειρήσεων για επενδύσεις. Υπό αυτές τις συνθήκες, οι εκτιμήσεις για τη φετινή πορεία της παγκόσμιας παραγωγής και του διεθνούς εμπορίου δεν είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικές.

1.5.1. Γενική αξιολόγηση των εξελίξεων στην παγκόσμια οικονομία

Οικονομική δραστηριότητα

Αντιμέτωπη με ισχυρές οικονομικές και γεωπολιτικές διαταραχές η παγκόσμια οικονομία έχει περάσει από το περασμένο έτος σε μια φάση χαμηλών ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης, με το παγκόσμιο ΑΕΠ να αυξάνει κατά 3%, έναντι 6% το 2021 (βλ. Πίνακα 1.5.1). Πέρα από την επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας, τα βασικά στοιχεία της παγκόσμιας οικονομικής σκηνής το 2022 ήταν η εκτόξευση των τιμών της ενέργειας, η αλματώδης αύξηση του πληθωρισμού και το υψηλό κόστος διαβίωσης, όλα τους, λίγο έως πολύ, απόρροια του πολέμου μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας.

Στο πεδίο της οικονομικής πολιτικής, η ανάγκη αποκλιμάκωσης του πληθωρισμού και συγκράτησης των πληθωριστικών προσδοκιών οδήγησε σχεδόν όλες τις κεντρικές τράπεζες του κόσμου σε μια ταχύτατη και συγχρονισμένη μεταστροφή της πολιτικής τους προς μια περιοριστική κατεύθυνση. Αν και ενδεδειγμένες, βάσει των εξελίξεων στο μέτωπο των τιμών, οι παρεμβάσεις αυτές προκάλεσαν αύξηση του κόστους δανεισμού και επιδείνωσαν τις χρηματοπιστωτικές συνθήκες παγκοσμίως, με τις αναπτυσσόμενες οικονομίες να αντιμετωπίζουν τα μεγαλύτερα προβλήματα.

Περιοριστικής κατεύθυνσης ήταν και οι παρεμβάσεις δημοσιονομικής πολιτικής, καθώς πολλές κυβερνήσεις κατά τη διάρκεια του 2022 προχώρησαν σε απόσυρση των ενισχυτικών μέτρων που είχαν υιοθετηθεί την περίοδο της πανδημίας. Ωστόσο, στην περίπτωση της δημοσιονομικής πολιτικής, απουσιάζει η καθολικότητα που χαρακτηρίζει την εφαρμογή συσταλτικής νομισματικής πολιτικής. Η διαφοροποίηση αυτή έγκειται στις διαφορετικές ανάγκες των χωρών για στήριξη των εισοδημάτων των πολιτών τους λόγω άνισης κατανομής των επιδράσεων από την αύξηση των τιμών των ενεργειακών και διατροφικών προϊόντων.

Η ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας αναμένεται να επιβραδυνθεί περαιτέρω το 2023, με τον ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ να υποχωρεί, ενδεχομένως, ακόμα και κάτω από τις 2 ποσοστιαίες μονάδες (βλ. Πίνακα 1.5.1). Η εκτίμηση αυτή αντικατοπτρίζει τη συνέχιση της συσταλτικής νομισματικής πολιτικής για όλη τη διάρκεια του τρέχοντος έτους, προκειμένου να αναχαιτιστεί ο υψηλός πληθωρισμός, τα μικρά περιθώρια ενίσχυσης των οικονομιών από την πλευρά της δημοσιονομικής πολιτικής, την επιδείνωση των χρηματοπιστωτικών συνθηκών, τις αρνητικές επιδράσεις από τη συνέχιση του πολέμου στην Ουκρανία και τη μειούμενη εμπιστοσύνη νοικοκυριών και επιχειρήσεων όσον αφορά τις βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες προοπτικές των εθνικών οικονομιών. Τροχοπέδη στην ανάκαμψη θα αποτελέσει και η πορεία των ιδιωτικών επενδύσεων εξαιτίας της μεγάλης αβεβαιότητας που επικρατεί στις τάξεις των επιχειρηματιών και λόγω του αυξανόμενου κόστους δανεισμού.

Πληθωρισμός και Απασχόληση

Το 2022 ο πληθωρισμός κατέγραψε διεθνώς σημαντική αύξηση, φτάνοντας σε ιστορικά υψηλά επίπεδα τόσο στις προηγμένες όσο και στις αναπτυσσόμενες οικονομίες (βλ. Πίνακα 1.5.2). Ενδεικτικό στοιχείο των ισχυρών πληθωριστικών πιέσεων που δέχθηκε το σύ-

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.5.1 Πραγματικό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν^{1,2}
(ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

	2021				2022*				2023**						
	ΑΝΤ	ΕΕ	ΟΟΣΑ	ΠΤ	ΗΕ	ΑΝΤ	ΕΕ	ΟΟΣΑ	ΠΤ	ΗΕ	ΑΝΤ	ΕΕ	ΟΟΣΑ	ΠΤ	ΗΕ
Παγκόσμια οικονομία	6,2	6	5,9	5,9	5,8	3,4	3,1	3,1	2,9	3	2,9	2,5	2,2	1,7	1,9
Προηγμένες οικονομίες	5,4	5,6	:	5,3	5,2	2,7	2,7	:	2,5	2,6	1,2	0,9	:	0,5	0,4
ΗΠΑ	5,9	5,9	5,9	5,9	5,7	2	1,8	1,8	1,9	1,8	1,4	0,7	0,5	0,5	0,4
Ευρωζώνη	5,3	5,3	5,3	5,3	5,3	3,5	3,2	3,3	3,3	3,3	0,7	0,3	0,5	0	0,2
Ιαπωνία	2,1	1,7	1,6	2,2	1,7	1,4	1,7	1,6	1,2	1,6	1,8	1,6	1,8	1	1,5
Ηνωμένο Βασίλειο	7,6	7,5	7,5	:	7,4	4,1	4,2	4,4	:	4,3	-0,6	-0,9	-0,4	:	-0,8
Αναπτυσσόμενες οικονομίες	6,7	6,3	:	6,7	6,7	3,9	3,4	:	3,4	3,9	4	3,8	:	3,4	3,9
Βραζιλία	5	4,6	4,9	5	4,6	3,1	2,5	2,8	3	2,9	1,2	0,8	1,2	0,8	0,9
Ρωσία	4,7	4,7	:	4,8	4,7	-2,2	-5,1	:	-3,5	-3,5	0,3	-3,2	:	-3,3	-2,9
Ινδία	8,7	8,3	8,7	8,7	8,9	6,8	6,9	6,6	6,9	6,4	6,1	6	5,7	6,6	5,8
Κίνα	8,4	8,1	8,1	8,1	8,1	3	3,4	3,3	2,7	3	5,2	4,5	4,6	4,3	4,8

Πηγές: IMF (2023)· European Commission (2022)· OECD (2022)· United Nations (2023)· και World Bank (2023).

* Εκτιμήσεις, ** Προβλέψεις.

Σημειώσεις: 1. Οι αποκλίσεις που υπάρχουν στις εκτιμήσεις των διεθνών οργανισμών οφείλονται, μεταξύ άλλων, στη χρησιμοποίηση διαφορετικών οικονομικών υποδειγμάτων, την υιοθέτηση εναλλακτικών υποθέσεων, καθώς και στη διαφορετική χρονική στιγμή που πραγματοποιούνται οι προβλέψεις από την κάθε ερευνητική ομάδα.

2. Στην κατηγορία των αναπτυσσόμενων οικονομιών περιλαμβάνονται και οι αναδυόμενες οικονομίες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.5.2 Πληθωρισμός¹
(ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

	2021				2022*				2023**			
	ΔΝΤ	ΕΕ	ΟΟΣΑ	ΗΕ	ΔΝΤ	ΕΕ	ΟΟΣΑ	ΗΕ	ΔΝΤ	ΕΕ	ΟΟΣΑ	ΗΕ
Παγκόσμια οικονομία	4,7	:	:	:	8,8	:	:	:	6,6	:	:	:
Προηγμένες οικονομίες	3,1	:	:	3,3	7,3	:	:	7,5	4,6	:	:	5,2
ΗΠΑ	:	4,7	4	4,7	:	7,9	6,2	8,1	:	3,4	3,5	4,8
Ευρωζώνη	:	2,6	2,6	2,6	:	8,5	8,3	8,1	:	6,1	6,8	6,2
Ιαπωνία	:	-0,2	-0,2	-0,2	:	2,5	2,3	2	:	3,1	2	1,2
Ηνωμένο Βασίλειο	:	2,5	2,6	2,6	:	7,9	8,9	9	:	7,5	6,6	7,8
Αναπτυσσόμενες οικονομίες	5,9	:	:	6,6	9,9	:	:	10,8	8,1	:	:	8,5
Βραζιλία	:	:	8,3	8,3	:	:	8,9	9,5	:	:	4,2	5,3
Ρωσία	:	6,7	:	6,7	:	14,2	:	14,3	:	7,1	:	8,3
Ινδία	:	:	5,5	4,9	:	:	6,8	7,1	:	:	5	5,5
Κίνα	:	:	0,8	1	:	:	2	2,2	:	:	2,2	2,5

Πηγές: IMF (2023)· European Commission (2022)· OECD (2022)· και United Nations (2023).

* Εκτιμήσεις, ** Προβλέψεις.

Σημείωση: 1. Στην κατηγορία των αναπτυσσόμενων οικονομιών περιλαμβάνονται και οι αναδυόμενες οικονομίες.

νολο των οικονομιών είναι ότι, ακόμα και σε χώρες όπου παραδοσιακά αποδίδεται μεγάλη βαρύτητα στη σταθερότητα των τιμών, ο πληθωρισμός κινήθηκε σε επίπεδα πολύ υψηλότερα των στόχων των κεντρικών τραπεζών.

Σύμφωνα με τους διεθνείς οργανισμούς, η αλματώδης αύξηση του πληθωρισμού το περασμένο έτος οφείλεται σε έναν συνδυασμό παραγόντων τόσο από την πλευρά της ζήτησης όσο και από την πλευρά της προσφοράς. Χρονικά, η έναρξη των πληθωριστικών πιέσεων εντοπίζεται στα μέσα του 2021 όταν, εν μέσω περιορισμών στην παραγωγή και διαταραχών στις διεθνείς εφοδιαστικές αλυσίδες, μέρος της ολόενα αυξανόμενης ζήτησης άρχισε να εκτονώνεται στην αύξηση των τιμών. Με την έλευση του 2022 και την έναρξη του πολέμου, οι προκληθείσες ελλείψεις σε βασικά ενδιάμεσα αγαθά και διατροφικά προϊόντα, καθώς και οι διαταραχές στην αγορά του φυσικού αερίου οδήγησαν σε κλιμάκωση των πληθωριστικών πιέσεων και περαιτέρω άνοδο του πληθωρισμού (OECD, 2022 και World Bank, 2023).

Η διάχυση του αυξημένου ενεργειακού κόστους στις τιμές των βιομηχανικών προϊόντων και των υπηρεσιών ανέβασε του πυρήνα του πληθωρισμού διεθνώς στο 6%, προκαλώντας την αύξηση των βραχυχρόνιων πληθωριστικών προσδοκιών (προσδοκίες σχετικά με την πορεία του πληθωρισμού μέσα στους προσεχείς δώδεκα μήνες) στις περισσότερες χώρες του κόσμου. Όσον αφορά τις μακροχρόνιες πληθωριστικές προσδοκίες (προσδοκίες σχετικά με την πορεία του πληθωρισμού μέσα στα επόμενα πέντε έτη), αυτές έχουν αυξηθεί μόνο οριακά. Η απόκλιση μεταξύ βραχυχρόνιων και μακροχρόνιων πληθωριστικών προσδοκιών υποδηλώνει ότι, το τελευταίο διάστημα, νοικοκυριά και επιχειρήσεις αντιλαμβάνονται τις υψηλές τιμές ως

αποτέλεσμα συγκυριακών παραγόντων. Παράλληλα, υποδηλώνεται η διατήρηση της εμπιστοσύνης στη δέσμευση των κεντρικών τραπεζών για σταθερότητα των τιμών (World Bank, 2023).

Τους τελευταίους μήνες, με την εξασθένηση της ζήτησης και τη χαλάρωση των πιέσεων που δέχονται οι τιμές των βασικών εμπορευμάτων, ο πληθωρισμός δείχνει να έχει περάσει σε μια φάση σταδιακής υποχώρησης. Το συμπέρασμα αυτό δείχνει να επιβεβαιώνεται και από τον μειούμενο αριθμό χωρών με επιταχυνόμενο πληθωρισμό (World Bank, 2023). Δεδομένης της αποφασιστικότητας που επιδεικνύεται από τις κεντρικές τράπεζες για την αντιμετώπιση του πληθωρισμού, και βάσει της επιβραδυνόμενης οικονομικής δραστηριότητας, του περιορισμού των διαταράξεων στις διεθνείς εφοδιαστικές αλυσίδες, του μετριασμού των αυξήσεων σε πολλά βασικά εμπορεύματα, τόσο ο πυρήνας του πληθωρισμού όσο και ο γενικός πληθωρισμός αναμένεται να αποκλιμακωθούν σταδιακά εντός του τρέχοντος έτους (βλ. Πίνακα 1.5.2). Παρ' όλα αυτά θα παραμείνουν πάνω από τα επίπεδα-στόχους των κεντρικών τραπεζών. Με άλλα λόγια, θα χρειαστεί διάστημα μεγαλύτερο του ενός έτους προτού επανέλθουν οι οικονομίες σε καθεστώς σταθερότητας των τιμών.

Οι δυσμενείς καταστάσεις που είχαν διαμορφωθεί στις αγορές εργασίας διεθνώς κατά τη διάρκεια της υγειονομικής κρίσης φαίνεται να αποτελούν παρελθόν. Μάλιστα, στις περισσότερες προηγμένες οικονομίες το 2022 δημιουργήθηκαν συνθήκες στενότητας, με την ανεργία να πέφτει σε ιστορικά χαμηλά ποσοστά (βλ. Πίνακα 1.5.3). Σημαντική πρόοδος, όσον αφορά την ανάκαμψη της απασχόλησης, έχει επιτευχθεί και σε μεγάλες αναπτυσσόμενες οικονομίες όπως η Ινδία και η Βραζιλία (OECD, 2022 και

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.5.3 Ανεργία (προηγμένες οικονομίες, ποσοστά επί του συνολικού εργατικού δυναμικού)

	2021			2022*			2023**		
	ΕΕ	ΟΟΣΑ	ΗΕ	ΕΕ	ΟΟΣΑ	ΗΕ	ΕΕ	ΟΟΣΑ	ΗΕ
ΗΠΑ	5,3	5,4	5,4	3,7	3,7	3,7	4,1	4,2	4,2
Ευρωζώνη	7,7	7,7	:	6,8	6,8	:	7,2	7,1	:
Ιαπωνία	2,8	2,8	2,8	2,7	2,6	2,6	2,5	2,5	2,5
Ηνωμένο Βασίλειο	4,5	4,5	4,5	3,8	3,7	3,7	4,4	4,3	4,4

Πηγές: European Commission (2022)· OECD (2022)· και United Nations (2023).

* Εκτιμήσεις, ** Προβλέψεις.

UN, 2023). Εντούτοις, ο συνολικός αριθμός ωρών εργασίας σε παγκόσμια κλίμακα παραμένει σε κατώτερα επίπεδα από εκείνα που ίσχυαν πριν το ξέσπασμα της πανδημίας, με τα μεγαλύτερα ελλείμματα να εντοπίζονται στα επαγγέλματα χαμηλής και μέσης εξειδίκευσης.

Ο υψηλός πληθωρισμός σε συνδυασμό με τις συνθήκες στενότητας που επικρατούν στις αγορές εργασίας, έχουν εγείρει ανησυχία σε πολλά οικονομικά επιτελεία, καθώς δείχνει να έχει αυξηθεί ο κίνδυνος σπειροειδούς τύπου (δηλαδή, αμοιβαία τροφοδοτούμενων) αυξήσεων σε ονομαστικούς μισθούς και τιμές. Ωστόσο, πολλοί αναλυτές θεωρούν ότι το ενδεχόμενο εμφάνισης ενός τέτοιου φαινομένου δεν είναι αρκετά πιθανό. Συγκεκριμένα, υποστηρίζεται ότι η δημιουργία σπειροειδούς τύπου αυξήσεων μισθών και τιμών προϋποθέτει υψηλούς ρυθμούς αύξησης των ονομαστικών μισθών, έντονες πληθωριστικές προσδοκίες, χαμηλή αξιοπιστία και παθητική στάση εκ μέρους των νομισματικών αρχών (ILO, 2022 και UN, 2023). Προς το παρόν, καμία από αυτές τις συνθήκες δεν ικανοποιείται σε βαθμό ώστε να προκληθεί μια σπειροειδής πληθωριστική διαδικασία. Οι κεντρικές τράπεζες, με την άμεση και ταχύτατη αντίδρασή τους, κατάφεραν να διατηρήσουν την αξιοπιστία τους και να συγκρατήσουν τις μακροχρόνιες πληθωριστικές προσδοκίες του κοινού, ενώ η αναπροσαρμογή των ονομαστικών μισθών λόγω πληθωρισμού παραμένει περιορισμένη στις περισσότερες χώρες. Επιπλέον, η διαφορά που χωρίζει τους ρυθμούς μεταβολής των πραγματικών μισθών από τους ρυθμούς μεταβολής της παραγωγικότητας της εργασίας είναι τέτοιου μεγέθους ώστε να υπάρχουν περιθώρια αύξησης των ονομαστικών μισθών, χωρίς να απειλούνται οι οικονομίες από τον κίνδυνο μιας σπειροειδούς πληθωριστικής διαδικασίας (ILO, 2022).

1.5.2. Διεθνές εμπόριο και διεθνείς τιμές βασικών εμπορευμάτων

Σε σχέση με το 2021, ο ρυθμός επέκτασης του διεθνούς εμπορίου (αγαθά και υπηρεσίες) το 2022 επιβραδύνθηκε κατά 5 ποσοστιαίες μονάδες (βλ. Πίνακα 1.5.4). Στην υποχώρηση αυτή συνέβαλλαν η επιδείνωση των πιστωτικών συνθηκών, η διάβρωση των πραγματικών εισοδημάτων, τα αυξημένα μεταφορικά κόστη, οι ελλείψεις σε βασικά ενδιάμεσα αγαθά που παράγονται στη Ρωσία και την Ουκρανία, και τέλος, η κάμψη της μεταποιητικής παραγωγής στην Κίνα λόγω των αυστηρών περιοριστικών μέτρων για την αντιμετώπιση του κορωνοϊού. Τη μεγαλύτερη επιβράδυνση κατέγραψε το εμπόριο αγαθών λόγω μετατόπισης του κέντρου βάρους της ζήτησης προς τις υπηρεσίες. Αντίθετα, το εμπόριο υπηρεσιών συνέχισε να ανακάμπτει με ταχείς ρυθμούς χάρη στη δυναμική επανδραστηριοποίηση της παγκόσμιας βιομηχανίας τουρισμού (OECD, 2022· World Bank 2023· και UN, 2023).

Η δυναμική που είχε αναπτύξει το διεθνές εμπόριο το 2021 αναμένεται να μειωθεί περαιτέρω κατά το τρέχον έτος, με τον ρυθμό μεταβολής του όγκου εμπορικών συναλλαγών να υποχωρεί κατά 3 έως 5 ποσοστιαίες μονάδες (βλ. Πίνακα 1.5.4). Στον ρόλο του βασικού ανασχετικού παράγοντα οι αναλυτές τοποθετούν την επιβράδυνση της παγκόσμιας ζήτησης, και ειδικά της ζήτησης που προέρχεται από τις τρεις μεγαλύτερες οικονομίες του κόσμου, δηλαδή τις ΗΠΑ, την Ευρωζώνη και την Κίνα. Ο διεθνής τουρισμός αναμένεται να καταγράψει περαιτέρω άνοδο, ωστόσο αυτή θα είναι μικρότερη της περσινής λόγω του γενικότερου οικονομικού κλίματος και της αύξησης του κόστους των μεταφορών και της παροχής τουριστικών υπηρεσιών.

Εν μέσω έντονων γεωπολιτικών εντάσεων και διαταραχών από την πλευρά της προσφοράς, οι διεθνείς

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.5.4 Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές στον όγκο του διεθνούς εμπορίου (αγαθά και υπηρεσίες)

	2021				2022*				2023**			
	ΔΝΤ	ΟΟΣΑ	ΠΤ	ΗΕ	ΔΝΤ	ΟΟΣΑ	ΠΤ	ΗΕ	ΔΝΤ	ΟΟΣΑ	ΠΤ	ΗΕ
Όγκος διεθνούς εμπορίου (αγαθά και υπηρεσίες)	10,4	10	10,6	10,5	5,4	5,4	4	6	2,4	2,9	1,6	-0,4

Πηγή: IMF (2023)· OECD (2022)· United Nations (2023)· και World Bank (2023).

* Εκτιμήσεις, ** Προβλέψεις.

τιμές των περισσότερων βασικών εμπορευμάτων κυμάνθηκαν σε ιστορικά υψηλά επίπεδα μέχρι και το καλοκαίρι του 2022. Προς το τέλος του έτους, η επιβράδυνση της παγκόσμιας ζήτησης επέφερε κάποια αποσυμπίεση στις διεθνείς αγορές, με αρκετές τιμές να κινούνται πτωτικά.

Οι μεγαλύτερες διακυμάνσεις τιμών καταγράφηκαν στις διεθνείς αγορές ενεργειακών προϊόντων. Για παράδειγμα, τις κατακόρυφες αυξήσεις στις ευρωπαϊκές τιμές φυσικού αερίου τον περασμένο Αύγουστο διαδέχθηκαν σημαντικές μειώσεις λόγω της χαμηλής ζήτησης και της αύξησης των αποθεμάτων χάρη στην επικράτηση ευνοϊκών καιρικών συνθηκών. Ανάλογες αυξομειώσεις κατέγραψαν και οι τιμές των βασικών μετάλλων, καθώς, μετά τις αυξήσεις του 1ου εξαμήνου, ακολούθησε η τάση εξομάλυνσης του 2ου εξαμήνου εξαιτίας της χαμηλής ζήτησης, ειδικά από την Κίνα. Όσον αφορά τα διατροφικά προϊόντα, οι πλουσιότερες από το αναμενόμενο σοδειές και η αποκατάσταση των εξαγωγών αγροτικών προϊόντων από την Ουκρανία άσκησαν καθοδικές πιέσεις στις διεθνείς τιμές, ανακόπτοντας την πολύμηνη ανοδική τους πορεία.

Για το τρέχον έτος εκτιμάται ότι οι διεθνείς τιμές των βασικών εμπορευμάτων θα συνεχίσουν την ήπια καθοδική πορεία των τελευταίων μηνών, χωρίς ωστόσο να επανέλθουν στα επίπεδα που ίσχυαν πριν την υγειονομική κρίση. Συγκεκριμένα, η μέση τιμή του πετρελαίου τύπου Brent εκτιμάται ότι θα κυμανθεί στα 88 δολάρια ΗΠΑ ανά βαρέλι, έναντι 100 δολαρίων ΗΠΑ το 2022. Στην πτώση αυτή θα συμβάλει η κάμψη στους ρυθμούς ανάκαμψης της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας και η επακόλουθη μείωση της ζήτησης για πετρέλαιο. Σε χαμηλότερα επίπεδα αναμένεται να κυμανθούν και οι τιμές του φυσικού αερίου λόγω μείωσης της ζήτησης από την πλευρά των νοικοκυριών και λόγω της μεγάλης αύξησης παραγωγής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές. Οι τιμές των μεταλλευμάτων εκτιμάται ότι θα καταγράψουν μια μείωση της τάξης του 15%, αν και η αύξηση του κόστους τήξης και χύτευσης μετάλλων ενδέχεται να οδηγήσει σε μικρότερες μειώσεις. Τέλος, σε χαμηλότερα επίπεδα αναμένεται να κυμανθούν και οι διεθνείς τιμές των

αγροτικών προϊόντων, με τη μέση μείωση να φτάνει τις 5 ποσοστιαίες μονάδες (World Bank, 2023).

Από την πλευρά των εθνικών οικονομιών που στηρίζονται στις εισαγωγές ενεργειακών προϊόντων και άλλων βασικών εμπορευμάτων για την κάλυψη των εγχώριων αναγκών τους, οι μειώσεις των διεθνών τιμών αποτελούν μια θετική εξέλιξη. Εντούτοις, η πορεία των διεθνών τιμών της ενέργειας, των βασικών μετάλλων και των αγροτικών προϊόντων δεν ταυτίζεται πάντα με την πορεία που ακολουθούν οι τιμές των αντίστοιχων αγαθών στις επιμέρους εθνικές αγορές. Μεταβολές στις ισοτιμίες των εθνικών νομισμάτων με το αμερικανικό δολάριο μπορεί να οδηγήσουν τις εγχώριες τιμές σε εκ διαμέτρου αντίθετη πορεία από αυτή των διεθνών τιμών. Για παράδειγμα, ενώ η εκφρασμένη σε δολάρια ΗΠΑ διεθνής τιμή του πετρελαίου τον περασμένο Νοέμβριο μειώθηκε κατά 5%, σε όρους εθνικών νομισμάτων των προηγμένων οικονομιών (εκτός ΗΠΑ) η μέση τιμή πετρελαίου το ίδιο διάστημα αυξήθηκε κατά 7% λόγω ανατίμησης του αμερικανικού δολαρίου. Επομένως, ακόμα και αν επιβεβαιωθούν οι προβλέψεις για σταδιακή υποχώρηση των διεθνών τιμών των βασικών εμπορευμάτων, παραμένει αρκετά αβέβαιο κατά πόσο η εξέλιξη αυτή θα επιφέρει και αντίστοιχες μειώσεις των τιμών στις επιμέρους εθνικές αγορές.

Βιβλιογραφία

European Commission (2022), *European Economic Forecast, Autumn 2022*, European Economy, Institutional Paper 187, November 2022.

International Labour Organization (2022), *Global Wage Report 2022-23: The Impact of Inflation and Covid-19 on Wages and Purchasing Power*, Geneva: International Labour Office, 2022.

International Monetary Fund (2023), *World Economic Outlook (Update): Inflation Peaking amid Low Growth*, IMF, Washington, DC.

OECD (2022), *OECD Economic Outlook*, Volume 2022, Issue 2, No. 112, OECD Publishing, Paris.

United Nations (2023), *World Economic Situation and Prospects 2023*, New York: United Nations.

World Bank (2023), *Global Economic Prospects*, January 2023, Washington, DC: World Bank.

2. Δημοσιονομικές εξελίξεις

ΚΕΠΕ, Οικονομικές Εξελίξεις, τεύχος 50, 2023, σσ. 41-50

Κρατικός Προϋπολογισμός, δημόσιο χρέος και προοπτικές των δημοσιονομικών μεγεθών

Ελισάβετ Ι. Νίτση

2.1. Εκτέλεση του Κρατικού Προϋπολογισμού 2022

Ο Κρατικός Προϋπολογισμός (ΚΠ) του 2022, με βάση τα πιο πρόσφατα στοιχεία του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους¹, σε τροποποιημένη ταμειακή βάση, παρουσίασε έλλειμμα ύψους 11.656 εκατ. ευρώ ή 5,6% του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος (ΑΕΠ)², έναντι 14.872 εκατ. ευρώ ή 8,2% του ΑΕΠ το 2021, ενώ σε σχέση με τον στόχο του Προϋπολογισμού του 2022 των 13.400 εκατ. ευρώ ή 6,4% του ΑΕΠ είναι σημαντικά χαμηλότερο (Πίνακας 2.1.1). Οσοστό ήταν ελαφρά υψηλότερο από τον στόχο του ΚΠ του 2023, που είχε εκτιμηθεί στα 10.827 εκατ. ευρώ ή 5,8% του ΑΕΠ. Αντίστοιχα, το πρωτογενές αποτέλεσμα είναι ελλειμματικό, καθώς ανήλθε στα 6.652 εκατ. ευρώ ή 3,2% του ΑΕΠ, έναντι ελλείμματος ύψους 14.872 εκατ. ευρώ ή 8,2% του ΑΕΠ το 2021 και στόχου για πρωτογενές έλλειμμα ύψους 8.508 εκατ. ευρώ ή 4% του ΑΕΠ σύμφωνα με τον ΚΠ του 2022. Το πρωτογενές έλλειμμα είναι επίσης ελαφρώς υψηλότερο από την εκτίμηση του ΚΠ του 2023 που αναμένονταν στα 6.257 εκατ. ευρώ ή 3,3% του ΑΕΠ (Πίνακας 2.1.1). Είναι φανερό ότι η εκτέλεση του ΚΠ είναι σαφώς βελτιωμένη από τις προβλέψεις του ΚΠ του 2023, πράγμα που οφείλεται στη σημαντική ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας, σημαντικά υψηλότερη από τον μέσο όρο της Ευρωζώνης, η οποία υπερέκρασε τις δυσοίωνες προβλέψεις λόγω της ενεργειακής κρίσης αλλά και των πληθωριστικών πιέσεων σε ενέργεια και βασικά προϊόντα, δημιουργώντας την ανάγκη λήψης μέτρων για την αντιμετώπισή τους και τη στήριξη των

πολιτών, κυρίως αυτών που ανήκουν στις ευάλωτες ομάδες. Επιπλέον, σημαντικό ρόλο έπαιξε και η ύφεση της πανδημίας της Covid-19, που οδήγησε στην επαναφορά της οικονομικής δραστηριότητας στην κανονικότητα και τη σημαντική αύξηση της τουριστικής κίνησης στη χώρα.

Αποτέλεσμα της οικονομικής ανάκαμψης, αλλά και του πληθωρισμού, ήταν να αυξηθούν σημαντικά τα καθαρά έσοδα του Κρατικού Προϋπολογισμού του 2022. Παράλληλα όμως, και λόγω των αυξημένων αναγκών για μέτρα ελάφρυνσης των πολιτών κυρίως από την επιβάρυνση στην ενέργεια, αλλά και από την επιβάρυνση των ασθενέστερων λόγω της ακρίβειας, αυξήθηκαν και οι δαπάνες σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα του προηγούμενου έτους. Πιο συγκεκριμένα, τα καθαρά έσοδα του ΚΠ ανήλθαν σε 59.623 εκατ. ευρώ ή 28,4% του ΑΕΠ, αυξημένα κατά 4.745 εκατ. ευρώ ή 8,65% από αυτά που είχαν εισπραχθεί το 2021, αλλά και έναντι του στόχου που είχε τεθεί για έσοδα από τον ΚΠ του 2022, ο οποίος έφτανε τα 57.101 εκατ. ευρώ, δηλαδή μία αύξηση της τάξης των 2.522 εκατ. ευρώ ή 4,4%. Η κατάσταση αυτή οδήγησε σε αναθεωρήσεις προς τα πάνω των στοιχείων για τα έσοδα σε 59.853 εκατ. ευρώ στην τελευταία εκτίμηση στον Προϋπολογισμό του 2023, με την απόκλιση να περιορίζεται μόλις στα 230 εκατ. ευρώ. Η αύξηση αυτή προήλθε κατά κύριο λόγο από τα αυξημένα έσοδα από φόρους, ήτοι από 48.128 εκατ. ευρώ το 2021 οι εισπράξεις φόρων εκτοξεύθηκαν στα 55.217 εκατ. ευρώ, το 2022. Πιο συγκεκριμένα, οι εισπράξεις ΦΠΑ αυξήθηκαν από 17.431 εκατ. ευρώ το 2021 σε 21.584 εκατ. ευρώ το 2022, αύξηση δηλαδή της τάξης των 4.153 εκατ. ευρώ ή 23,8%. Η αύξηση αυτή μεταφράζεται σε περισσότερο από μισή ποσοστιαία μονάδα του ΑΕΠ (0,7%) και προήλθε από τις σημαντικές αυξήσεις των τιμών των αγαθών που απέδωσαν σημαντικά υψηλότερο ΦΠΑ, αλλά και από τη σημαντική αύξηση των τουριστικών εισπράξεων που επανήλθαν στα επίπεδα προ πανδημίας. Η αύξηση των εσόδων από φόρους οφείλεται εν μέρει και στην αύξηση των εισπράξεων από φόρο εισοδήματος τόσο των φυσικών προσώπων όσο και των εταιρειών, καθώς η οικονομία πέρασε το

1. Μηνιαίο Δελτίο Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού Δεκεμβρίου 2022, Υπουργείο Οικονομικών, Ιανουάριος 2023.

2. Με βάση την πρόβλεψη του ΑΕΠ για το 2022 από τον ΚΠ του 2023.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1.1 Στοιχεία των Κρατικών Προϋπολογισμών, εκατ. € σε τροποποιημένη ταμειακή βάση

	2021		2022	
	Πραγμ. ¹	Πραγμ. ¹	Πρόβλεψη Προϋπολογισμού 2022 ²	Εκτίμηση Προϋπολογισμού 2023 ³
Κρατικός Προϋπολογισμός				
Καθαρά έσοδα	54.878	59.623	57.101	59.853
Έσοδα	59.981	65.775	62.058	65.846
Φόροι εκ των οποίων:	48.128	55.217	50.442	55.135
ΦΠΑ	17.431	21.584	18.738	21.306
ΕΦΚ	6.695	6.984	7.065	7.073
Τακτικοί φόροι ακίνητης περιουσίας	2.652	2.692	2.631	2.527
Φόρος εισοδήματος	14.697	17.012	15.683	16.681
Κοινωνικές εισφορές	55	56	55	55
Μεταβιβάσεις	8.690	6.357	7.373	6.904
Πωλήσεις αγαθών & υπηρεσιών	611	883	2.104	782
Λοιπά τρέχοντα έσοδα	2.495	3.301	2.067	2.956
Πωλήσεις παγίων περιουσιακών στοιχείων	4	12	13	13
Επιστροφές εσόδων	5.103	6.153	4.957	5.993
Δαπάνες	69.750	71.279	67.929	73.253
Παροχές σε εργαζόμενους	13.494	13.640	13.610	13.694
Κοινωνικές παροχές	281	391	221	368
Μεταβιβάσεις	37.038	36.086	30.583	34.496
Αγορές αγαθών και υπηρεσιών	1.992	2.145	1.355	2.429
Επιδότησεις	346	400	80	419
Τόκοι (σε ακαθάριστη βάση)	4.873	5.039	4.600	4.923
Λοιπές δαπάνες	52	55	101	91
Πιστώσεις υπό κατανομή (πλην ΠΔΕ)	0	0	2.923	1.671
Αποκτήσεις παγίων περιουσιακών στοιχείων	2.672	3.496	3.456	3.545
ΠΔΕ				
Έσοδα ⁴	4.569	3.581	4.000	4.459
Δαπάνες	8.694	8.182	7.800	8.800
Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας				
Έσοδα ⁵	2.310	1.718	3.436	1.718
Δαπάνες	307	2.843	3.199	2.816

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1.1 (συνέχεια)

	2021		2022	
	Πραγμ. ¹	Πραγμ. ¹	Πρόβλεψη Προϋπολογισμού 2022 ²	Εκτίμηση Προϋπολογισμού 2023 ³
Ταμειακό Πρωτογενές Ισοζύγιο Κρατικού Προϋπολογισμού^{6,7,8,9}	-10.327	-6.652	-6.257	-8.508
% ΑΕΠ	-5,68	-3,17	-3,34	-4,01
Ταμειακό Ισοζύγιο Κρατικού Προϋπολογισμού^{6,7,8,9}	-14.872	-11.656	-10.827	-13.400
% ΑΕΠ	-8,17	-5,55	-5,78	-6,38
ΑΕΠ¹⁰	181.675	210.170	187.278	210.170

Πηγή: Εισηγητική Έκθεση Κρατικού Προϋπολογισμού 2022 και 2023, Υπουργείο Οικονομικών.

Πορεία Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού 2022, Υπουργείο Οικονομικών, Γενικό Λογιστήριο του Κράτους, Ιανουάριος 2023.

Σημειώσεις:

1. Τα στοιχεία των εσόδων και των δαπανών του Κρατικού Προϋπολογισμού για τα έτη 2021 και 2022 είναι προσωρινά και θα οριστικοποιηθούν με την κύρωση του Απολογισμού Εσόδων και Εξόδων του Κράτους οικονομικών ετών 2021 και 2022.
2. Στόχοι του Προϋπολογισμού 2022, προσαρμοσμένοι στα συνολικά μεγέθη όπως αποτυπώνονται στις εκτιμήσεις της Εισηγητικής Έκθεσης του Προϋπολογισμού 2022.
3. Στόχοι του Προϋπολογισμού 2022, προσαρμοσμένοι στα συνολικά μεγέθη όπως αποτυπώνονται στις εκτιμήσεις της Εισηγητικής Έκθεσης του Προϋπολογισμού 2023.
4. Τα έσοδα του Ταμείου Ανάπτυξης και Ανθεκτικότητας περιλαμβάνονται στην κατηγορία «Μεταβιβάσεις».
5. Τα έσοδα από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) περιλαμβάνονται στις κατηγορίες «Μεταβιβάσεις» και «Λοιπά τρέχοντα έσοδα».
6. Έλλειμμα (-)/Πλεόνασμα (+).
7. Τα στοιχεία πραγματοποιήσεων περιλαμβάνουν την επίπτωση του προγράμματος εξόφλησης υποχρεώσεων παρελθόντων ετών και εκκρεμών αιτήσεων συνταξιοδότησης.
8. Η αποτύπωση των στοιχείων είναι σύμφωνη με τη νέα οικονομική ταξινόμηση (Π.Δ. 54/2018).
9. Το ισοζύγιο Κρατικού Προϋπολογισμού περιλαμβάνει 5,8 εκατ. ευρώ δαπανών, τα οποία δεν είχαν λογιστικοποιηθεί τη στιγμή της δημοσίευσής του δελτίου.
10. Η εκτίμηση του ΑΕΠ για το 2022 όπως αποτυπώνεται στις εκτιμήσεις της Εισηγητικής Έκθεσης του Προϋπολογισμού 2023.

2022 στην κανονικότητα με σημαντική αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας και της απασχόλησης, αλλά και η παράλληλη αύξηση του κατώτατου μισθού οδήγησε σε αυξημένα εισοδήματα εργαζομένων και επιχειρήσεων.

Όσον αφορά την πλευρά των δαπανών, αυτές ανήλθαν στα 71.279 εκατ. ευρώ ή 33,9% του ΑΕΠ, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 1.529 εκατ. ευρώ ή 2,2% συγκριτικά με το 2021. Μεγάλη απόκλιση εμφανίζουν και σε σχέση με τις δαπάνες που είχαν προβλεφθεί αρχικά από τον ΚΠ του 2022 κατά 3.350 εκατ. ευρώ ή 4,9%, καθώς κατά την περίοδο κατάθεσής του δεν αναμένονταν η μεγάλη ενεργειακή κρίση και η συνεπακόλουθη παγκόσμια οικονομική κρίση, οι οποίες υποχρέωσαν την ελληνική κυβέρνηση στη λήψη έκτα-

κτων μέτρων για την αντιμετώπισή τους. Η αύξηση αυτή των δαπανών προήλθε από τις αποκτήσεις παγίων περιουσιακών στοιχείων και, πιο συγκεκριμένα, από τα εξοπλιστικά προγράμματα που η χώρα μας ανέλαβε λόγω των σημαντικών γεωπολιτικών εντάσεων στην περιοχή της νοτιοανατολικής Μεσογείου (881 εκατ. ευρώ ή 34,9% συγκριτικά με το 2021), γεγονός όμως που είχε προβλεφθεί σε όλους τους σχετικούς στόχους και τις εκτιμήσεις. Ωστόσο υπάρχει μια μείωσή τους σε σύγκριση με την εκτίμηση του ΚΠ του 2023, στον οποίο είχαν εκτιμηθεί να φτάσουν τα 73.253 εκατ. ευρώ ή 36,2% του ΑΕΠ. Η μείωση αυτή οφείλεται κυρίως στην υποεκτέλεση των καταναλωτικών δαπανών ύψους 283 εκατ. ευρώ και στη μη απορόφηση, εντός του 2022, μέρους των πιστώσεων που

διατέθηκαν από το αποθεματικό, λόγω διαδικαστικών καθυστερήσεων. Οι σχετικές υποχρεώσεις αναλαμβάνονται κατά προτεραιότητα, εκ νέου, στο επόμενο οικονομικό έτος, για τη διενέργεια των σχετικών πληρωμών και την αποφυγή συσσώρευσης απλήρωτων υποχρεώσεων.

Το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) παρουσιάζει σημαντική μείωση τόσο στο σκέλος των εσόδων όσο και των δαπανών, καθώς τα έσοδα ανέρχονται σε 3.581 εκατ. ευρώ ή το 1,7% του ΑΕΠ, μειωμένα κατά 988 εκατ. ευρώ ή 21,6% συγκριτικά με το 2021, και 878 εκατ. ευρώ ή 19,7% με τον στόχο του ΚΠ του 2022. Η απόκλιση είναι μικρότερη από την εκτίμηση του ΚΠ 2023 και φθάνει τα 419 εκατ. ευρώ ή 10,5%. Αντίστοιχα, οι δαπάνες που ανήλθαν σε 8.182 εκατ. ευρώ ή 3,9% του ΑΕΠ παρουσιάζονται μειωμένες κατά 512 εκατ. ευρώ ή 5,9% συγκριτικά με το 2021 και 618 εκατ. ευρώ ή 7%, συγκριτικά με την εκτίμηση του ΚΠ του 2023, ενώ εμφανίζονται αυξημένες σε σχέση με τον ΚΠ του 2022 κατά 382 εκατ. ευρώ ή 4,9%. Επιπλέον, από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας δαπανήθηκαν 2.843 εκατ. ευρώ ή 1,4% του ΑΕΠ για το 2022, ενώ τα έσοδα ανήλθαν στα 1.718 εκατ. ευρώ ή

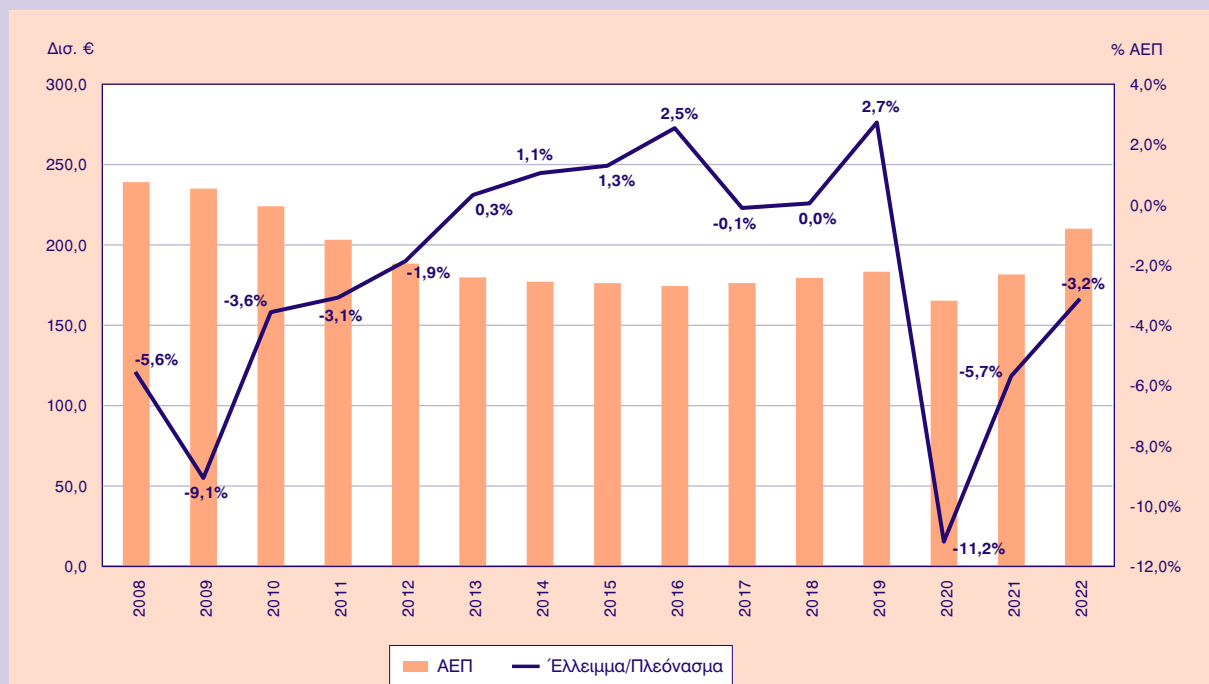
0,8% του ΑΕΠ. Τόσο οι δαπάνες όσο και τα έσοδα είναι πολύ χαμηλότερα από τις εκτιμήσεις του ΚΠ του 2022 που ήταν στα 3.199 εκατ. ευρώ και 3.436 εκατ. ευρώ, αντίστοιχα.

Συνολικά, η βελτιωμένη πορεία των εσόδων ανέταξε την αύξηση των δαπανών και βελτίωσε σημαντικά το δημοσιονομικό αποτέλεσμα, και το ισοζύγιο του Κρατικού Προϋπολογισμού. Στο Διάγραμμα 2.1.1 παρουσιάζεται η εξέλιξη του πρωτογενούς ελλείμματος/πλεονάσματος την περίοδο 2008-2022 μαζί με την εξέλιξη του ΑΕΠ. Η περίοδος περιλαμβάνει από το 2008, πριν την κρίση χρέους της ελληνικής οικονομίας, μέχρι τα πιο πρόσφατα στοιχεία. Από το διάγραμμα γίνεται σαφές ότι το 2022 η εκτίμηση για το ΑΕΠ δείχνει σημαντική ανάπτυξη και έτσι ανάκτησε σημαντικό τμήμα των απωλειών τόσο από την πανδημία, όσο και από την οικονομική κρίση, αφού πλησιάζει στο ΑΕΠ της χώρας το 2010, χρονιά ένταξης της Ελλάδας στον μηχανισμό στήριξης. Επιπρόσθετα, το έλλειμμα στο πρωτογενές ισοζύγιο έφθασε στο 3,2% του ΑΕΠ το 2022.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η πορεία των εσόδων και των δαπανών του Κρατικού Προϋπολογισμού την ίδια

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.1.1

Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) και Πρωτογενές Έλλειμμα/Πλεόνασμα του Κρατικού Προϋπολογισμού 2008-2022 (σε % του ΑΕΠ και σε δισ. €)

Πηγή: Εισηγητική Έκθεση Κρατικού Προϋπολογισμού, διάφορα τεύχη.

Γενικό Λογιστήριο του Κράτους, Πορεία Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού 2022, Ιανουάριος 2023.

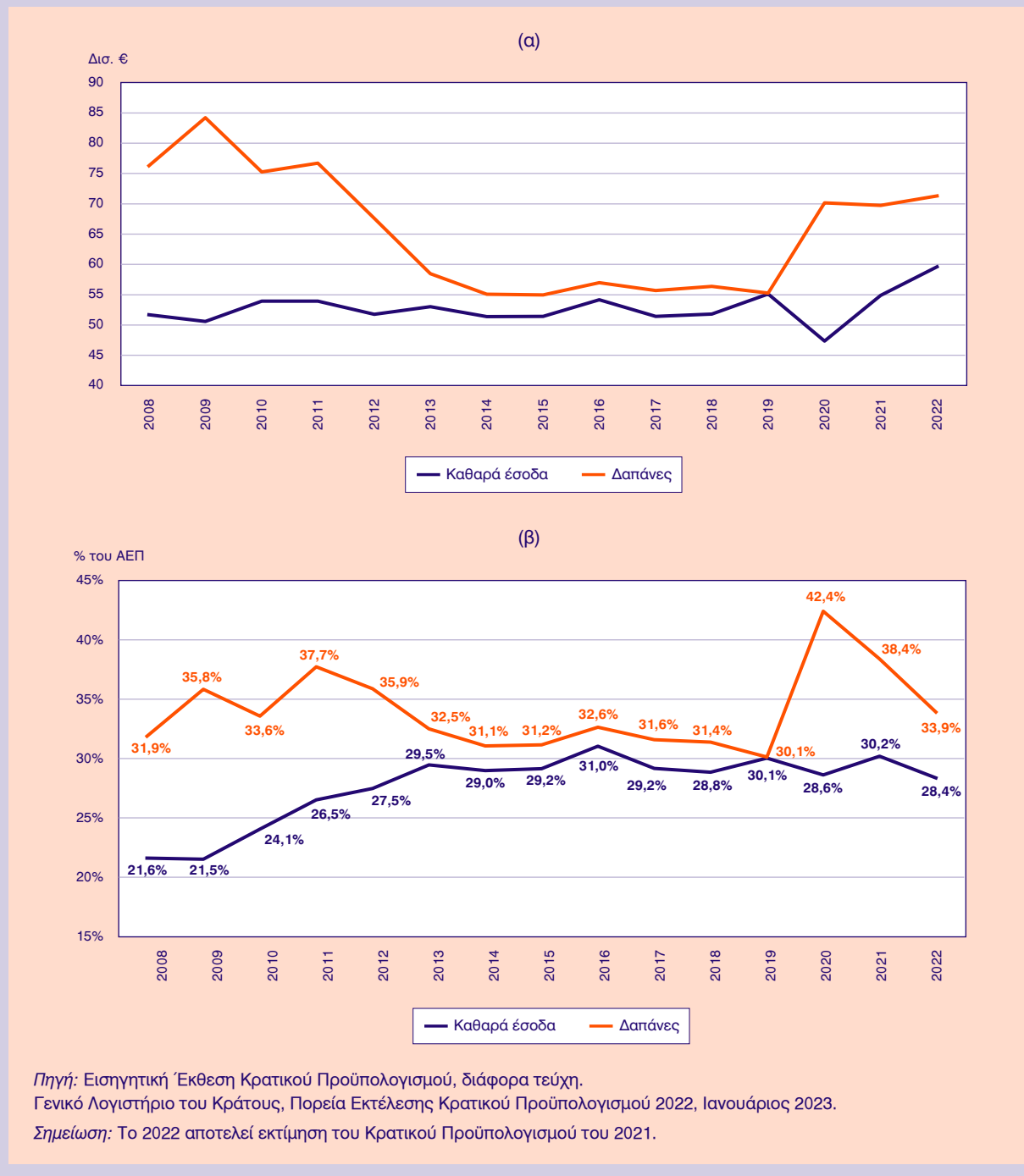
Σημείωση: Το 2022 αποτελεί εκτίμηση του Κρατικού Προϋπολογισμού του 2021.

περίοδο (Διάγραμμα 2.1.2). Μέχρι το 2019, χρονιά που έσοδα και δαπάνες σχεδόν ισοσκελίζονται (Διάγραμμα 2.1.2α), τα έσοδα διατηρήθηκαν στο ίδιο επίπεδο, με μικρές αυξομειώσεις ανά έτος περί τα 50-55 δισ. ευρώ, ενώ οι δαπάνες παρουσιάζουν σημαντική μείωση μέχρι το 2014, με ιδιαίτερη πτώση τα έτη που το πρόγραμμα εξυγίανσης περιείχε μέτρα μείωσης δαπανών και σχετική σταθεροποίηση μέχρι το 2019,

περί τα 55 δισ. ευρώ. Το 2020, λόγω της πανδημίας της Covid-19 και της σημαντικής ύφεσης που προκάλεσε, αλλά και των μέτρων που λήφθηκαν για την κάλυψη των αναγκών που προέκυψαν από αυτήν, τα έσοδα έπεσαν αρκετά κάτω από τα 50 δισ. ευρώ, ενώ οι δαπάνες εκτινάχθηκαν στα 70 δισ. ευρώ. Το 2021 τα έσοδα επανήλθαν στα 55 δισ. ευρώ, και για πρώτη φορά το 2022 ξεπέρασαν το όριο των 55 δισ.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.1.2

Καθαρά έσοδα και δαπάνες 2008-2022 (σε δισ. € και σε % του ΑΕΠ)

ευρώ, αγγίζοντας τα 60 δισ. ευρώ, ενώ οι δαπάνες σταθεροποιήθηκαν τη διετία 2021-22 στα υψηλά επίπεδα των 70 δισ. ευρώ, λόγω τόσο της πανδημίας (το 2021) όσο και της ενεργειακής κρίσης και των πληθωριστικών πιέσεων (2022). Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι σημαντικότερο από το απόλυτο μέγεθος των εσόδων και των δαπανών είναι οι τιμές τους ως ποσοστό του ΑΕΠ, για να υπάρχει μέτρο σύγκρισης. Έτσι, αν και η μείωση των δαπανών ως ποσοστού του ΑΕΠ την περίοδο μέχρι το 2019 είναι πολύ μικρή και η αύξηση το 2020 είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς το ΑΕΠ έχει φτάσει στο χαμηλότερο επίπεδο της υπό εξέταση περιόδου. Αντίθετα τα έσοδα ως ποσοστό του ΑΕΠ αυξήθηκαν από το 21,6% του ΑΕΠ το 2008 στο 29,5% του ΑΕΠ το 2013 και σταθεροποιήθηκαν γύρω στο 30% του ΑΕΠ την υπόλοιπη περίοδο (Διάγραμμα 2.1.2β).

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι ο Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (Εν. ΔΤΚ) τον Δεκέμβριο του 2022, σε σύγκριση με τον αντίστοιχο Δείκτη του Δεκεμβρίου 2021, παρουσίασε αύξηση 7,6%³, ενώ ο μέσος Εν. ΔΤΚ του δωδεκαμήνου Ιαν.-Δεκ. 2022, σε σύγκριση με τον αντίστοιχο Δείκτη του δωδεκαμήνου Ιαν.-Δεκ. 2021, παρουσίασε αύξηση 9,3% έναντι αύξησης μόλις 0,6% που σημειώθηκε κατά την αντίστοιχη σύγκριση του δωδεκαμήνου Ιαν.-Δεκ. 2021 με το δωδεκάμηνο Ιαν.-Δεκεμβρίου 2020, γεγονός που καταδεικνύει την εκτόξευση των τιμών της ενέργειας, των προϊόντων και των μεταφορών. Η εκτόξευση αυτή των τιμών έχει σημαντική επίδραση στο διαθέσιμο εισόδημα των ελληνικών νοικοκυριών και στο λειτουργικό κόστος των επιχειρήσεων, και οδήγησε στη μείωση της καταναλωτικής δαπάνης των νοικοκυριών, των επενδύσεων και του όγκου των εξαγωγών αγαθών, απώλειες για τις οποίες έγινε προσπάθεια να μετριαστούν με μέτρα που ελήφθησαν κατά της ενεργειακής κρίσης και για την οικονομική στήριξη των πολιτών και κυρίως των ευάλωτων νοικοκυριών.

2.2. Η εξέλιξη του δημοσίου χρέους το γ' τρίμηνο του 2022

Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους⁴, το τρίτο τρίμηνο του 2022 το χρέος της Κεντρικής Κυβέρνησης ανήλθε σε 393.489,34 εκατ. ευρώ, σημειώνοντας μια μικρή μείωση της τάξης των 693 εκατ. (0,18%) σε σχέση με

το προηγούμενο τρίμηνο, ενώ εμφανίζεται αυξημένο κατά 5,1 δισ. (1,51%) από το τέλος του 2021, και 6,7 δισ. (0,39%) συγκριτικά με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2021. Επιπρόσθετα, τα ταμειακά διαθέσιμα του Ελληνικού Δημοσίου εμφανίζονται αυξημένα κατά 1,1 δισ. (6,3%) σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο και 903 εκατ. (1%) σε σχέση με το τέλος του 2021, ενώ είναι μειωμένα κατά 2 δισ. (14,27%) αναφορικά με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2021.

Η σύνθεση του χρέους της Κεντρικής Διοίκησης κατά το τρίτο τρίμηνο του 2022 παρουσιάζεται στον Πίνακα 2.2.1. Το χρέος της Κεντρικής Διοίκησης μετατράπηκε στο σύνολό του σε σταθερό επιτόκιο και σε ευρώ. Όσον αφορά τον τρόπο διαπραγματεύσεως, η μεταβολή της σύνθεσης του χρέους υπέρ του μη διαπραγματεύσιμου χρέους, έναντι του διαπραγματεύσιμου, διαμορφώθηκε σε 24,5% και 75,5%, αντίστοιχα, κατά την υπό εξέταση περίοδο. Επιπλέον, όσον αφορά τις εγγυήσεις που χορήγησε το Ελληνικό Δημόσιο, αυτές σταθεροποιήθηκαν το τελευταίο τρίμηνο, καθώς η ανοδική τους πορεία από το αντίστοιχο τρίμηνο του 2021 ήταν ιδιαίτερα ανοδική, εφόσον περιλάμβαναν το πρόγραμμα «Ηρακλής», τις εγγυήσεις για την αντιμετώπιση της Covid-19 και τις εγγυήσεις προς τις τράπεζες.

Η κατανομή του χρέους, με βάση την υπολειπόμενη διάρκεια αυτού το τρίτο τρίμηνο του 2022 αποτυπώνεται στον Πίνακα 2.2.2. Οι βραχυχρόνιοι τίτλοι (με λήξη μικρότερη του έτους) του Ελληνικού Δημοσίου αντιπροσωπεύουν το 16,2% του συνόλου, έναντι 10,3% που καταλαμβάνουν οι μεσοπρόθεσμοι τίτλοι (με λήξη από 1 έως 5 έτη), και 73,5% που καταλαμβάνουν οι τίτλοι μακράς διάρκειας (λήξη μετά την πενταετία) από 16,4%, 10,3% και 73,3%, αντίστοιχα, που ήταν το προηγούμενο τρίμηνο του 2022. Συγκριτικά με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2020, παρατηρείται μια αύξηση του μεριδίου των βραχυπρόθεσμων και των μακροπρόθεσμων τίτλων με μείωση μεσοπρόθεσμων.

Η μέση σταθμική υπολειπόμενη φυσική διάρκεια του συνολικού χρέους της Κεντρικής Διοίκησης ανήλθε σε 18,01 έτη, μειωμένη από αυτή των 18,93 ετών που ήταν το αντίστοιχο τρίμηνο του 2021. Επιπλέον, και όσον αφορά τον νέο δανεισμό του Ελληνικού Δημοσίου κατά την υπό εξέταση περίοδο, η μέση σταθμική διάρκεια ανήλθε στα 5,01 έτη, μισή σχεδόν από το επίπεδο των 9,80 ετών στο οποίο είχε διαμορφωθεί το 2021. Ο νέος δανεισμός για το τρίτο τρίμηνο του 2022 κατανέμεται σε 57,3% από έκδοση εντόκων γραμμα-

3. ΕΛΣΤΑΤ, Δείκτης Τιμών Καταναλωτή, Δελτίο Τύπου, 12 Ιανουαρίου 2023.

4. Δελτίο Δημοσίου Χρέους, Σεπτέμβριος 2022, Γενικό Λογιστήριο του Κράτους.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2.1 Στοιχεία χρέους Κεντρικής Κυβέρνησης¹ (ποσά σε εκατ. €)*

Περίοδος	2021 (Γ' τρίμ.)	2021 (Δ' τρίμ.)	2022 (Β' τρίμ.)	2022 (Γ' τρίμ.)
Ύψος χρέους Κεντρικής Κυβέρνησης	386.824,51	388.337,41	394.182,49	393.489,34
Κατανομή χρέους κατά είδος επιτοκίου				
Σταθερό ²	382.182,62	384.065,70	394.182,49	393.489,34
Κυμαινόμενο ^{2,3}	4.641,89	4.271,71	0,00	0,00
Κατανομή χρέους κατά τρόπο διαπραγμάτευσης				
Διαπραγματεύσιμο	94.385,18	92.424,30	98.151,44	96.404,89
Μη διαπραγματεύσιμο	292.439,33	295.913,11	296.031,05	297.084,45
Κατανομή χρέους κατά νόμισμα				
Σε ευρώ, €	360.851,07	387.172,40	394.182,49	393.489,34
Σε νόμισμα εκτός ζώνης ευρώ	4.013,51	1.165,01	0,00	0,00
Ταμειακά Διαθέσιμα ΕΔ⁴	20.097,70	17.230,10	17.059,4	18.133,5
Εγγυήσεις Ελληνικού Δημοσίου	21.385,48	22.888,15	30.151,53	29.960,98

Πηγή: Γενικό Λογιστήριο του Κράτους, Υπουργείο Οικονομικών.

Σημειώσεις:

1. Το χρέος της Κεντρικής Κυβέρνησης διαφέρει από το χρέος της Γενικής Κυβέρνησης (Χρέος κατά Μάαστριχτ) κατά το ποσό του ενδοκυβερνητικού χρέους και λοιπών στοιχείων που προβλέπονται από τον ESA '95.
2. Η αναλογία σταθερού/κυμαινόμενου επιτοκίου υπολογίζεται λαμβάνοντας υπόψη: α) τις συναλλαγές ανταλλαγής επιτοκίου, β) τη χρήση χρηματοδοτικών μέσων από τον ΕΜΣ σχετικά με τα δάνεια που έχουν χορηγηθεί στο Ελληνικό Δημόσιο και γ) την ενσωμάτωση των παραμέτρων κινδύνου του χαρτοφυλακίου υποχρεώσεων του ΕFSF στο χαρτοφυλάκιο του ελληνικού δημοσίου χρέους.
3. Τα τιμητοποιημένα ομόλογα περιλαμβάνονται στα κυμαινόμενα ομόλογα.
4. Περιλαμβάνεται ο λογαριασμός αποθεματικού προσόδων από τις αγορές κεφαλαίου με υπόλοιπο 15.697,3 εκατ. ευρώ, 30/6/2022 και 30/9/2022.

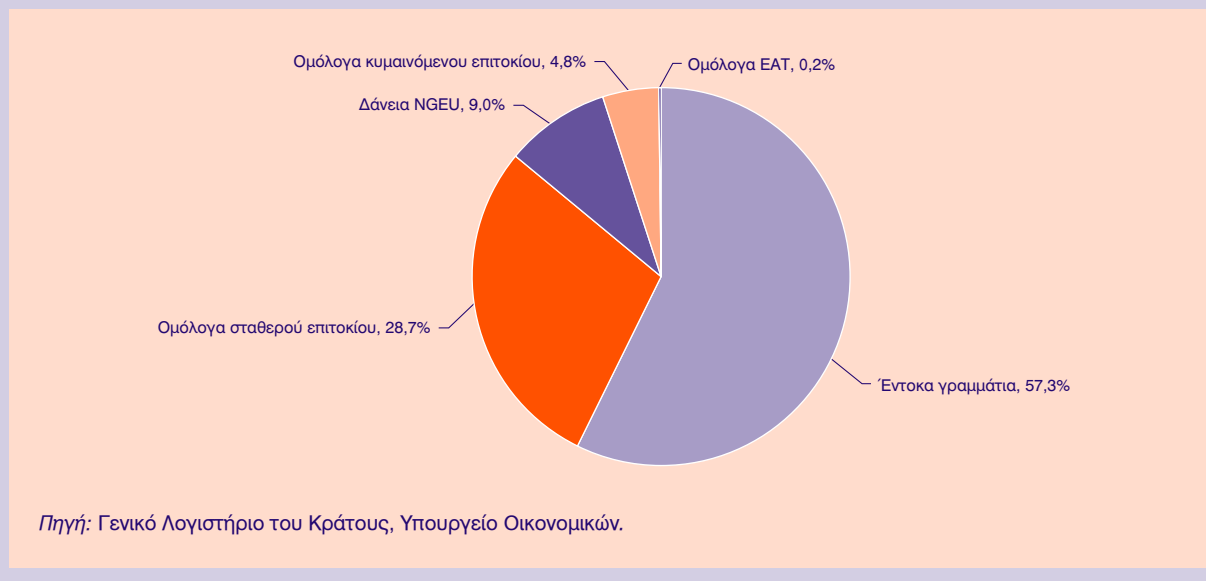
* Προσωρινά στοιχεία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2.2 Χρέος Κεντρικής Κυβέρνησης ως προς την υπολειπόμενη φυσική διάρκεια (ποσά σε εκατ. €)

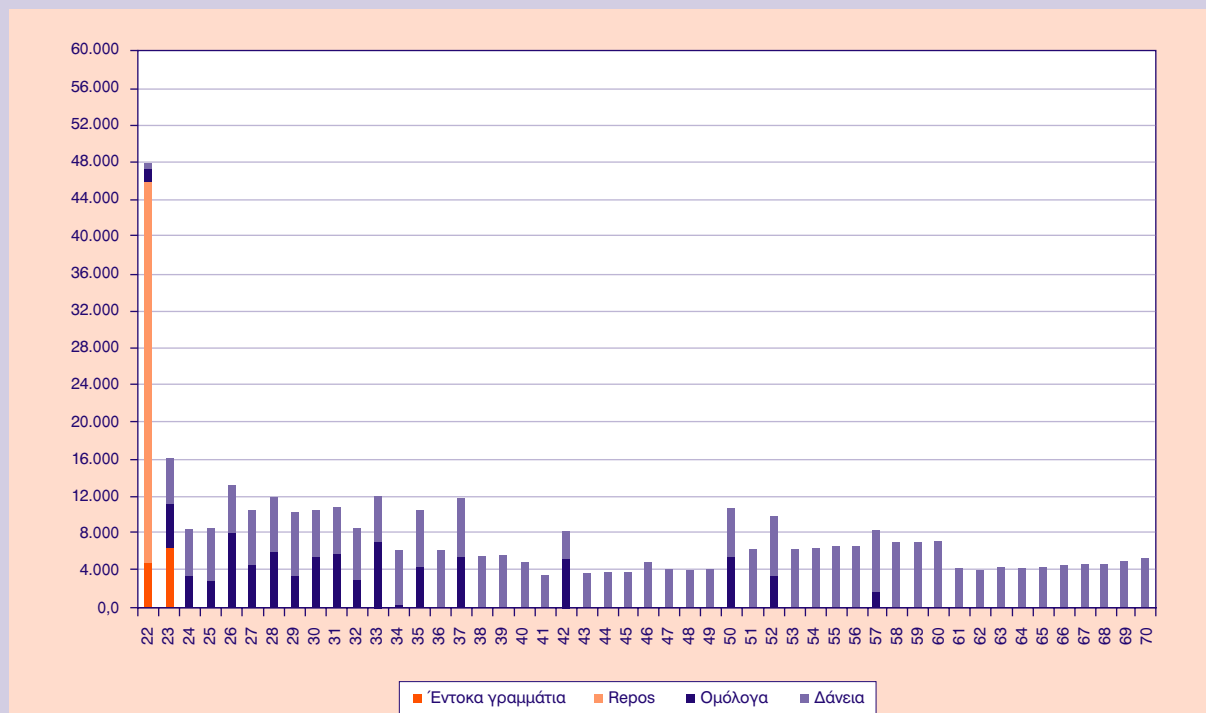
Περίοδος	2021 (Γ' τρίμ.)	2021 (Δ' τρίμ.)	2022 (Β' τρίμ.)	2022 (Γ' τρίμ.)
Συνολικό ποσό	386.824,51	388.337,41	394.182,49	393.489,34
Βραχυπρόθεσμα (μέχρι 1 έτος)	52.186,90	56.742,38	64.742,23	63.665,41
Μεσοπρόθεσμα (1 έως 5 έτη)	44.858,30	42.084,94	40.446,51	40.485,46
Μακροπρόθεσμα (άνω των 5 ετών)	289.779,31	289.510,06	288.993,75	289.338,47

Πηγή: Γενικό Λογιστήριο του Κράτους, Υπουργείο Οικονομικών.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.2.1
Κατανομή νέου δανεισμού, γ' τρίμηνο του 2022

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.2.2
Χρονοδιάγραμμα λήξης χρέους Κεντρικής Κυβέρνησης την 30/9/2022 (ποσά σε εκατ. ευρώ)

τίων, 28,7% από ομόλογα σταθερού επιτοκίου, 9% από δάνεια NGEU, 4,8% από ομόλογα κυμαινόμενου επιτοκίου και 0,2% από ομόλογα της Ευρωπαϊκής Αναπτυξιακής Τράπεζας (Διάγραμμα 2.2.1).

Στο Διάγραμμα 2.2.2, παρουσιάζεται το χρονοδιάγραμμα λήξης του χρέους της Κεντρικής Κυβέρνησης με βάση τα τελευταία δημοσιευμένα στοιχεία. Από την απεικόνιση των νεότερων δεδομένων φαίνεται πως, αν εξαιρέσουμε το υπόλοιπο του έτους (2022) και το 2023, η διασπορά του βάρους της εξόφλησης του δημοσίου χρέους είναι, με ελάχιστες εξαιρέσεις, ομαλή, σε επίπεδα χαμηλότερα των 12 δις. ευρώ ανά έτος έως το 2070.

Συμπερασματικά, το χρέος μειώθηκε συγκριτικά με το δεύτερο τρίμηνο του 2022, γεγονός που καταδεικνύει ότι οι χρηματοδοτικές ανάγκες της ελληνικής οικονομίας την περίοδο αυτή, αν και αυξημένες λόγω της ενεργειακής κρίσης και της ακρίβειας και των αναγκών χρηματοδότησης των μέτρων για την αντιμετώπισή τους, καλύφθηκαν με δημοσιονομικά ουδέτερο τρόπο.

2.3. Προοπτικές των δημοσιονομικών μεγεθών

Σε ένα διεθνές περιβάλλον αυξημένης οικονομικής αβεβαιότητας και επιταχυνόμενου πληθωρισμού, οι προσδοκίες για το 2023 δεν είναι πολύ αισιόδοξες τόσο για την ελληνική όσο και για τη διεθνή οικονομία. Η ανάπτυξη της χώρας αναμένεται να περιοριστεί στο 1,8% από το 5,6% που εκτιμάται ότι θα κλείσει το 2022. Παρ' όλα αυτά ο ρυθμός ανάπτυξης θα εξακολουθήσει να είναι υψηλότερος από αυτόν της Ευρωζώνης που αναμένεται να είναι μόλις 0,2%. Η ελληνική οικονομία εξακολουθεί να έχει θετική προοπτική, και αυτό οφείλεται κυρίως στα κεφάλαια του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, τα οποία αναμένεται να στηρίξουν την οικονομική δραστηριότητα, στην ενίσχυση των επενδύσεων και των εξαγωγών, αλλά και στη μείωση της ανεργίας που, μαζί με τις άμεσες (αύξηση κατώτατου μισθού) και έμμεσες (μειώσεις φόρων και ασφαλιστικών εισφορών) μισθολογικές αυξήσεις, ενισχύουν το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών. Επιπλέον, η αξιοπιστία της χώρας ενισχύεται και με τη σημαντική μείωση του λόγου χρέους προς ΑΕΠ, κυρίως λόγω της ανάπτυξης των τελευταίων δύο ετών, καθώς αναμένεται στο τέλος του 2023 να πέσει κάτω από το 160% του ΑΕΠ, δίνοντας μια νέα δυναμική στην εικόνα της ελληνικής οικονομίας στις αγορές.

Όσον αφορά την εκτέλεση του Προϋπολογισμού για το 2023 εκτιμάται ότι η χώρα, αν και διατηρείται σε

ισχύ η γενική ρήτρα διαφυγής του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης, που επιτρέπει την προσωρινή απόκλιση από τους δημοσιονομικούς κανόνες, θα επιστρέψει σε περιβάλλον πρωτογενών πλεονασμάτων, παρά τα μέτρα στήριξης της κοινωνίας που έχουν ήδη προβλεφθεί. Σημαντικό προς αυτή την κατεύθυνση είναι το γεγονός ότι ο Προϋπολογισμός δεν επιβαρύνεται από τις συνεχόμενες αυξήσεις των επιτοκίων της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, καθώς το δημόσιο χρέος έχει σταθερά επιτόκια και μεγάλη μέση διάρκεια, περιορίζοντας τις ανάγκες αναχρηματοδότησης.

Ωστόσο, οι προοπτικές της ελληνικής οικονομίας περιβάλλονται σήμερα από αυξημένους εξωτερικούς κινδύνους, δεδομένων των αβεβαιοτήτων που συναρτώνται με τον συνεχιζόμενο πόλεμο στην Ουκρανία και τις γεωπολιτικές εντάσεις που αναμένεται να διατηρήσουν τόσο την ενεργειακή κρίση, όσο και τις πληθωριστικές πιέσεις. Αν και ο πληθωρισμός βαίνει μειούμενος, καθώς φαίνεται να υπάρχει μια σταθεροποίηση των τιμών ενέργειας και τροφίμων και μία επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας –το 2023 αναμένεται να αποκλιμακωθεί στο 5% από 9,7% το 2022– εξακολουθεί να μειώνει το διαθέσιμο εισόδημα των Ελλήνων.

Επιπλέον, πηγή αβεβαιότητας για την εκτέλεση του Προϋπολογισμού αποτελούν οι επιπτώσεις της αύξησης των επιτοκίων στην πραγματική οικονομία, η πιθανότητα μη έγκαιρης απορρόφησης των κονδυλίων του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας και οι δυνητικά μειωμένες εισπράξεις από τον τουρισμό λόγω της επιβράδυνσης της παγκόσμιας οικονομίας. Επιπρόσθετοι εξωγενείς κίνδυνοι για την ελληνική οικονομία μπορεί δυνητικά να προκύψουν από φυσικές καταστροφές (πυρκαγιές, πλημμύρες κλπ.), οι οποίες εμφανίζονται όλο και συχνότερα λόγω της κλιματικής αλλαγής και επιδρούν αρνητικά στην ελληνική οικονομία τόσο βραχυπρόθεσμα (με το οικονομικό και δημοσιονομικό κόστος), όσο και μακροπρόθεσμα σε όρους διατηρησιμότητας των υψηλών ρυθμών μεγέθυνσης και δυνατοτήτων ανάπτυξης του τουριστικού προϊόντος.

Πέραν των εξωγενών παραγόντων, τροχοπέδη στην εκτέλεση του Προϋπολογισμού μπορούν να γίνουν και οι διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας με το διαρκώς διευρυνόμενο ελλειμματικό εξωτερικό ισοζύγιο, καθώς η ανάπτυξη των τελευταίων ετών οδήγησε σε μεγαλύτερη αύξηση των εισαγωγών από τις εξαγωγές, το υψηλό δημόσιο χρέος και το ποσοστό ανεργίας που, αν και μειωμένο, εξακολουθεί να είναι μεγάλο.

Τέλος, η προεκλογική περίοδος στην οποία η χώρα εισέρχεται εγκυμονεί κινδύνους. Είναι πιθανό να υπάρξουν συνέπειες στο ύψος του ρυθμού ανάπτυξης, αλλά και στην επίτευξη του στόχου για την επενδυτική βαθμίδα, ιδιαίτερα στην περίπτωση που προκληθεί παρατεταμένη αβεβαιότητα με διπλές εκλογές, καθυστερώντας επενδύσεις και επιβαρύνοντας το οικονομικό κλίμα.

Με βάση τα παραπάνω, η δυνατότητα παρεμβάσεων και κρατικής στήριξης των νοικοκυριών και των επιχει-

ρήσεων περιορίζεται, και οι εισοδηματικές ενισχύσεις για τον μετριασμό των επιπτώσεων από την ενεργειακή κρίση και τις πληθωριστικές πιέσεις θα πρέπει να είναι στοχευμένες και προσωρινού χαρακτήρα και να χρηματοδοτούνται από τον διαθέσιμο δημοσιονομικό χώρο, διατηρώντας μια «περιοριστική» δημοσιονομική πολιτική, έτσι ώστε να δημιουργηθούν τα απαραίτητα πρωτογενή πλεονάσματα, να μην τροφοδοτηθούν οι πληθωριστικές πιέσεις και να συγκρατηθεί η αύξηση του κόστους δανεισμού.

3. Ανθρώπινοι πόροι και κοινωνικές πολιτικές

ΚΕΠΕ, Οικονομικές Εξελίξεις, τεύχος 50, 2023, σσ. 51-57

3.1. Πρόσφατες εξελίξεις σε βασικά μεγέθη της αγοράς εργασίας

Ιωάννης Χολέζας

3.1.1. Εισαγωγή

Η απασχόληση, όπως προσεγγίζεται από τον αριθμό των απασχολούμενων με βάση την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (ΕΕΔ) της ΕΛΣΤΑΤ, συνέχισε την ανοδική της πορεία και το τρίτο τρίμηνο του 2022. Ωστόσο, η ανάλυση καταδεικνύει σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ επιμέρους ομάδων. Για παράδειγμα, περισσότερο αυξήθηκε η απασχόληση των ανδρών και των νέων σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2021, έναντι των γυναικών και των ατόμων άνω των 25 ετών. Επίσης, οι απασχολούμενοι κάτοχοι διδακτορικού ή/και μεταπτυχιακού τίτλου εμφάνισαν μεγάλη αύξηση, σε αντίθεση με τους αλλοδαπούς απασχολούμενους που συνέχισαν να μειώνονται, πιο αργά ομολογουμένως από τη μείωση του πληθυσμού τους. Εντυπωσιακή ήταν η αύξηση των μισθωτών, με το μερίδιο στο σύνολο των απασχολούμενων να αγγίζει ιστορικά υψηλά, ενώ εντοπίστηκαν ενδείξεις υποκατάστασης της μερικής με πλήρη απασχόληση, μείωση των υποαπασχολούμενων και αυτών που εργάζονται με μερική απασχόληση επειδή δεν βρίσκουν θέση πλήρους απασχόλησης.

Ο αριθμός των μισθωτών, με βάση τα δεδομένα του ΕΡΓΑΝΗ, συνέχισε την ανοδική του πορεία το 2022, αλλά το θετικό ισοζύγιο ήταν σαφώς μικρότερο από το 2021, παρά την ισχυρή αύξηση τους πρώτους μήνες του έτους, ενδεχομένως υποδηλώνοντας κορεσμό της διαδικασίας επέκτασης της μισθωτής εργασίας. Παρ' όλα αυτά, οι περισσότερες προσλήψεις αφορούσαν πλήρη απασχόληση και, αναπάντεχα, κυρίως νέους 15-24 ετών. Σε αντιδιαστολή, το εύρημα ότι μετατράπηκαν σε εκ περιτροπής απασχόληση χωρίς τη σύμφωνη γνώμη του εργαζόμενου πολλές περισσότερες συμβάσεις πλήρους σε σύγκριση με το 2021 είναι ανησυχητικό.

Κατ' αντιστοιχία με την απασχόληση, το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε περαιτέρω, ειδικά μεταξύ των γυ-

ναίων και των ατόμων άνω των 25 ετών. Η στασιμότητα του ποσοστού ανεργίας στους νέους παρά την αύξηση των απασχολούμενων πιθανότατα οφείλεται σε αύξηση των ροών των νέων προς το εργατικό δυναμικό. Τέλος, οι αβεβαιότητες που βρίσκονται μπροστά μας, ανεξάρτητα από την πηγή τους, δεν αποκλείεται να θέσουν σε κίνδυνο την πορεία μεγέθυνσης της οικονομίας και, κατά συνέπεια, τη βελτίωση της εικόνας της αγοράς εργασίας τους επόμενους μήνες. Επομένως, απαιτείται επαγρύπνηση και προετοιμασία για έγκαιρη δράση.

3.1.2. Απασχόληση

Τα ποσοτικά χαρακτηριστικά της απασχόλησης

Ο αριθμός των απασχολούμενων αυξήθηκε το 2022γ. Σε ετήσια βάση (ίδιο τρίμηνο διαδοχικών ετών) η αύξηση έφτασε τα 96,3 χιλ. άτομα, η πλειονότητα των οποίων ήταν άνδρες (63,2%). Επίσης, ταχύτερα αυξήθηκε η απασχόληση για τα νεότερα άτομα του εργατικού δυναμικού. Οι νέοι απασχολούμενοι 15-19 ετών αυξήθηκαν κατά 20,1% και ακολούθησαν οι νέοι 20-24 ετών με 17,5%. Μόνο η ομάδα 30-44 ετών εμφάνισε μείωση των απασχολούμενων. Ειδικότερα, περισσότερο αυξήθηκαν οι άνδρες απασχολούμενοι της ομάδας 20-24 ετών (20,5%) και οι γυναίκες της ομάδας 15-19 ετών (28%).

Κατά συνέπεια, το ποσοστό απασχόλησης το 2022γ για τα άτομα ηλικίας 15-64 ετών έφτασε το 61,9% (από 60,1% το 2021γ), ενώ ελαφρώς μικρότερη αύξηση σημειώθηκε στους απασχολούμενους άνω των 15 ετών (από 45,4% το 2021γ σε 46,6%). Η σημαντική διαφορά των δύο ομάδων οφείλεται στη συνταξιοδότηση πολλών ατόμων στα 65 έτη. Επιπλέον, εξαιτίας της παραμονής στην εκπαίδευση των νέων, το ποσοστό απασχόλησης για την ηλικιακή ομάδα 25-64 ετών, οπότε η μεγάλη πλειονότητα έχει ολοκληρώσει και τις σπουδές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, είναι ακόμη υψηλότερο φτάνοντας το 70,2%. Ενδεχομένως, αυτή είναι η πιο κατάλληλη ηλικιακή ομάδα που μπορεί να χρησιμοποιήσει κανείς αν θέλει να εξετάσει την αγορά εργασίας, διότι περιλαμβάνει τα άτομα που συμμετέχουν απερίσπαστα στον εργασιακό βίο. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι, σύμφωνα με την Eurostat, το

ποσοστό απασχόλησης στην ΕΕ27 για την ίδια ηλικιακή ομάδα ήταν 77% το 2022γ, ενώ υπάρχουν και χώρες-μέλη της ΕΕ που αγγίζει το 85% (π.χ. Σουηδία, Τσεχία). Παρά την πρόοδο, λοιπόν, η Ελλάδα υπολείπεται ακόμη πολλών άλλων χωρών-μελών της ΕΕ27.

Αντίστοιχα, το ποσοστό απασχόλησης των ανδρών παρέμεινε σημαντικά υψηλότερο από εκείνο των γυναικών στην ηλικιακή ομάδα 15-64 ετών κατά 17,7 εκατοστιαίες μονάδες (εμ.) (71,7% έναντι 52,3%), με τη διαφορά αυτή να διευρύνεται από το 2014 με κάποιες αυξομειώσεις. Σημειώνεται ότι την ίδια περίοδο το ποσοστό απασχόλησης των ανδρών στην ΕΕ27 ήταν 75,2%, δηλαδή λιγότερο από 4 εμ. υψηλότερο από εκείνο στην Ελλάδα, ενώ το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών ήταν 65,2%, δηλαδή περίπου 13 εμ. υψηλότερο από εκείνο στην Ελλάδα. Αυτό σημαίνει ότι η απόκλιση από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο στο ποσοστό απασχόλησης προέρχεται από τις γυναίκες. Μόνο η Ιταλία και η Ρουμανία προσεγγίζουν τα ελληνικά επίπεδα έμφυλης διαφοράς στο ποσοστό απασχόλησης (18,8 εμ. η πρώτη και 16,6 εμ. η δεύτερη). Στις υπόλοιπες χώρες οι γυναίκες διαφέρουν πολύ λιγότερο από τους άνδρες σε όρους απασχόλησης.

Το μεγαλύτερο μερίδιο απασχολούμενων το 2022γ συνέχισαν να είναι οι απόφοιτοι ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (35,7%) και ακολουθούν οι πτυχιούχοι ανώτερης τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης (20,8%). Ωστόσο, η τελευταία ομάδα είχε τη μεγαλύτερη ετήσια πτώση σε αριθμό απασχολούμενων (-5,9%). Σε αντιδιαστολή, οι υπόλοιπες εκπαιδευτικές ομάδες είδαν τους απασχολούμενους να αυξάνονται από 1,5% οι απόφοιτοι κατώτερης δευτεροβάθμιας ως 10% οι κάτοχοι διδακτορικού ή/και μεταπτυχιακού τίτλου. Αντίστοιχα, σχεδόν σταθερός παρέμεινε ο αριθμός των απασχολούμενων με απολυτήριο δημοτικού ή λιγότερη εκπαίδευση. Έχει ενδιαφέρον να σταθεί κανείς στη διαχρονικά συστηματική αύξηση των απασχολούμενων κατόχων διδακτορικού ή/και μεταπτυχιακού τίτλου, η οποία έχει επισημανθεί και σε προηγούμενα τεύχη των *Οικονομικών Εξελίξεων*. Το αποτέλεσμα αυτής είναι η μεγάλη αύξηση του μεριδίου τους στο σύνολο των απασχολούμενων τα τελευταία 15 χρόνια, παρά ή εξαιτίας της οικονομικής κρίσης. Ειδικότερα, το μερίδιό τους αυξήθηκε από 2,2% το 2008γ σε 3,8% το 2013γ, 7,4% το 2021γ και 7,9% το 2022γ. Εφόσον αυτό οφείλεται σε μεγέθυνση της ζήτησης εργασίας με υψηλές δεξιότητες και όχι υποκατάσταση χαμηλότερων δεξιοτήτων λόγω ανεργίας, πρόκειται για μια θετική εξέλιξη.

Το ποσοστό απασχόλησης παρέμεινε μεγαλύτερο για τους αλλοδαπούς άνω των 15 ετών και το 2022γ (57,3% έναντι 46,3%). Ειδικά στους άνδρες η διαφορά φτάνει τις 20 εμ., ενώ στις γυναίκες είναι μόλις

4,7 εμ. Επίσης, εμφανίζεται συστηματικά αυξημένη κατά το τρίτο τρίμηνο του έτους, ενδεχομένως λόγω μεγαλύτερης συγκέντρωσης των αλλοδαπών σε συγκεκριμένους κλάδους με μεγαλύτερη εποχική διακύμανση της δραστηριότητάς τους. Σε ετήσια βάση οι γηγενείς απασχολούμενοι αυξήθηκαν κατά 113,5 χιλ., αλλά οι αλλοδαποί απασχολούμενοι μειώθηκαν κατά 15,9 χιλ. Παρ' όλα αυτά, επειδή ο πληθυσμός των αλλοδαπών μειώθηκε ταχύτερα από τον αριθμό των απασχολούμενων αλλοδαπών, φαινόμενο που συνεχίζεται αμείωτο, το ποσοστό απασχόλησής τους αυξήθηκε σε ετήσια βάση. Μάλιστα, η ετήσια αύξηση του ποσοστού απασχόλησης των αλλοδαπών ήταν οριακά μεγαλύτερη από εκείνη των γηγενών. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η ετήσια μείωση του πληθυσμού των αλλοδαπών έφτασε το 11%, όταν οι γηγενείς την ίδια περίοδο αυξήθηκαν κατά 0,2%, ενώ μεγαλύτερη μείωση καταγράφηκε στις γυναίκες (-12,5% έναντι -9% των ανδρών).

Όσον αφορά τους απασχολούμενους κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας καταγράφηκαν σημαντικές αποκλίσεις. Καταρχάς, σε ετήσια βάση οι απασχολούμενοι μειώθηκαν σε μόλις 5 από τους 21 κλάδους. Η μεγαλύτερη μείωση καταγράφηκε στον κλάδο *Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού* (-8,2%), ο οποίος όμως απασχολεί κάτω του 1% του συνόλου. Σημαντική μείωση καταγράφηκε στον κλάδο *Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση* κατά 3,9% (ο κλάδος απασχολεί το 9% του συνόλου), τερματίζοντας διαδοχικά τρίμηνα αυξήσεων που είχαν αποτελέσει αντικείμενο σχολιασμού στα προηγούμενα τεύχη των *Οικονομικών Εξελίξεων*. Οι μεγαλύτεροι κλάδοι σε όρους απασχόλησης εμφάνισαν στασιμότητα. Έτσι, ο κλάδος *Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών* εμφάνισε ετήσια αύξηση μόλις 0,1% και ο κλάδος *Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης μη-δενική αύξηση των απασχολούμενων*. Σε αντιδιαστολή, θετική εξέλιξη ήταν η αύξηση των απασχολούμενων στη *Μεταποίηση* κατά 2,2% (μεγάλος κλάδος και με υψηλή παραγωγικότητα συγκριτικά με τους υπόλοιπους), ενώ άξιος αναφοράς είναι ο διπλασιασμός των απασχολούμενων στον κλάδο *Διαχείριση ακίνητης περιουσίας*. Παρότι ως κλάδος παραμένει εξαιρετικά μικρός σε όρους απασχόλησης (περίπου 0,3% του συνόλου), δεν μπορεί παρά να διερωτηθεί κανείς για τη ραγδαία αύξηση του μεγέθους το τελευταίο έτος. Τέλος, ο κλάδος *Εκπαίδευση*, που απασχολεί περίπου το 7,8% του συνόλου, εμφάνισε αξιόλογη ετήσια αύξηση (ση με 12,5%, ενώ ένας ακόμη μικρός κλάδος (περίπου 1%), η *Παροχή νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων και δραστηριότητες εξυγίανσης*, εμφάνισε ισχυρή

ετήσια αύξηση σχεδόν 74% ξεπερνώντας τους 40 χιλ. απασχολούμενους.

Με βάση τα μηνιαία δεδομένα της ΕΕΔ, που είναι λιγότερο πλούσια σε πληροφόρηση, αλλά δίνουν μια γενική εικόνα των αναλυτικών αποτελεσμάτων που θα ακολουθήσουν, ο αριθμός των απασχολούμενων τους τρεις τελευταίους μήνες (Οκτώβριο-Δεκέμβριο) συνέχισε να αυξάνεται σε ετήσια βάση (σύγκριση αντίστοιχων μηνών διαδοχικών ετών), ενώ παρουσίασε τις αναμενόμενες εποχικές διακυμάνσεις σε μηνιαία βάση (δηλαδή σε σύγκριση με τον προηγούμενο μήνα) καθώς μειώθηκε τον Οκτώβριο και αυξήθηκε τους δύο επόμενους μήνες. Έτσι, με βάση τα εποχικά διορθωμένα δεδομένα καταγράφηκε αύξηση των απασχολούμενων άνω των 15 ετών το τρίμηνο Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου κατά 65 χιλ.¹, ενώ σε μηνιαία βάση οι απασχολούμενοι μειώθηκαν αθροιστικά κατά 8,9 χιλ.²

Τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της απασχόλησης

Η ποιότητα της απασχόλησης έχει, αν όχι εξίσου, τουλάχιστον μεγάλη σημασία στη μελέτη της πορείας της αγοράς εργασίας. Η πρώτη παράμετρος που εξετάζεται είναι η θέση στο επάγγελμα, δηλαδή αν ο απασχολούμενος είναι μισθωτός, αυτοαπασχολούμενος με (άρα επιχείρηση) ή χωρίς απασχολούμενους, ή βοηθός στην οικογενειακή επιχείρηση (βλ. Πίνακα 3.1.1). Οι μισθωτοί κατέγραψαν τη μεγαλύτερη ετήσια αύξηση, καθώς ο αριθμός τους έφτασε τα 2,97 εκατ., περίπου 135,8 χιλ. ή 4,8% περισσότερα άτομα από το 2021γ. Μικρή αύξηση (1,3%) σημείωσαν τα άτομα που απασχολούνται ως βοηθοί σε οικογενειακή επιχείρηση, ενώ σημαντικές μειώσεις καταγράφηκαν στους αυτοαπασχολούμενους (-3,2% χωρίς προσωπικό και -3,8% με προσωπικό). Η συρρίκνωση του αριθμού των αυτοαπασχολούμενων, ήτοι των επιχειρήσεων, σίγουρα δεν είναι καλό σημάδι και δεν συμβαδίζει με την αύξηση των μισθωτών, εκτός αν αυξήθηκε το μέσο μέγεθος των μονάδων. Μια ακόμη πιθανή ερμηνεία είναι ότι οι προσλήψεις των μισθωτών αφορούν τον δημόσιο τομέα. Η στροφή του εργατικού δυναμικού προς τη μισθωτή απασχόληση είναι ομολογουμένως εντυπωσιακή, καθώς το ποσοστό των μισθωτών στο σύνολο των απασχολούμενων κατέγραψε το 2022γ τη μεγαλύτερη τιμή του ξεπερνώντας το 70%.

Ο αριθμός των μερικώς απασχολούμενων που παρουσιάζεται στον Πίνακα 3.1.1 μειώθηκε σε ετήσια

βάση κατά 29,7 χιλ. άτομα (ή 8,9%), ενώ ο αριθμός των πλήρως απασχολούμενων αυξήθηκε κατά 127,5 χιλ. άτομα (ή 3,4%). Αυτό δείχνει μια υποκατάσταση μερικής με πλήρη απασχόληση σε όφελος των απασχολούμενων, κυρίως λόγω των υψηλότερων μηνιαίων αποδοχών που συνεπάγεται η πλήρης απασχόληση, αλλά σε βάρος της ευελιξίας της αγοράς εργασίας. Όπως είναι αναμενόμενο, το μερίδιο των μερικώς απασχολούμενων μειώθηκε σε 7,2%, σχεδόν μια ολόκληρη μονάδα χαμηλότερα από το 2021γ. Επιπλέον, το ποσοστό των μερικώς απασχολούμενων που δηλώνουν ότι δεν βρίσκουν δουλειά πλήρους απασχόλησης μειώθηκε σε 47,8%, προσεγγίζοντας τα επίπεδα του 2009γ (46,5%). Η εξέλιξη αυτή είναι αναμφίβολα θετική.

Οι απασχολούμενοι με σύμβαση αορίστου χρόνου (άρα μισθωτοί) ανέρχονταν σε 2,6 εκατ. περίπου το 2022γ, αυξημένοι κατά 122,7 χιλ. σε ετήσια βάση και κατά 34,1 χιλ. σε τριμηνιαία βάση. Αύξηση παρουσίασαν και οι απασχολούμενοι με σύμβαση ορισμένου χρόνου. Όπως, όμως, φαίνεται στον Πίνακα 3.1.1, σε ετήσια βάση ταχύτερα αυξήθηκαν οι απασχολούμενοι με σύμβαση αορίστου χρόνου, ενώ σε τριμηνιαία βάση οι απασχολούμενοι με σύμβαση ορισμένου χρόνου. Αυτό πιθανότατα είναι καθαρά εποχική επίδραση λόγω των κλάδων που προσλαμβάνουν το τρίτο τρίμηνο μισθωτούς, όπως ο τουρισμός και η εκπαίδευση. Ως αποτέλεσμα, το μερίδιο των προσωρινά απασχολούμενων δεν διαφέρει ουσιαστικά από εκείνο του 2021γ (11,7% έναντι 11,8%).

Περαιτέρω, και σύμφωνα με τον Πίνακα 3.1.1, ο αριθμός των υποαπασχολούμενων μειώθηκε το 2022γ τόσο σε ετήσια (-14,1%) όσο και σε μηνιαία βάση (-14,9%). Έτσι, το ποσοστό των υποαπασχολούμενων άνω των 15 ετών μειώθηκε σε 3,3% έναντι 3,9% του συνόλου των απασχολούμενων το 2021γ. Οι γυναίκες συνέχισαν να αποτελούν την πλειονότητα των υποαπασχολούμενων εργαζομένων (59,9% του συνόλου το 2022γ), αν και το μερίδιό τους μειώθηκε σε ετήσια βάση.

Προκειμένου να μπορέσει να εξαγάγει κανείς ασφαλή συμπεράσματα, πρέπει να διερευνηθεί ο τομέας των νέων προσλήψεων. Αν πρωτοστατεί ο ιδιωτικός, τότε η αύξηση του αριθμού των μισθωτών, η μείωση των μερικώς απασχολούμενων, η μείωση του μεριδίου των μερικώς απασχολούμενων που δεν βρίσκουν πλήρη απασχόληση και η μείωση του αριθμού των

1. (Μέσος αριθμός απασχολούμενων την περίοδο Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου 2022) – (Μέσος αριθμός απασχολούμενων την περίοδο Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου 2021).

2. (Αριθμός απασχολούμενων τον Δεκέμβριο 2022) – (Αριθμός απασχολούμενων τον Σεπτέμβριο 2022).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1.1 Ποιοτικά χαρακτηριστικά της απασχόλησης (ηλικία 15+)

	2021γ	2022β	2022γ	2021γ-2022γ	Δ(%)	2022β-2022γ	Δ(%)
<i>Είδος σχέσης απασχόλησης</i>							
Απασχολούμενοι	4.118,3	4.167,2	4.216,0	97,7	2,4	48,8	1,2
Αυτοαπασχολούμενος με προσωπικό	330,7	313,0	318,0	-12,7	-3,8	5,0	1,6
Αυτοαπασχολούμενος χωρίς προσωπικό	831,6	804,4	804,7	-26,9	-3,2	0,3	0,0
Μισθωτός (με μισθό ή ημερομίσθιο)	2.829,5	2.913,6	2.965,3	135,8	4,8	51,7	1,8
Βοηθός στην οικογενειακή επιχείρηση	126,5	136,2	128,1	1,6	1,3	-8,1	-5,9
<i>Τύπος απασχόλησης (ώρες)</i>							
Πλήρως απασχολούμενοι	3.783,0	3816,8	3.910,5	127,5	3,4	93,7	2,5
Μερικώς απασχολούμενοι	335,3	350,4	305,6	-29,7	-8,9	-44,8	-12,8
Δεν μπορούσε να βρει πλήρη απασχόληση	170,4	172,9	146,0	-24,4	-14,3	-26,9	-15,6
<i>Τύπος απασχόλησης (διάρκεια)</i>							
Μόνιμη απασχόληση	2.496,0	2.584,6	2.618,7	122,7	4,9	34,1	1,3
Προσωρινή απασχόληση	333,5	329,0	346,6	13,1	3,9	17,6	5,3
<i>Υποαπασχόληση</i>							
Σύνολο	183,9	191,7	161,8	-22,1	-12,0	-29,9	-15,6
Άνδρες	78,9	80,9	70,3	-8,6	-10,9	-10,6	-13,1
Γυναίκες	105,0	110,8	91,4	-13,6	-13,0	-19,4	-17,5
Σύνολο (15-29)	22,8	23,3	21,9	-0,9	-3,9	-1,4	-6,0
Σύνολο (30+)	135,7	144,2	118,8	-16,9	-12,5	-25,4	-17,6

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία ΚΕΠΕ.

Σημείωση: Τα μεγέθη είναι σε χιλιάδες, εκτός από τις στήλες Δ(%) που είναι ποσοστιαίες μεταβολές μεγεθών.

υποαπασχολούμενων είναι καλά νέα για την αγορά εργασίας. Αν, όμως, είναι ο δημόσιος τομέας πίσω από τις μεταβολές αυτές, τότε σύντομα η κατάσταση μπορεί να αναστραφεί, καθώς θα στενεύουν τα δημοσιονομικά περιθώρια.

3.1.3. Εξελίξεις στη μισθωτή απασχόληση

Οι ροές μισθωτής απασχόλησης, όπως προκύπτουν από τις εκθέσεις του πληροφοριακού συστήματος ΕΡΓΑΝΗ, ήταν θετικές το 2022 (βλέπε Πίνακα 3.1.2). Συνολικά δημιουργήθηκαν 72.847 νέες θέσεις μισθωτής απασχόλησης. Η επίδοση αυτή υπολείπεται

σημαντικά των προηγούμενων ετών. Σημειώνεται ότι από το 2014, οπότε άρχισε να αυξάνεται η απασχόληση, το σύνολο των νέων θέσεων δεν έπεσε ποτέ κάτω από τις 90 χιλ. Ειδικά σε σύγκριση με το 2021 η μείωση ξεπέρασε το 45%. Αυτό ενδεχομένως δείχνει κόπωση στην αγορά εργασίας που δεν πρέπει να αγνοηθεί. Σε κάθε περίπτωση, η κινητικότητα στην αγορά αυξήθηκε, αφού τόσο οι προσλήψεις όσο και οι αποχωρήσεις ήταν περισσότερες το 2022 από τα προηγούμενα έτη. Ωστόσο, οι αρνητικές ροές οφείλονται στο γεγονός ότι οι αποχωρήσεις αυξήθηκαν κατά 33,0% το 2022 έναντι του 2021, ενώ οι προσλήψεις αυξήθηκαν κατά 21,5%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1.2 Μεταβολές ροών μισθωτής απασχόλησης

	2022		2021-2022			
	Προσλήψεις	Απολύσεις/ Αποχωρήσεις	Προσλήψεις Δ(N)	Δ(%)	Απολύσεις/ Αποχωρήσεις Δ(N)	Δ(%)
Ιανουάριος	137.983	163.787	41.115	42,4	69.257	73,3
Φεβρουάριος	153.768	138.579	55.340	56,2	67.384	94,6
Μάρτιος	199.566	165.193	95.264	91,3	80.052	94,0
Απρίλιος	297.918	173.553	171.556	135,8	80.401	86,3
Μάιος	326.359	226.403	70.372	27,5	65.582	40,8
Ιούνιος	329.966	310.853	18.317	5,9	72.706	30,5
Ιούλιος	274.429	271.430	-14.464	-5,0	6.932	2,6
Αύγουστος	197.982	230.948	14.914	8,1	38.005	19,7
Σεπτέμβριος	343.166	316.928	39.266	12,9	57.507	22,2
Οκτώβριος	244.052	359.908	13.878	6,0	163.624	83,4
Νοέμβριος	202.015	285.642	-775	-0,4	3.723	1,3
Δεκέμβριος	204.101	195.234	11.093	5,7	-372	-0,2
Σύνολο	2.911.305	2.838.458	515.876	21,5	704.801	33,0

Πηγή: ΕΡΓΑΝΗ, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, επεξεργασία ΚΕΠΕ.

Σημείωση: Το Δ(N) υποδεικνύει μεταβολή σε μεγέθη και το Δ(%) ποσοστιαία μεταβολή μεγεθών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1.3 Μετατροπές συμβάσεων πλήρους απασχόλησης σε μορφές ευέλικτης απασχόλησης

	2022	2021-2022	
	N	Δ(N)	Δ(%)
Μερική απασχόληση	38.065	8.756	29,9
Εκ περιτροπής με σύμφωνη γνώμη	10.139	2.205	27,8
Εκ περιτροπής χωρίς σύμφωνη γνώμη	3.324	2.036	158,1
Σύνολο	51.528	12.997	33,7

Πηγή: ΕΡΓΑΝΗ, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, επεξεργασία ΚΕΠΕ.

Σημείωση: Το Δ(N) υποδεικνύει μεταβολή σε μεγέθη και το Δ(%) ποσοστιαία μεταβολή μεγεθών.

Οι προσλήψεις πλήρους απασχόλησης συνέχισαν να αποτελούν την πλειονότητα των νέων συμβάσεων μισθωτής απασχόλησης (51,1% του συνόλου) το 2022. Περίπου τέσσερις στις δέκα νέες συμβάσεις ήταν μερικής απασχόλησης (39,6%), ενώ αυξήθηκαν

οι συμβάσεις εκ περιτροπής σε 9,4% του συνόλου από 7,5% την ίδια περίοδο πέρυσι. Όσον αφορά τις μετατροπές συμβάσεων μισθωτής εργασίας σε ευέλικτες μορφές εργασίας (Πίνακας 3.1.3), μετά την κάμψη που εμφάνισαν το 2021, το 2022 καταγράφηκε

αύξηση κατά 33,7%, καθώς συνολικά μετατράπηκαν 51.528 συμβάσεις πλήρους απασχόλησης. Η πλειονότητα των μετατροπών, περίπου τρεις στις τέσσερις, καταλήγει σε συμβάσεις μερικής απασχόλησης. Ωστόσο, το 2022 οι μετατροπές συμβάσεων πλήρους απασχόλησης σε εκ περιτροπής εργασία χωρίς τη σύμφωνη γνώμη του απασχολούμενου αυξήθηκαν 2,6 φορές, από 1.288 το 2021 σε 3.324 το 2022. Πρόκειται για μια ανεπιθύμητη εξέλιξη, εφόσον συνεπάγεται μεγαλύτερη αβεβαιότητα για τον απασχολούμενο και χαμηλότερες αποδοχές.

Μεγάλη διαφοροποίηση μεταξύ ανδρών και γυναικών στις ροές μισθωτής απασχόλησης δεν υπάρχει από το 2021. Οι καθαρές νέες θέσεις για τις γυναίκες ήταν 3 χιλ. περίπου λιγότερες από εκείνες των ανδρών, αλλά η διαφορά ωχριά μπροστά στη μείωση του ισοζυγίου κατά 45% περίπου για το κάθε φύλο. Τελικά, βέβαια, το ισοζύγιο παρέμεινε θετικό και για τα δύο φύλα. Σε αντιδιαστολή, υπάρχει ουσιαστική αλλαγή στη σύνθεση των καθαρών νέων θέσεων αναφορικά με την ηλικία. Οι νέοι 15-24 ετών κατέλαβαν το 2022 το 76,4% των νέων θέσεων μισθωτής απασχόλησης (περίπου 55,6 χιλ. από τις 72,8 χιλ. συνολικά). Είναι χαρακτηριστικό ότι το 2021 είχαν καταλάβει το 49,4%. Ενδεχομένως να πρόκειται για συγκυριακό φαινόμενο. Όμως, μπορεί να αποτελεί ένδειξη στροφής της αγοράς εργασίας προς τους νέους, οπότε χρήζει μεγαλύτερης διερεύνησης.

3.1.4. Ανεργία

Η ανεργία μειώθηκε το τρίτο τρίμηνο του 2022 σε 11,8% για τα άτομα ηλικίας 15-64 ετών, 11,6% για άτομα άνω των 15 ετών και 10,7% για άτομα 25-64 ετών. Η μείωση αφορά τόσο σε ετήσια όσο και σε τριμηνιαία βάση. Στη δεύτερη περίπτωση η βελτίωση της εικόνας συνάδει με την εποχική διακύμανση της οικονομικής δραστηριότητας. Οι γυναίκες και οι νέοι 15-24 ετών συνεχίζουν να έχουν χαμηλότερη πιθανότητα εύρεσης απασχόλησης. Οι πρώτες είχαν 6,7 εμ. υψηλότερη ανεργία το 2022γ σε σύγκριση με τους άνδρες άνω των 15 ετών και οι δεύτεροι 18,5 εμ. υψηλότερη ανεργία σε σύγκριση με τα άτομα άνω των 25 ετών. Οι δύο αυτές ομάδες έχουν επίσης εντονότερη εποχική διακύμανση. Σε τριμηνιαία βάση η μείωση της ανεργίας στις γυναίκες έφτασε τις 1,2 εμ. έναντι 0,4 εμ. στους άνδρες, ενώ στους νέους 3,2 εμ. έναντι 0,7 εμ. στα άτομα άνω των 25 ετών. Από την άλλη πλευρά, η μείωση της ανεργίας σε ετήσια βάση ήταν διπλάσια στις γυναίκες από ό,τι στους άνδρες (1,8 εμ. έναντι 0,9 εμ.). Αντίθετα, οι νέοι είδαν το ποσοστό ανεργίας να διατηρείται σχεδόν σταθερό με μόλις 0,3 εμ. μείωση, ενώ τα άτομα άνω των 25 ετών είδαν την ανεργία τους

να μειώνεται από το 2021γ κατά 1,6 εμ. Επομένως, δεν αποτελεί έκπληξη η διαπίστωση ότι η διαφορά στο ποσοστό ανεργίας μεταξύ φύλων μειώθηκε σε ετήσια βάση, ενώ μεταξύ ηλικιακών ομάδων αυξήθηκε.

Ο αριθμός των μακροχρόνια ανέργων μειώθηκε σε ετήσια (-59,2 χιλ.) και τριμηνιαία (-20,9 χιλ.) βάση. Το μερίδιό τους στο σύνολο των ανέργων μειώθηκε σε ετήσια βάση (-3,5 εμ.) και αυξήθηκε οριακά σε μηνιαία βάση (+0,3 εμ.), διότι το σύνολο των ανέργων μειώθηκε ταχύτερα σε σύγκριση με τους μακροχρόνια ανέργους. Σε κάθε περίπτωση, η μακροχρόνια ανεργία παραμένει ένα σημαντικό πρόβλημα της ελληνικής αγοράς εργασίας με συνέπειες στην ποιότητα του ανθρώπινου κεφαλαίου των μακροχρόνια ανέργων.

Τα πιο πρόσφατα δεδομένα της ΕΕΔ σε μηνιαία βάση δείχνουν μικρή αύξηση του μη εποχικά διορθωμένου ποσοστού ανεργίας τους μήνες Οκτώβριο ως Δεκέμβριο, αλλά σταθεροποίηση του εποχικά διορθωμένου ποσοστού ανεργίας τους ίδιους μήνες στο 11,6%. Σε κάθε περίπτωση, το ποσοστό ανεργίας σε ετήσια βάση φαίνεται ότι θα μειωθεί περαιτέρω τους τελευταίους μήνες του έτους.

Η μεγάλη απόκλιση που εμφανίζουν τα δειγματοληπτικά στοιχεία για τους ανέργους, δηλαδή η ΕΕΔ, σε σύγκριση με τα διοικητικά/απογραφικά στοιχεία, δηλαδή τα στοιχεία για τους ανέργους που τηρεί η Δημόσια Υπηρεσία Απασχόλησης (ΔΥΠΑ), είναι συχνά σημείο προβληματισμού. Τον Δεκέμβριο του 2022, για παράδειγμα, η διαφορά ξεπέρασε τα 520 χιλ. άτομα. Με άλλα λόγια, με βάση την ΕΕΔ υπολογίζεται ότι υπάρχουν οι μισοί άνεργοι από αυτούς που καταμετρά η ΔΥΠΑ. Λόγοι απόκλισης φυσικά και υπάρχουν. Ωστόσο, αναρωτιέται κανείς, αν είναι ικανοί να δικαιολογήσουν μια τόσο μεγάλη απόκλιση. Οπωσδήποτε, ο ορισμός του ανέργου που χρησιμοποιεί η ΕΛΣΤΑΤ είναι πολύ ευρύτερος, αν και διεθνώς αποδεκτός, καθώς ακόμη και μία ώρα αμειβόμενης απασχόλησης την εβδομάδα αρκεί για να κατατάξει κάποιον στην κατηγορία των απασχολούμενων. Ενδεχομένως μια προσαρμογή του ορισμού του ανέργου που χρησιμοποιεί η ΔΥΠΑ στα διεθνή πρότυπα να μείωνε την απόκλιση. Όπως, επίσης, και η αποτελεσματικότερη καταγραφή της αδήλωτης εργασίας, η οποία ναι μεν δηλώνεται στην ΕΕΔ, αλλά δεν εντοπίζεται από τη ΔΥΠΑ.

3.1.5. Προκλήσεις στην αγορά εργασίας

Οι προκλήσεις και οι αβεβαιότητες που καλείται να διαχειριστεί η αγορά εργασίας τους επόμενους μήνες είναι σημαντικές και συχνά εξωγενείς. Παράμετροι όπως ο πόλεμος στην Ουκρανία, η επαρκής προμή-

θεια εναλλακτικών καυσίμων προς αντικατάσταση του φυσικού αερίου και του πετρελαίου με χώρα προέλευσης τη Ρωσία, ο κίνδυνος επισιτιστικής κρίσης και προμήθειας επαρκών πρώτων υλών για τον αγροτικό τομέα και τη βιομηχανία, η εξέλιξη της πανδημίας και τα εμπόδια που ενδέχεται να θέσει στην παραγωγική διαδικασία στην Κίνα και αλλού, η αύξηση των επιτοκίων από την ΕΚΤ για την καταπολέμηση του πληθωρισμού αποτελούν μερικούς γενικούς εξωγενείς κινδύνους. Σε αυτούς πρέπει να προσθέσει κανείς τους ειδικούς εξωγενείς κινδύνους, όπως τη γεωπολιτική αστάθεια στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και τις μεταναστευτικές ροές που ανά πάσα στιγμή μπορεί να αυξηθούν.

Επιπρόσθετοι παράμετροι που αναμένεται να επιδράσουν στην πορεία της ελληνικής οικονομίας και, κατά συνέπεια, της αγοράς εργασίας περιλαμβάνουν τη νέα τουριστική περίοδο που ξεκινά πολύ σύντομα. Αν η ζήτηση για τουριστικές υπηρεσίες από το εξωτερικό διατηρηθεί ισχυρή ή καταφέρει ακόμη και να ξεπεράσει τη ζήτηση του προηγούμενου έτους, τόσο σε όρους όγκου όσο και σε ποιοτικούς όρους, δηλαδή με μια υψηλότερη κατά κεφαλήν δαπάνη, τότε η ζήτηση για εργασία στον κλάδο και σε άλλους που συνδέονται με αυτόν αναμένεται να ενισχυθεί και μαζί η απασχόληση. Ειδικά δε, αν αποφευχθούν τα προβλήματα κενών θέσεων που διαπιστώθηκαν τα προηγούμενα χρόνια. Προς τούτο θα έπρεπε να υπάρξει εγκαίρως μέριμνα τόσο από την πλευρά των επιχειρήσεων, όσο και από την πλευρά της πολιτείας.

Ο πληθωρισμός αναμένεται να μειωθεί τους επόμενους μήνες μετά τα υψηλά επίπεδα που κινήθηκε ολόκληρο το 2022. Με βάση τα πιο πρόσφατα στοιχεία, η ΕΛΣΤΑΤ υπολογίζει ότι ο μέσος ετήσιος ΔΤΚ αυξήθηκε κατά 9,6% το 2022 ροκανίζοντας την αγοραστική δύναμη των καταναλωτών. Οι διεθνείς οργανισμοί προβλέπουν αποκλιμάκωση του πληθωρισμού το 2023 στην Ελλάδα. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Νοέμβριος 2022) προβλέπει 6% πληθωρισμό το επόμενο έτος³, το ΔΝΤ⁴ (Οκτώβριος 2022) 3,2% και ο ΟΟΣΑ⁵ (Νοέμβριος 2022) 4,3%. Σε κάθε περίπτωση, η απώ-

λεια της αγοραστικής δύναμης των καταναλωτών θα συνεχιστεί, εφόσον ο πληθωρισμός το 2023 είναι μεγαλύτερος από τις αυξήσεις των αποδοχών την ίδια περίοδο. Αυτό μπορεί να μειώσει την εγχώρια ζήτηση και να αυξήσει τον κίνδυνο φτώχειας για τα ευάλωτα νοικοκυριά, ενώ παράλληλα μπορεί να διακινδυνεύσει την ανοδική πορεία της απασχόλησης. Ανάλογα αποτελέσματα αναμένονται και από πιθανές δυσανάλογες αρνητικές επιπτώσεις από την αύξηση των επιτοκίων στο ελληνικό ΑΕΠ, με δεδομένη την ευάλωτη θέση που βάζει την οικονομία η εύθραυστη δημοσιονομική της εικόνα.

Ένας ακόμη παράγοντας που αναμένεται να συμβάλει στην πορεία της απασχόλησης είναι η διαδικασία καθορισμού του ύψους του κατώτατου μισθού (ΚΜ). Φέτος δρομολογήθηκε νωρίτερα από άλλες χρονιές και θα ολοκληρωθεί ως την 10η Μαρτίου⁶. Αναπόφευκτα, η πρόθεση να αντισταθμιστεί ένα μέρος των απωλειών της αγοραστικής δύναμης των εργαζομένων λόγω του πληθωρισμού, ειδικά των χαμηλόμισθων, θα έχει εξέχουσα βαρύτητα στις αποφάσεις για τον ΚΜ. Τελευταία, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης καλλιεργούν προσδοκίες σημαντικής αύξησης του ΚΜ που πλησιάζουν το ύψος της μέσης ετήσιας μεταβολής του ΔΤΚ. Σύμφωνα με πρόσφατες εκθέσεις του ΚΕΠΕ⁷, όμως, το ύψος του ΚΜ και το επίπεδο απασχόλησης συσχετίζονται, ενώ η ισχύς της συσχέτισης αυτής διαφέρει ανάλογα με τον ρυθμό μεγέθυνσης του ΑΕΠ, όπως και το μέγεθος της επιχείρησης ή τον κλάδο δραστηριότητας. Επομένως, είναι πιθανό οι αποφάσεις για τον νέο ΚΜ να επηρεάσουν την εξέλιξη της απασχόλησης το 2023 σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό.

Τέλος, η κατανομή των κονδυλίων του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας πρέπει να γίνει με τρόπο αξιοκρατικό. Μόνο έτσι θα συμβάλει στη βέλτιστη αξιοποίηση των πόρων επενδύοντας σε δραστηριότητες με απτά οφέλη για την οικονομία και την αναδιάρθρωση της παραγωγής, και αποτέλεσμα την ενίσχυση της απασχόλησης με τη δημιουργία βιώσιμων και επαρκώς αμειβόμενων θέσεων εργασίας.

3. Εδώ βρίσκονται οι μακροοικονομικές προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής: <https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-surveillance-eu-economies/greece/economic-forecast-greece_en>.

4. Οι προβλέψεις του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) είναι διαθέσιμες εδώ: <<https://www.imf.org/en/Countries/GRC#countrydata>>.

5. Βλ. εδώ τις προβλέψεις του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ): <<https://issuu.com/oecd.publishing/docs/greece-oecd-economic-outlook-projection-note-novem>>.

6. Βλ. εδώ: <<https://ypergasias.gov.gr/to-neo-chronodiagramma-gia-tin-thespsi-tou-katotatou-misthou-pou-tha-xekinisei-na-ischyei-apo-tin-1i-apriliou/>>.

7. Βλ. εδώ: <<https://ypergasias.gov.gr/wp-content/uploads/2022/04/8.1.-ΚΕΠΕ-ΕΚΘΕΣΗ-28.02.2022.pdf>>.

3.2. Καταγραφή βασικών μεγεθών εισοδηματικής φτώχειας στην Ελλάδα, 2020

Βλάσης Μισσός

Η Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης (SILC) εκπονείται σε ετήσια βάση από την ΕΛΣΤΑΤ υπό την εποπτεία της Eurostat και επικεντρώνεται στην εισοδηματική κατάσταση, στην ανισότητα και στο επίπεδο φτώχειας του πληθυσμού. Λόγω της χρονοβόρας διαδικασίας συλλογής των δεδομένων και της πολύπλοκης μεθόδου διαχείρισής τους, η έρευνα της SILC δημοσιεύεται με σημαντική χρονική υστέρηση από το πραγματικό έτος στο οποίο αναφέρεται¹. Επιπλέον, η δημοσιευμένη έρευνα κάθε έτους αφορά τα εισοδήματα του προηγούμενου. Κατά συνέπεια, η πιο πρόσφατη SILC του 2021, στοιχεία της οποίας παρουσιάζονται παρακάτω, αφορά τα εισοδήματα του 2020, έτος το οποίο στιγματίστηκε από τη ραγδαία εξάπλωση της Covid-19.

Εκτός από το επίπεδο εισοδήματος, η έρευνα περιλαμβάνει και ένα σημαντικό πλήθος κοινωνικοοικονομικών και δημογραφικών χαρακτηριστικών, τα οποία προσφέρουν αξιόπιστη πληροφόρηση στην άσκηση κοινωνικής πολιτικής. Μεταξύ άλλων, στο παρόν άρθρο αναφερόμαστε στις βασικές εξελίξεις των πλέον διαδεδομένων μεταβλητών της SILC, καθώς και σε ορισμένα συγκυριακά ζητήματα που αφορούν την ανταπόκριση του πληθυσμού στις εισοδηματικές επιδράσεις της Covid-19².

Σύμφωνα με την επίσημη προσέγγιση, το ετήσιο «κατώφλι ή όριο» φτώχειας (poverty threshold) ορίζεται

ως το 60% του διάμεσου διαθέσιμου ατομικού εισοδήματος. Περαιτέρω, το σχετικό ποσοστό φτώχειας υπολογίζεται ως το τμήμα του πληθυσμού που διαβίει με εισόδημα μικρότερο του εκάστοτε ορίου, ενώ το «χάσμα φτώχειας» (poverty gap) αποτελεί έναν λόγο που ορίζεται ως η απόσταση του διάμεσου εισοδήματος των φτωχών από το όριο φτώχειας προς το τελευταίο. Με άλλα λόγια, το χάσμα φτώχειας είναι ένας δείκτης υπολογισμού της έντασης της φτώχειας, καθώς εξετάζει τη διαφορά του εισοδήματος του 50% των φτωχών από το κατώφλι φτώχειας³.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, το Διάγραμμα 3.2.1 παρουσιάζει τα τρία αυτά μεγέθη για την περίπτωση της Ελλάδας, και συγκεκριμένα για την περίοδο 2002 έως 2020. Σε διάρκεια δύο περίπου δεκαετιών η ελληνική οικονομία πέρασε από μια αρχική φάση αύξησης του εισοδήματος (2002-2009) που με τη σειρά της οδήγησε σε μια βαθιά οικονομική κρίση και συρρίκνωση του εισοδήματος και της απασχόλησης (2010-2015). Κατόπιν, ύστερα από μια βραχύβια περίοδο ισχνής ανόδου του ΑΕΠ (2016-2019) και αποκλιμάκωσης της ανεργίας, η αργή τάση επανάκαμψης ανακόπηκε λόγω εξάπλωσης της Covid-19⁴.

Στην πρώτη περίοδο, η αύξηση του διάμεσου εισοδήματος του πληθυσμού κατά 51% καταγράφηκε μαζί με τη γενική τάση αποκλιμάκωσης του ποσοστού φτώχειας. Τα δύο αυτά στοιχεία οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η σχετική αύξηση του εισοδήματος κατανεμήθηκε έτσι ώστε να ωφελήσει τα χαμηλότερα εισοδηματικά στρώματα. Κατόπιν, οι δύο αυτές τάσεις αντιστρέφονται πλήρως. Την πτώση του ορίου φτώχειας κατά 37,3%, η οποία είναι ενδεικτική της προσαρμογής των εισοδημάτων κατά την περίοδο 2010-2015, ακολούθησε η αύξηση του ποσοστού φτώχειας.

Την περίοδο 2016-2019, η αύξηση του ορίου φτώχειας είναι ήπια, κατά 17%, και δεν αντισταθμίζει την

1. Βλ. Μισσός Β. (2021), *Η επίδραση του συστήματος κοινωνικής προστασίας στην ανισότητα και φτώχεια στην Ελλάδα και στην ΕΕ*, Έκθεση 82, Αθήνα: ΚΕΠΕ.

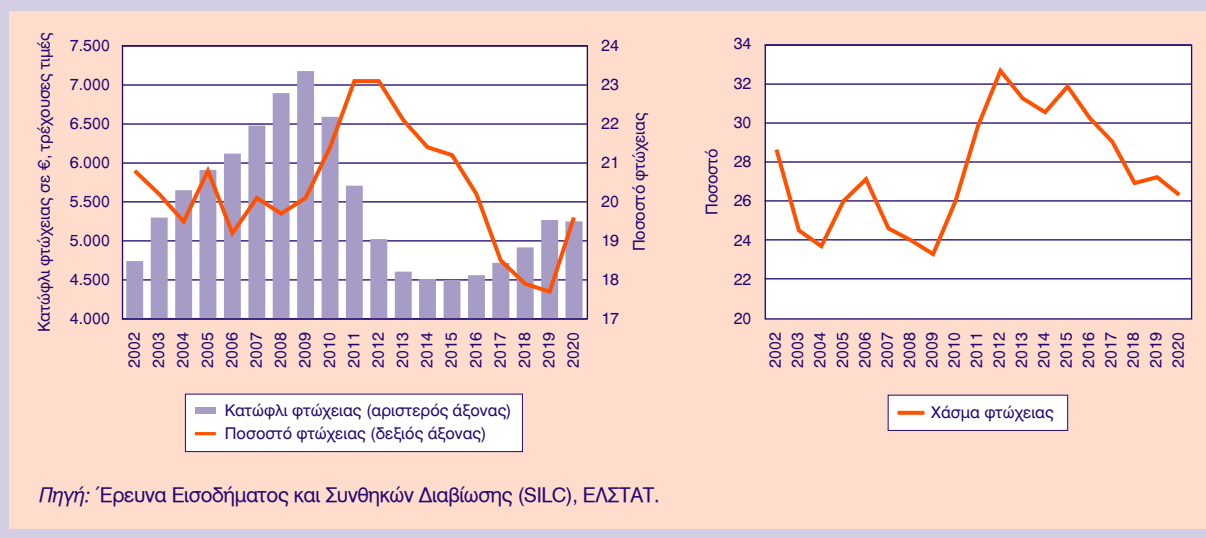
2. Βλ. Λιαργκόβας Π., Γούλας Χ., Αποστολόπουλος Ν., Αναστασιάδου Σ., Μαρσέλλου Α., Μισσός Β. και Ροδουσάκης Ν. (2022), *Οι κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας Covid-19 στους εργαζόμενους του ιδιωτικού τομέα*, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ και Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.

3. Βλ. Παπαθεοδώρου Χ. και Μισσός Β. (2013), *Δομή και Τάσεις της φτώχειας στην Ελλάδα*, Έκθεση 9, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, ΙΝΕ ΓΣΕΕ.

4. Για μία συστηματική ανάλυση των αιτιών που οδήγησαν στην αποκλιμάκωση του ελληνικού ΑΕΠ, βλ. Βαίτσος Κ. και Μισσός Β. (2022), *Κρίσεις και προκλήσεις: Η νέα κανονικότητα*, Αθήνα: Πατάκης.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.2.1

Κατώφλι (σε €), ποσοστό και χάσμα φτώχειας στην Ελλάδα, 2002-2020

προηγούμενη συρρίκνωση. Παράλληλα όμως, το ποσοστό φτώχειας αποκλιμακώνεται αισθητά, σχεδόν κατά 3,7 ποσοστιαίες μονάδες (17,7% το 2019). Δεν χωράει αμφιβολία ότι η περίοδος της πανδημίας της Covid-19 είχε ισχυρές επιπτώσεις σε όλες τις οικονομίες της ΕΕ. Έτσι και στην Ελλάδα, η αντίδραση του ορίου φτώχειας ήταν άμεση αλλά οριακή, υποχωρώντας κατά 0,34% αλλά με σημαντική αύξηση στο ποσοστό φτώχειας κατά δύο ποσοστιαίες μονάδες. Ο συνδυασμός οριακής πτώσης του κατωφλιού και απότομης ανόδου του ποσοστού οδηγεί στο συμπέρασμα ότι τα χαμηλότερα εισοδήματα επηρεάστηκαν δυσανάλογα σε σχέση με τα υψηλότερα.

Αντίστοιχα, το χάσμα φτώχειας (δεξί τμήμα του Διαγράμματος 3.2.1) ακολουθεί την περιοδολόγηση μεγέθυνσης και κρίσης της ελληνικής οικονομίας. Ειδικότερα, την περίοδο 2002-2009 το χάσμα φτώχειας υποχωρεί σημαντικά στο 23,4%, που σημαίνει ότι το 50% του πληθυσμού των φτωχών ζει κατέχοντας ένα επίπεδο διαθέσιμου εισοδήματος μικρότερο του 76,6% (δηλ. 100%-23,4%) του ορίου φτώχειας⁵. Το 2012, το χάσμα αυξήθηκε αισθητά στο 32,7%, αντανακλώντας τους επιδεινούμενους όρους διαβίωσης του φτωχού πληθυσμού, για να υποχωρήσει κοντά στο 26,4% το 2020. Παρότι η πτώση του υπογραμμίζει μια σχετική βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης,

θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η διακύμανση του χρηματικού επιπέδου του ορίου φτώχειας ώστε να γίνει αντιληπτή η διαχρονική μεταβολή του εισοδήματος των πολύ φτωχών⁶.

Δεν χωράει αμφιβολία ότι, σε γενικές γραμμές, κατά την εξεταζόμενη περίοδο τα εισοδήματα των νοικοκυριών προσαρμόστηκαν σημαντικά και ότι οι επιδράσεις των πολιτικών εσωτερικής υποτίμησης και δημοσιονομικής προσαρμογής ήταν εντονότερες στα χαμηλά εισοδηματικά στρώματα του πληθυσμού. Από την άλλη, σε όλες της χώρες της ΕΕ, το ξέσπασμα της πανδημίας της Covid-19 και τα μέτρα περιορισμού της κυκλοφορίας που λήφθηκαν εναντίον της εξάπλωσης της νόσου προξένησαν μια σειρά απότομων διακυμάνσεων και συρρίκνωσης του ΑΕΠ. Στην Ελλάδα, η απότομη πτώση του ΑΕΠ κατά 8,8% ενεργοποίησε μία διαδικασία έκτακτων κοινωνικών παροχών προς το μεγαλύτερο τμήμα του πληθυσμού και ειδικότερα, σε πληθυσμιακές ομάδες που επλήγησαν άμεσα από τα μέτρα του κλεισίματος της οικονομίας (lockdown).

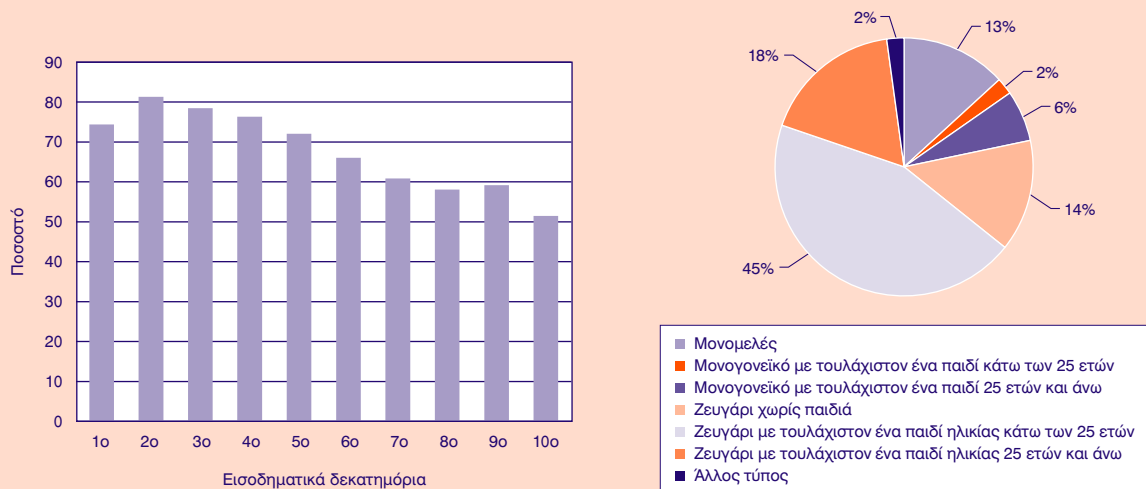
Η πλειονότητα των νοικοκυριών έγινε λήπτης μιας σειράς έκτακτων παροχών και επιδομάτων που σχεδιάστηκαν για να αντισταθμίσουν το μειωμένο, λόγω Covid-19, εισόδημα. Νοικοκυριά που ανήκουν στα χαμηλότερα εισοδηματικά στρώματα έλαβαν σημαντικό τμήμα αντίστοιχων ενισχύσεων αλλά ακόμα και

5. Βλ. κεφ. 12 στο Βαϊτσος Κ. και Μισσός Β. (2018), *Πραγματική Οικονομία: Εμπειρίες ανάπτυξης, κρίσης και φτωχοποίησης στην Ελλάδα*, Αθήνα: Κριτική, σσ. 383-386.

6. Για παράδειγμα, εφόσον το 2020 το όριο φτώχειας εκτιμάται ότι ήταν €5.251 και το χάσμα φτώχειας στο 26,4%, το ατομικό διαθέσιμο εισόδημα του 50% των φτωχών υπολογίζεται μικρότερο των €3.865 ετησίως.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.2.2

Ποσοστό νοικοκυριών που έλαβαν επιδόματα και παροχές λόγω Covid-19 ανά δεκατημόριο εισοδήματος, και τύπος νοικοκυριού 2020, Ελλάδα

Πηγή: Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης (SILC), ΕΛΣΤΑΤ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.2.1 Επιδόματα και παροχές λόγω Covid-19 ως ποσοστό του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών κατά εισοδηματική κατηγορία, Ελλάδα, 2020

	1ο	2ο	3ο	4ο	5ο	6ο	7ο	8ο	9ο	10ο
Μονομελές νοικοκυριό	3,1%	2,1%	2,9%	2,3%	2,5%	1,4%	0,9%	1,8%	2,1%	0,5%
Μονογονεϊκό νοικοκυριό με τουλάχιστον ένα παιδί ηλικίας κάτω των 25 ετών	9,3%	12,5%	6,5%	7,4%	5,0%	1,8%	1,9%	2,7%	2,4%	1,0%
Μονογονεϊκό νοικοκυριό με τουλάχιστον ένα παιδί ηλικίας 25 ετών και άνω	7,1%	2,8%	2,7%	5,4%	3,0%	5,4%	4,0%	5,3%	4,5%	3,7%
Ζευγάρι χωρίς παιδιά	15,0%	3,3%	2,1%	1,4%	1,6%	2,7%	3,6%	1,6%	1,9%	1,2%
Ζευγάρι με τουλάχιστον ένα παιδί ηλικίας κάτω των 25 ετών	28,6%	10,2%	13,2%	7,1%	6,2%	8,5%	6,8%	7,1%	4,2%	3,5%
Ζευγάρι με τουλάχιστον ένα παιδί ηλικίας 25 ετών και άνω	23,2%	9,6%	7,8%	5,8%	4,9%	6,3%	4,8%	4,6%	4,6%	3,7%
Άλλο τύπος νοικοκυριού	2,9%	2,7%	10,1%	2,9%	5,2%	6,5%	4,4%	2,7%	3,6%	5,8%

Πηγή: Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης (SILC), ΕΛΣΤΑΤ.

το ανώτερο 10% φαίνεται να έχει σημαντική συμμετοχή σε αυτή τη συγκυριακή επιδοματική πολιτική (βλ. Διάγραμμα 3.2.2). Συγκεκριμένα, πάνω από το 70% του πληθυσμού των πέντε χαμηλότερων δεκατημορίων έγινε λήπτης παροχών, ενώ, από εκεί και πέρα, η ποσοστιαία συμμετοχή αποκλιμακώνεται φτάνοντας στο 50%. Από το σύνολο των νοικοκυριών που έλαβαν έκτακτη βοήθεια, το 45% αφορά «ζευγάρια με τουλάχιστον ένα παιδί ηλικίας κάτω των 25 ετών». Από την άλλη, τα «μονογονεϊκά νοικοκυριά με παιδιά κάτω των 25 ετών» καλύπτουν μόνο το 2% του συνόλου.

Στον Πίνακα 3.2.1 παρουσιάζεται το ποσοστό των επιδομάτων στο διαθέσιμο (μετά φόρων) εισόδημα των νοικοκυριών, ανάλογα με τον τύπο και την κατάταξή τους στην κλίμακα εισοδήματος. Κατανέμοντας τον πληθυσμό σε εισοδηματικά δεκατημόρια, παρατηρείται έντονη σχετική συγκέντρωση των επιδομάτων

σε ζευγάρια του πρώτου, πιο φτωχού δεκατημορίου. Σε περίπτωση τέκνων, το ποσοστό των επιδομάτων λόγω Covid-19 ανέρχεται σε ποσοστό άνω του 25%, ενώ, αντίστοιχα, σε περιπτώσεις νοικοκυριών που ανήκουν στο δεύτερο δεκατημόριο του εισοδήματος, τα ποσοστά των επιδομάτων υποχωρούν αισθητά κάτω από το 10%.

Παρότι σε ορισμένες περιπτώσεις η έκτακτη ενίσχυση εμφανίζεται αρκετά σημαντική, δεν ήταν ικανή να διατηρήσει το επίπεδο διαθέσιμου εισοδήματος της περυσινής χρονιάς. Ειδικότερα, ενώ το επίπεδο των κατωφλιών φτώχειας στην ΕΕ καταγράφει μία μέση αύξηση κατά 3,6%, μεταξύ των ετών 2019-2020, στην Ελλάδα εκτιμάται ότι η πτώση ήταν της τάξης του 0,3%. Ως απότοκο της υψηλής πτώσης του ΑΕΠ, το διαθέσιμο εισόδημα των χαμηλότερων στρωματώσεων του πληθυσμού κατέγραψε δυσανάλογη υποχώρηση.

4. Μεταρρυθμίσεις-Ανάπτυξη

ΚΕΠΕ, Οικονομικές Εξελίξεις, τεύχος 50, 2023, σσ. 62-67

4.1. Εξελίξεις στην ψηφιακή και πράσινη μετάβαση της ελληνικής οικονομίας

Αθανάσιος Χύμης

4.1.1. Εισαγωγή

Οι ποικίλες κρίσεις που έχει κληθεί να αντιμετωπίσει η ανθρωπότητα, όπως η κλιματική, η πανδημία, η ενεργειακή, με συνακόλουθες κρίσεις την επισιτιστική, του πληθωρισμού, κλπ., έχουν καταστήσει την ψηφιακή και την πράσινη μετάβαση ακόμα πιο σημαντικές και επίκαιρες. Οι δίδυμες αυτές μεταβάσεις σχετίζονται άμεσα με την ανταγωνιστικότητα και όλες οι σχετικές εκθέσεις διεθνών οργανισμών συμφωνούν ότι μια ανταγωνιστική οικονομία οφείλει να έχει επιτύχει υψηλό βαθμό ψηφιακής και ενεργειακής (πράσινης) μετάβασης.

4.1.2. Ψηφιακή μετάβαση

Σύμφωνα με την τελευταία έκδοση (2022) του Δείκτη Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας (DESI), η ελληνική οικονομία ανέκοψε την άνοδό της στην κατάταξη

και παρέμεινε στην 25η θέση (Πίνακας 4.1.1). Αυτό σημαίνει ότι η παρά την, σύμφωνα με τον δείκτη, ικανοποιητική πρόοδο της Ελλάδας προς την κατεύθυνση της ψηφιοποίησης, η μεγάλη απόσταση που έχει να διατρέξει η ελληνική οικονομία δεν καλύπτεται εύκολα δεδομένης και της συνεχούς και ταχείας πορείας προς την ψηφιακή μετάβαση των Ευρωπαίων εταίρων μας. Σημειώνεται ότι τα στοιχεία του δείκτη αφορούν το έτος 2021.

Ο Πίνακας 4.1.2 εστιάζει στις επιμέρους παραμέτρους των βασικών τεσσάρων διαστάσεων του δείκτη, και ιδιαίτερα σε αυτές που χρειάζονται περαιτέρω βελτίωση. Όσον αφορά το ανθρώπινο κεφάλαιο, η διαφορά με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο είναι η μικρότερη. Αυτό οφείλεται στο ότι οι ψηφιακές δεξιότητες του πληθυσμού είναι αρκετά κοντά στον μέσο όρο των εταίρων μας και μάλιστα στην ηλικιακή ομάδα 16-24 ετών οι ψηφιακές δεξιότητες ανέρχονται στο 88%, αρκετά πάνω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (71%).

Στη συνδεσιμότητα έχει γίνει σημαντική πρόοδος όσον αφορά την κάλυψη των δικτύων πολύ υψηλής χωρητικότητας (VHCN) και 5G, αν και τα πρώτα έχουν αρκετό δρόμο να καλύψουν. Επίσης, είμαστε πίσω στη διείσδυση σταθερών ευρυζωνικών επικοινωνιών ταχύτητας τουλάχιστον 100Mbps (9%), όταν ο ευρωπαϊκός μέσος όρος είναι 41%, καθώς και στη διείσδυση διαδικτύου υψηλών ταχυτήτων (άνω από 1 Gbps), αλλά και στην κάλυψη οπτικών ινών μέχρι τον χώρο του χρήστη.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1.1 Βαθμολογία και κατάταξη της Ελλάδος με βάση τον δείκτη DESI

Δείκτης	Ελλάς		ΕΕ27	Καλύτερη επίδοση	
	Θέση	Βαθμός	Μέσος βαθμός	Κράτος	Βαθμός
DESI	25	38,9	52,3	Φινλανδία	69,6
Ανθρώπινο κεφάλαιο	22	40,1	45,7	Φινλανδία	71,4
Συνδεσιμότητα	22	49,6	59,9	Δανία	77,1
Ενσωμάτωση ψηφιακής τεχνολογίας	22	26,6	36,1	Φινλανδία	59,1
Ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες	26	39,4	67,3	Εσθονία	91,2

Πηγή: Δείκτης Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας (DESI) 2022, Ελλάδα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1.2 Ο δείκτης DESI αναλυτικά (στοιχεία 2021)

	Ελλάς	ΕΕ27
1. Ανθρώπινο κεφάλαιο		
1.1 Τουλάχιστον βασικές ψηφιακές δεξιότητες (% ατόμων)	52%	54%
1.2 Ψηφιακές δεξιότητες πέραν των βασικών (% ατόμων)	22%	26%
1.3 Ειδικοί ΤΠΕ	2,8	4,5
2. Συνδεσιμότητα		
2.1 Συνολική διείσδυση σταθερών ευρυζωνικών επικοινωνιών (% νοικοκυριών)	82%	78%
2.2 Διείσδυση σταθερών ευρυζωνικών επικοινωνιών ταχύτητας τουλάχιστον 100 Mbps (% νοικοκυριών)	9%	41%
2.3 Διείσδυση ταχύτητας τουλάχιστον 1 Gbps (% νοικοκυριών)	<0,01%	7,58%
2.4 Κάλυψη σταθερών δικτύων πολύ υψηλής χωρητικότητας (VHCN) (% νοικοκυριών)	20%	70%
2.5 Κάλυψη οπτικών ινών μέχρι τον χώρο του χρήστη (FTTP) (% νοικοκυριών)	20%	50%
2.6 Φάσμα 5G (εκχωρηθέν ως % συνολικού εναρμονισμένου 5G) (στοιχεία 4/2022)	99%	56%
2.7 Κάλυψη 5G (% κατοικημένων περιοχών)	66%	66%
2.8 Διείσδυση κινητών ευρυζωνικών επικοινωνιών (% ατόμων)	76%	87%
2.9 Δείκτης τιμών ευρυζωνικών συνδέσεων	58	73
3. Ενσωμάτωση ψηφιακής τεχνολογίας		
3.1 MME με τουλάχιστον βασικό επίπεδο ψηφιακής έντασης (% MME)	39%	55%
3.2 Υπολογιστικό νέφος (% επιχειρήσεων)	17%	34%
3.3 Τεχνητή νοημοσύνη (% επιχειρήσεων)	4%	8%
3.4 ΤΠΕ για την περιβαλλοντική βιωσιμότητα (% επιχειρήσεων)	65%	66%
3.5 MME που πραγματοποιούν πωλήσεις μέσω διαδικτύου (% MME)	20%	18%
3.6 Κύκλος εργασιών ηλεκτρονικού εμπορίου (% κύκλου εργασιών MME)	11%	12%
3.7 Διασυνδεδεμένες ηλεκτρονικές πωλήσεις (% των MME)	7%	9%
4. Ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες		
4.1 Χρήστες ηλεκτρονικής διακυβέρνησης (% χρηστών διαδικτύου)	69%	65%
4.2 Προσυμπληρωμένα έντυπα	45	64
4.4 Ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες για πολίτες	52	75
4.5 Ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες για επιχειρήσεις	48	82
4.6 Ανοικτά δεδομένα	82%	81%

Πηγή: Δείκτης Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας (DESI) 2022, Ελλάδα.

Όσον αφορά την ενσωμάτωση ψηφιακών τεχνολογιών από τις επιχειρήσεις, υστερούμε σημαντικά, ιδιαίτερα σε παραμέτρους όπως το ποσοστό μικρομεσαίων επιχειρήσεων (MME) με τουλάχιστον βασικό επίπεδο ψηφιακής έντασης, καθώς και τη χρήση υπολογιστικού νέφους και τεχνητής νοημοσύνης από τις

επιχειρήσεις. Αντίθετα, λίγο υψηλότερο του ευρωπαϊκού μέσου όρου ποσοστό ελληνικών MME πραγματοποιούν ηλεκτρονικές πωλήσεις.

Τέλος, παρά τη σημαντική βελτίωση στις ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες, η απόσταση που πρέπει να καλυφθεί παραμένει μεγάλη. Ουσιαστική είναι η αύξηση του

αριθμού ενεργών χρηστών υπηρεσιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης που υπερβαίνει τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (69% - 65%). Όμως, στα προσυμπληρωμένα έντυπα και τις ψηφιακές υπηρεσίες προς πολίτες και επιχειρήσεις (τουλάχιστον σύμφωνα με τα στοιχεία του 2021) είμαστε ακόμα αρκετά πίσω από τους εταίρους μας.

4.1.3. Πράσινη μετάβαση

Από το μέτωπο της πράσινης μετάβασης τα νέα είναι αρκετά ενθαρρυντικά. Σύμφωνα με τον δείκτη απόδοσης μεταβάσεων (Transitions Performance Index – TPI) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, έκδοσης 2021 (στοι-

χεία 2020), η ελληνική οικονομία, ενώ υστερεί στην οικονομική, κοινωνική και μετάβαση διακυβέρνησης, βρίσκεται στη 10η θέση στην περιβαλλοντική μετάβαση (Πίνακας 4.1.3). Αξίζει να σημειωθεί η σημαντική πρόοδος και στις τέσσερις μεταβάσεις, η οποία αποτελεί τη δεύτερη καλύτερη επίδοση (μετά από την επίδοση της Κροατίας) στην ΕΕ27 για την περίοδο 2011-2020. Ο συγκεκριμένος δείκτης περιβαλλοντικής μετάβασης περιλαμβάνει λίγες μόνο διαστάσεις της πολυδιάστατης πράσινης μετάβασης, όπως μείωση εκπομπών ρύπων θερμοκηπίου, βιοποικιλότητα, παραγωγικότητα πλουτοπαραγωγικών πηγών και παραγωγικότητα ενέργειας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1.3 TPI, βαθμός μετάβασης και κατάταξη (στοιχεία 2020)

	Ελλάς		ΕΕ27 Μέσος όρος		Καλύτερη επίδοση	
	Βαθμός	Θέση	Βαθμός	Κράτος	Βαθμός	
TPI	62,08	24	68,96	Δανία	78,36	
Οικονομική	45,2	25	61,1	Ιρλανδία	76,1	
Κοινωνική	70,9	25	77,5	Σλοβενία	85,9	
Περιβαλλοντική	65,5	10	65,0	Μάλτα	74,4	
Διακυβέρνησης	63,8	26	74,0	Λουξεμβούργο	85,0	
Πρόοδος 2011-2020	11,0%	2	4,9%	Κροατία	13,5%	

Πηγή: European Commission, 2022.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1.4 Μερίδιο ΑΠΕ στην τελική κατανάλωση ενέργειας

	Ελλάς		ΕΕ27 Μέσος όρος		Καλύτερη επίδοση	
	2020	2021	2020	2021	2020	2021
	%/Θέση	%/Θέση	%	%	%	%
ΑΠΕ στο σύνολο της τελικής κατανάλωσης ενέργειας	21,7/13 ^{οι}	21,9/12 ^{οι}	22,0 ¹	21,8	Σουηδία 60,1	Σουηδία 62,6
ΑΠΕ στην κατανάλωση ηλεκτρισμού	35,9/13 ^{οι}	35,9/13 ^{οι}	37,4	37,5	Αυστρία 78,2	Αυστρία 76,2
ΑΠΕ στην θέρμανση και ψύξη	31,9/13 ^{οι}	31,1/13 ^{οι}	23,0	22,9	Σουηδία 66,4	Σουηδία 68,6
ΑΠΕ στις μεταφορές	5,3/27 ^{οι}	4,3/27 ^{οι}	10,3 ²	9,1	Σουηδία 31,9	Σουηδία 30,4

Πηγή: Eurostat, 2023.

Σημειώσεις: 1. Στόχος ΕΕ για το 2020: 20% 2. Στόχος ΕΕ για το 2020 10%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1.5 Green Future Index 2022, βαθμός και κατάταξη

	Ελλάς ¹	Καλύτερη επίδοση	Καλύτερη επίδοση ΕΕ20
Green Future Index	5,33 (22) (13)	Ισλανδία 6,92	Δανία 6,55 (2)
Εκπομπές άνθρακα	6,61 (8) (3)	Ισλανδία 8,06	Φινλανδία 7,32 (2)
Εκπομπές CO ₂	6,7 (30) (10)	Ισλανδία 10,0	Λουξεμβούργο 8,7 (8)
Αύξηση εκπομπών CO ₂	8,8 (6) (2)	Ουκρανία 10,0	Δανία 9,0 (3)
Αύξηση εκπομπών CO ₂ στις μεταφορές	8,0 (34) (10)	Νορβηγία 10,0	Σουηδία 9,9 (2)
Αύξηση εκπομπών CO ₂ στη βιομηχανία	4,6 (11) (1)	Ισλανδία 10,0	Ελλάς 4,6 (11)
Αύξηση εκπομπών θερμοκηπίου στη γεωργία	5 (19) (5)	ΗΑΕ 10,0	Φινλανδία 9,0 (2)
Ενεργειακή μετάβαση	2,85 (56) (12)	Αιθιοπία 7,18	Σουηδία 4,43 (18)
Αύξηση παραγωγής ανανεώσιμης ενέργειας	3,3 (36) (7)	Κουβέιτ 10,0	Λουξεμβούργο 5,9 (14)
Συμμετοχή ανανεώσιμης ενέργειας	2,8 (36) (8)	Ουγκάντα 10,0	Σουηδία 6,2 (13)
Αύξηση παραγωγής πυρηνικής ενέργειας	1,0 (-)*	Ιαπωνία 10,0	Βέλγιο 5,6 (6)
Συμμετοχή πυρηνικής ενέργειας	1,0 (-)*	Γαλλία 10,0	Γαλλία 10,0 (1)
Πράσινη κοινωνία	5,06 (40) (19)	Κορέα 7,04	Ιρλανδία 6,79 (3)
Πράσινα κτίρια	6,1 (30) (12)	ΗΠΑ 10,0	Φινλανδία 8,5 (2)
Προσπάθειες ανακύκλωσης	4,8 (33) (15)	Γερμανία 10,0	Γερμανία 10,0 (1)
Μεταβολή δασοκάλυψης	5,0 (40) (10)	Ιρλανδία 8,6	Ιρλανδία 8,6 (1)
Κατανάλωση κτηνοτροφικών προϊόντων	3,8 (51) (7)	Νιγηρία 10,0	Σλοβακία 5,7 (33)
Πράσινες μεταφορές	5,7 (34) (18)	Νορβηγία 10,0	Σουηδία 8,7 (3)
Καθαρές καινοτομίες	5,83 (32) (12)	Φινλανδία 7,67	Φινλανδία 7,67 (1)
Πράσινες ευρεσιτεχνίες	2,7 (32) (17)	Κορέα 10,0	Φινλανδία 9,3 (3)
Διασυνοριακές επενδύσεις καθαρής ενέργειας	7,2 (28) (1)	Αγκόλα 10,0	Ελλάς 7,2 (28)
Ιδιωτικές επενδύσεις τεχνολογίας τροφίμων	5,7 (39) (19)	Ισραήλ 10,0	Σουηδία 8,9 (3)
Πολιτικές κλίματος	5,70 (25) (16)	Δανία 8,12	Δανία 8,12 (1)
Κλιματική δράση	4,0 (37) (17)	Μαρόκο 9,0	Πολλά κράτη 7,0 (7)
Ετοιμότητα δέσμευσης και αποθήκευσης άνθρακα	5,5 (20) (10)	ΗΠΑ 10,0	Δανία 7,7 (7)
Πρωτοβουλίες τιμολόγησης άνθρακα	7,0 (17) (11)	Πολλά κράτη	Πολλά κράτη 8,0 (1)
Πολιτική/στρατηγική αειφόρου γεωργίας	1,0 (57) (17)	Πολλά κράτη	Πολλά κράτη 9,0 (1)
Δράση στην πανδημία	9,0 (2) (1)	Ινδία 10,0	Δανία, Ελλάς 9 (2)

Πηγή: MIT Technology Review Insights, 2022.

Σημείωση: 1. Εντός της πρώτης παρένθεσης η κατάταξη με βάση τις 76 χώρες του δείκτη, εντός της δεύτερης παρένθεσης η κατάταξη μεταξύ των 20 κρατών-μελών της ΕΕ που περιλαμβάνει ο δείκτης.

* Εξαιτίας του μεγάλου αριθμού κρατών με ίδιο βαθμό, η κατάταξη δεν προσθέτει κάποια πληροφόρηση.

Η Eurostat δημοσιεύει κάθε χρόνο το ποσοστό συμμετοχής ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (ΑΠΕ) στην τελική κατανάλωση ενέργειας των κρατών-μελών. Τα πλέον πρόσφατα στοιχεία αφορούν το 2021 (Πίνακας 4.1.4 πιο πάνω). Η ελληνική οικονομία έχει καταφέρει να βρίσκεται κοντά στον ευρωπαϊκό μέσο όρο στη χρήση ΑΠΕ στην κατανάλωση ενέργειας, ενώ εκεί που υστερεί σημαντικά είναι στη χρήση ΑΠΕ στις μεταφορές. Αξίζει να σημειωθεί ότι το 2021 η χρήση ΑΠΕ στην ΕΕ σημείωσε ελαφρά πτώση, με πιο σημαντική τη μείωση χρήσης ΑΠΕ στις μεταφορές, πράγμα που δείχνει την ανάγκη ανάληψης περαιτέρω σχετικών δράσεων.

Ένας πιο εμπεριστατωμένος δείκτης είναι ο Δείκτης Πράσινου Μέλλοντος (Green Future Index) που καταρτίζεται από το γνωστό τεχνολογικό ινστιτούτο MIT της Αμερικής, ο οποίος περιλαμβάνει 76 κράτη –20 εκ των οποίων κράτη-μέλη της ΕΕ– δίνοντας έτσι μια παγκόσμια προοπτική στην πράσινη μετάβαση. Ο δείκτης περιλαμβάνει στοιχεία από πληθώρα βάσεων δεδομένων και τα δεδομένα της έκδοσης του 2022 αφορούν προηγούμενα έτη (και πριν από το 2021). Αξίζει να σημειωθεί ότι η κατάταξη της χώρας μας σε σχέση με την έκδοση του 2021 ανέβηκε 15 θέσεις, από την 37η στην 22η, που σημαίνει ότι, εάν ανέβει λίγο ακόμα, θα μπει στην πρώτη 20άδα που, σύμφωνα με τον δείκτη, αποτελούν τους «πράσινους ηγέτες».

Από τον Πίνακα 4.1.5 πιο πάνω φαίνεται ότι η ελληνική οικονομία χρειάζεται να εστιάσει στη βελτίωση του κλάδου της πράσινης κοινωνίας, ιδιαίτερα στον τομέα της ανακύκλωσης, των πράσινων κτιρίων και των πράσινων μεταφορών, καθώς επίσης και να εντείνει τις προσπάθειες να γίνει ο αγροτικός τομέας περισσότερο φιλικός προς το περιβάλλον με ταυτόχρονες επενδύσεις στην τεχνολογία τροφίμων (foodtech) και την αύξηση του αριθμού πράσινων ευρεσιτεχνιών (πατεντών), αλλά και γενικά την αύξηση δράσεων για το κλίμα. Αξίζει να αναφερθεί ότι, ενώ η Ευρώπη γενικά θεωρείται και είναι πρωτοπόρος στην πράσινη μετάβαση, υπάρχουν αρκετές παράμετροι όπως οι εκπομπές CO₂, αλλά και συνολικά η διάσταση της ενεργειακής μετάβασης, στην οποία υστερεί σε σχέση με άλλα κράτη του κόσμου.

Κλείνοντας, δεδομένου ότι η πράσινη μετάβαση (όπως και η ψηφιακή) έχουν άμεση σχέση με την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας και την προσέλκυση επενδύσεων, γίνεται αναφορά στον Δείκτη Ελκυστικότητας Επενδύσεων ΑΠΕ (Renewable Energy Country Attractiveness Index –RECAI). Σύμφωνα με την τελευταία έκδοση του δείκτη, ο οποίος καταρτίζεται

από την Ernst&Young –ΕΥ, η ελληνική οικονομία σημειώνει συνεχή βελτίωση των επιδόσεων της ανεβαίνοντας στην 16η θέση από την 21η στην έκδοση του Μαΐου, σε σύνολο 40 κρατών. Ο δείκτης περιλαμβάνει ολοκληρωμένες, τρέχουσες, προγραμματισμένες και ανακοινωμένες επενδύσεις, λαμβάνοντας υπόψη πολιτικές που διευκολύνουν ή εμποδίζουν την προώθηση των ΑΠΕ, την ποιότητα του δικτύου υποδομών, την ικανότητα αποθήκευσης ενέργειας, τη μακροοικονομική σταθερότητα και το επενδυτικό κλίμα κάθε οικονομίας. Όπως σημειώνεται στην έκθεση, στην Ελλάδα έχουν γίνει σημαντικά βήματα στο να καταστεί η νομοθεσία φιλική προς την επέκταση των επενδύσεων σε ΑΠΕ (ΕΥ, 2022).

4.1.4. Συμπεράσματα

Σε γενικές γραμμές, οι εκθέσεις και οι δείκτες που παρουσιάστηκαν αναφέρονται θετικά στις προσπάθειες της ελληνικής οικονομίας στους τομείς της ψηφιακής και πράσινης μετάβασης. Ωστόσο, όσον αφορά την ψηφιακή μετάβαση, σημειώνεται επανειλημμένως ότι η χώρα καθυστέρησε σημαντικά την έναρξη της ψηφιοποίησης, με αποτέλεσμα να χάσει γρήγορα έδαφος σε σχέση με τους εταίρους της. Ως αποτέλεσμα, το κενό που καλείται να καλύψει είναι τόσο μεγάλο που, παρά τις σημαντικές προσπάθειες προς την κατεύθυνση της ψηφιακής μετάβασης, δεν φαίνεται να πλησιάζει τον ευρωπαϊκό μέσο όρο όσο γρήγορα θα ήταν επιθυμητό.

Αντίθετα, όσον αφορά την πράσινη μετάβαση, η ελληνική οικονομία βρίσκεται κοντά στον μέσο όρο των ΕΕ27 και μάλιστα στη χρήση ΑΠΕ για θέρμανση και ψύξη αρκετά πιο πάνω από αυτόν (Πίνακας 4.1.4). Υστερεί σημαντικά όμως στη χρήση ΑΠΕ στις μεταφορές. Επίσης η χώρα χρειάζεται να κάνει ακόμα πολλά για να πλησιάσει τον ευρωπαϊκό μέσο όρο σε σειρά παραμέτρων όπως η ανακύκλωση, η ενεργειακή αναβάθμιση των κτιρίων, ο βαθμός αειφορίας του αγροτικού τομέα, οι πολιτικές για το κλίμα, οι πράσινες ευρεσιτεχνίες καθώς και οι επενδύσεις σε πράσινες τεχνολογίες τροφίμων.

Βιβλιογραφία

European Commission (2022a). *Δείκτης Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας (DESI) 2022. Ελλάδα*. Διαθέσιμο στο: <<https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/88749>>.

European Commission (2022β). *Transitions performance index 2021: key findings and rankings*. Directorate-General for Research and Innovation, Publications Office of the European Union. Διαθέσιμο στο: <<https://data.europa.eu/doi/10.2777/362924>>.

Eurostat (2023). Renewable Energy Statistics. Διαθέσιμο στο: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Renewable_energy_statistics>.

EY (2022). Renewable Energy Country Attractiveness Index, RECAI 60th edition, November 2022. Διαθέσιμο στο: <https://assets.ey.com/content/dam/ey-sites/ey-com/en_gl/topics/power-and-utilities/ey-recai-60-v2.pdf>.

MIT Technology Review Insights (2022). *The Green Future Index 2022. A ranking of 76 economies on their progress and commitment toward building a low-carbon future.* Διαθέσιμο στο: <<https://bit.ly/3pxje7>>.

Πρόσφατες Μελέτες και Εκθέσεις που έχουν εκδοθεί από το ΚΕΠΕ

ΜΕΛΕΤΕΣ

- No 84 Κ. Λοΐζου, *Οι διαστάσεις του προβλήματος των μη εξυπηρετούμενων δανείων και η ελληνική περίπτωση κατά την περίοδο 2002Q4-2019Q1*. Αθήνα, 2022.
- No 83 Ε. Αθανασίου, Α. Κώτση και Ε. Ι. Νίτση, *Εξαγωγές αγαθών της Ελλάδας: Επιδόσεις, εξειδίκευση και διαφοροποίηση*. Αθήνα, 2022.
- No 82 Τ. Tsekeris and S. Papaioannou, *Agglomeration economies and productivity in the EU regions*. Athens 2021.
- No 81 Αικ. Τσούμα, Ι. Κουντούρη, Φ. Οικονόμου, Γ. Παναγόπουλου και Γ. Σκίντζη, *Ειδικοί φόροι κατανάλωσης στα καπνικά προϊόντα και τα αλκοολούχα ποτά στην Ελλάδα: Έσοδα και ελαστικότητες*. Αθήνα, 2020.
- No 80 Ι. Κωνσταντακοπούλου, Τ. Μαγδαληνού και Γ. Σκίντζη, *Διερεύνηση του εξωτερικού εμπορίου και της ανταγωνιστικότητας των εξαγωγών των χωρών της Ευρωζώνης*. Αθήνα, 2019.
- No 79 Φ. Οικονόμου, Χ. Τριαντόπουλου, *Οικονομική κρίση και καταθέσεις: Ελλάδα και Νότιος Ευρώπη*. Αθήνα, 2018.
- No 78 S. Papaioannou, T. Tsekeris and Ch. Tassis, *Regional and sectoral efficiency of the Greek economy: Measurement and determinants*. Athens, 2017.
- No 77 Ι. Reziti, *Non-linear adjustment in the Greek milk market*. Athens, 2016.
- No 76 Ι. Κωνσταντακοπούλου, *Ανάλυση του ελληνικού εξωτερικού εμπορίου: Κλαδική ανάλυση, συγκριτικά πλεονεκτήματα, εξαγωγές και οικονομική ανάπτυξη, 2000-2014*. Αθήνα, 2015.
- No 75 Τζ. Καβουνίδη, Ι. Χολέζα, *Οι διαδρομές των νέων μεταναστευτικής προέλευσης στην εκπαίδευση και την αγορά εργασίας*. Αθήνα, 2013.
- No 74 Σ. Παπαϊωάννου, *Οικονομική μεγέθυνση στην Ελλάδα: Τάσεις και μεσοπρόθεσμες προοπτικές*. Αθήνα, 2013.
- No 73 Ε. Α. Kaditi, *Analysis of the Greek food supply chain*. Athens, 2012.
- No 72 Θ. Π. Λιανού, Τ. Καβουνίδη, *Μεταναστευτικά ρεύματα στην Ελλάδα κατά τον 20ό αιώνα*. Αθήνα, 2012.
- No 71 Α. Koutroulis, *Finance and economic growth: The case of Greece 1960-2005*. Athens, 2011.
- No 70 Τ. Tsekeris, *Travel consumption and market competition in Greece*. Athens, 2010.
- No 69 Ι. Ρεζίτη, *Η διαδικασία μετακύλισης τιμής στον ελληνικό αγροδιατροφικό τομέα: Η περίπτωση των οπωροκηπευτικών*. Αθήνα, 2010.
- No 68 Κ. Αθανασούλη, *Η επαγγελματική μετάβαση των πτυχιούχων των Φιλοσοφικών Σχολών*. Αθήνα, 2010.
- No 67 Κ. Ευστρατόγλου, *Αξιολόγηση της επαγγελματικής κατάρτισης ανέργων στην Ελλάδα*. Αθήνα, 2009.
- No 66 Ρ. Ι. Κ. Prodromidis, *The spatial distribution of male and female employment and unemployment in Greece*. Athens, 2008.
- No 65 Γ. Παναγόπουλου, *Βασιλεία II: Περιγραφή και Συνέπειες για το Τραπεζικό Σύστημα*. Αθήνα, 2008.
- No 64 Μ. G. Arghyrou, *The effects of the accession of Greece to the EMU: Initial estimates and future prospects*. Athens, 2006.
- No 63 Ρ. Ι. Κ. Prodromidis, *A regional analysis of declared incomes in Greece*. Athens, 2006.
- No 62 Σ. Σπαθή, *Σύγκριση των αεροπορικών και ακτοπλοϊκών μεταφορών στις γραμμές εσωτερικού. Οικονομική εκτίμηση της ζήτησης*. Αθήνα, 2005.

- No 61 Κ. Ν. Κανελλόπουλου σε συνεργασία Π. Παπακωνσταντίνου, *Οικονομικές διαστάσεις της κατάρτισης ενηλίκων*. Αθήνα, 2005.
- No 60 Θ. Τερροβίτη, *Παραγωγή και χρήση των τεχνολογιών της πληροφορίας και των επικοινωνιών στην Ελλάδα: Σημασία και επιπτώσεις*. Αθήνα, 2005.
- No 59 Αν. Λαμπροπούλου, *Η ελληνική γεωργία στο διεθνές ανταγωνιστικό περιβάλλον*. Αθήνα, 2005.
- No 58 Μ. Παποπούλου, *Technological change and corporate strategy in the Greek banking industry*. Athens, 2005.
- No 57 Σ. Χανδρινού, σε συνεργασία Κ. Αλτίνογλου και Α. Πεπέ, *Εξέλιξη των ΜΜΕ στη χώρα μας: Εκτίμηση και σύγκριση της αποδοτικότητας και ευελιξίας των ΜΜΕ και των μεγάλων μεταποιητικών παραγωγικών μονάδων*. Αθήνα, 2005.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

- No 83 *Βραχυχρόνια μίσθωση ακινήτων στην Ελλάδα*, των Ε. Αθανασίου και Α. Κώτση. Αθήνα, 2022.
- No 82 *Η επίδραση του συστήματος κοινωνικής προστασίας στην ανισότητα και φτώχεια στην Ελλάδα και στην ΕΕ*, του Β. Μισσού. Αθήνα, 2021.
- No 81 *Τεχνολογίες Πληροφόρησης και Επικοινωνίας και ηλεκτρονικό εμπόριο στην Ελλάδα*, των Α. Κοντόλαιμου, Ε. Κόρρα και Γ. Σκίντζη. Αθήνα, 2021.
- No 80 *Ελληνική μεταποίηση: Εξελίξεις, προοπτικές και προκλήσεις πολιτικής*, των Α. Κουτρούλη (συντονιστή), Ε. Αθανασίου, Ν.Κ. Κανελλόπουλου, Α. Κώτση και Ι. Χολέζα. Αθήνα, 2018.
- No 79 *Εξελίξεις και προοπτικές της ναυπηγικής βιομηχανίας*, των Ε. Αθανασίου και Α. Κουτρούλη. Αθήνα, 2018.
- No 78 *Αξιολόγηση επιλεγμένων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που αφορούν στον ανταγωνισμό και οι επιπτώσεις τους σε βασικά οικονομικά μεγέθη*, των Ρ. Καραγιάννη, Α. Κώτση (συντονιστριών), Ε. Αθανασίου, Ε.Ι. Νίτση, Ι. Χολέζα. Αθήνα, 2017.
- No 77 *Ο πολιτισμικός και ο θρησκευτικός τουρισμός ως συνιστώσες του εθνικού τουριστικού προϊόντος*, των Ν. Βαγιονή και Σ. Σκούλτσου. Αθήνα, 2016.
- No 76 *The emigration of Greeks and diaspora engagement policies for economic development*, by J. Cavounidis. Athens, 2016.
- No 75 *General Government Spending Review, 2013-2016: An analysis framework for Future Spending Reviews in Greece*, by Y. Monogios, E. I. Nitsi (coordinators), J. N. Anastassakou, I. Cholezas, N. C. Kanellopoulos, R. Karagiannis, I. Konstantakopoulou, V. Lychnaras and Th. Tsekeris. Athens, 2016.
- No 74 *Εμπορευματικές μεταφορές και ανάπτυξη διεθνών εφοδιαστικών κόμβων στην Ελλάδα*, του Θ. Τσέκερη. Αθήνα, 2016.
- No 73 *Αποτίμηση της απελευθέρωσης σε είκοσι επιλεγμένα επαγγέλματα*, των Α. Κώτση (συντονίστριας), Ε. Αθανασίου, Ν.Κ. Κανελλόπουλου, Ρ. Καραγιάννη και Ι. Κατσελίδη. Αθήνα, 2016.
- No 72 *Προτάσεις για την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού στην Ελλάδα*, του Β. Καφούρου. Αθήνα, 2015.
- No 71 *Βαθμός απελευθέρωσης των επαγγελματιών και αναμενόμενες επιπτώσεις*, των Α. Κώτση (συντονίστριας), Ε. Αθανασίου, Ν.Κ. Κανελλόπουλου, Ρ. Καραγιάννη, Σ. Παπαϊωάννου και Ι. Κατσελίδη. Αθήνα, 2015.
- No 70 *The economies of the Western Balkans: Transition, growth and prospects for EU Accession*, by R. Panagiotou. Athens, 2012.
- No 69 *Η εξίσωση των ορίων συνταξιοδότησης των γυναικών προς τα αντίστοιχα των ανδρών: Σημασία και επιπτώσεις*, των Λ. Αθανασίου, Φ. Ζερβού, Α. Κώτση. Αθήνα, 2012.
- No 68 *Αεροπορικές μεταφορές και αεροδρόμια στην Ελλάδα: Σύγχρονες εξελίξεις, οικονομική σημασία και αποδοτικότητα*, των Θ. Τσέκερη και Κ. Βογιατζόγλου. Αθήνα, 2011.

- No 67 *Συνθήκες αγοράς και ανταγωνισμός στην ελληνική οικονομία*, Μελετητικής Ομάδας ΚΕΠΕ, επιμέλεια Κ. Κανελλόπουλος. Αθήνα, 2011.
- No 66 *Ξενοδοχεία πολυτελείας στην Ελλάδα: Δυναμική και αναπτυξιακές δυνατότητες*, των Ν. Βαγιονή, Ε. Κασμάτη, Β. Καφούρου. Αθήνα, 2011.
- No 65 *Αγορά εργασίας: Εξελίξεις και αρχές πολιτικής*, των Κ.Ν. Κανελλόπουλου, Κ. Αθανασούλη, Κ. Ευστρατόγλου, Γ. Παναγόπουλου, Π. Παπακωνσταντίνου, Π.Κ. Προδρομίδη. Αθήνα, 2010.
- No 64 *Μισθός, συντάξιμος χρόνος και συνθήκες εργασίας δημόσιου και ιδιωτικού τομέα*, των Κ.Ν. Κανελλόπουλου και Φ. Ζερβού. Αθήνα, 2010.
- No 63 *Μεταφορές και Οικονομία: Συμβολή, τάσεις και προοπτικές στην Ελλάδα με έμφαση στις χερσαίες μεταφορές*, των Θ. Τσέκερη και Αικ. Τσούμα. Αθήνα, 2010.
- No 62 *Η Ελληνική Εμπορική Ναυτιλία*, των Σ. Σπαθή, Σ. Καραγιάννη, Ν. Γεωργικόπουλου. Αθήνα, 2010.
- No 61 *Το κοινωνικό κεφάλαιο στην Ελλάδα*, του Η. Πούπου. Αθήνα, 2010.
- No 60 *Ο αγροτικός τομέας στην Ελλάδα*, των Ε. Καδίτη και Ε. Νίτση. Αθήνα, 2010.
- No 59 *Size, profile and labour market analysis of immigration in Greece*, by K. Kanellopoulos, M. Gregou and A. Petralias. Athens, 2009.
- No 58 *Η εξέλιξη και προβληματισμός για την βιωσιμότητα του συνταξιοδοτικού συστήματος*, της Φ. Ζερβού. Αθήνα, 2009.
- No 57 *Οικονομική και δημογραφική βιωσιμότητα του κοινωνικοασφαλιστικού συστήματος*, των Λ. Αθανασίου, Φ. Ζερβού και Α. Κώτση. Αθήνα, 2009.
- No 56 *Πολυμερείς εμπορικές διαπραγματεύσεις: Εμπόριο υπηρεσιών*, του Β. Νότη. Αθήνα, 2008.
- No 55 *FYROM's transition: From Yugoslavia to the European Union?*, by R. Panagiotou. Athens, 2008.
- No 54 *Αναπτυξιακή διαδικασία και μακροχρονιότερες εξελίξεις στην οικονομική συμπεριφορά και στις οικονομικές συνθήκες*, του Λ. Αθανασίου. Αθήνα, 2007.
- No 53 *Τουριστική ανάπτυξη στην Ελλάδα και τη Μεσόγειο: Μια συγκριτική ανάλυση*, των Ν. Βαγιονή και Β. Καφούρου. Αθήνα, 2007.
- No 52 *Χρηματοδότηση και ασφάλιση εξαγωγικών πιστώσεων*, του Κλ. Β. Ευστρατόγλου. Αθήνα, 2007.
- No 51 *Ο ενεργειακός τομέας στην Ελλάδα: Τάσεις και προοπτικές*, του Νικηφ. Μανωλά. Αθήνα, 2007.
- No 50 *Ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα στην ΕΕ-15 και δυνατότητες εφαρμογής του στην Ελλάδα*, των Αθ. Θ. Μπαλφούσια και Κ. Ν. Κωτσή. Αθήνα, 2007.
- No 49 *Αγροτικό εμπόριο Ελλάδας-Βαλκανικών χωρών: Συγκριτικό πλεονέκτημα και ανταγωνιστικότητα*, του Π. Παρασκευαΐδη. Αθήνα, 2006.
- No 48 *Η επαγγελματική εκπαίδευση στην Ελλάδα: Εξελίξεις και προοπτικές*, του Κ. Κάμμα. Αθήνα, 2006.
- No 47 *Μέθοδοι και στρατηγικές αναδιάρθρωσης και ιδιωτικοποίησης του σιδηροδρόμου και των λιμένων Πειραιώς και Θεσσαλονίκης*, του Δ. Θ. Αθανασακόπουλου. Αθήνα, 2006.
- No 46 *Η ελληνική γεωργία ενώπιον των νέων συνθηκών και θεσμικού πλαισίου*, της Κ. Παχάκη, σε συνεργασία Π. Τονικίδου. Αθήνα, 2006.
- No 45 *Europe and the international economic environment in 2005: Recent developments and outlook*, by S. Savva-Balfoussia, E. Athanassiou, S. Karagiannis and A. Tsouma. Athens, 2006.
- No 44 *Ο συστημικός μετασχηματισμός των βαλκανικών χωρών και οι εξελίξεις στις οικονομικές ανταλλαγές με την Ελλάδα*, των Ν. Βαγιονή, Β. Καφούρου και Ε. Παναγιώτου. Αθήνα, 2005.
- No 43 *Εξελίξεις στην αγορά κατοικιών*, της Στ. Χειμωνίτη-Τερροβίτη. Αθήνα, 2005.

Οικονομικές εξελίξεις

